

ФОНДИ ҶАМЪИЯТИИ «НОТАБЕНЕ»

**МЕХАНИЗМҶО ВА РАСМИЁТИ
МИЛЛИИ ҲИМОЯИ ҶАБРДИДАГОН АЗ
ШИКАНҶА**

(Алгоритми амалҳои ҳуқуқшинос дар муҳофизат)

Душанбе 2012

ББК 67.99(2Тоҷик)3+67.99(2Тоҷик)93
И-14

МЕХАНИЗМҲО ВА РАСМИЁТИ МИЛЛИИ ҶИМОЯИ ҶАБРДИДАГОН АЗ ШИКАНҶА

(Алгоритми амалҳои ҳуқуқшинос дар муҳофизат)

Муаллиф: Анара Ибраева

Муҳаррир: Нигина Баҳриева

Ин китоб бо дастгирии молиявии ташкилоти "Freedom House" нашр гардидааст. "Freedom House" бо назарҳои, ки дар ин китоб иброз шудаанд, метавонад ҳамақида набошад.

МУНДАРИҶА		
	ИХТИСОРОТ	4
	МУҚАДДИМА	5
	ЛУҒАТНОМА	7
I.	ТАВСИЯҲОИ ПЕШАКӢ	13
	1.1. Пеш аз машварат додан ва расонидани ёрии ҳуқуқӣ чиро бояд донист?	17
	1.2. Доштани чӣ манфиатовар аст?	21
	1.3. Расонидани ёрии ҳуқуқиро аз чӣ бояд оғоз намуд?	24
II.	МАШВАРАТҲО	30
III.	ҲУҶҶАТҲОИ МУРОФИАВӢ	39
VI	ҶАМЪОВАРӢ НАМУДАНИ ИТТИЛООТИ ИЛОВАГӢ	48
V	ИШТИРОКИ ҶИМОЯТГАР ДАР ТАФТИШОТИ ПЕШАКӢ, ДАР СУД	50
	5.1. Иштироки ҷимоятгар дар тафтишоти пешакӣ	50
	5.2. Иштироки ҷимоятгар дар судӣ	51
VI.	ПЕШНИҲОД НАМУДАНИ ТАЛАБОТ ОИД БА ОФИЯТБАХШИИ ҚУРБОНИЁНИ ШИКАНҶА	53
	ЗАМИМАҲО	58
	ҚАРОРИ ПЛЕНУМИ СУДИ ОЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН «ДАР БОРАИ ТАТБИҚ НАМУДАНИ МЕЪЁРҲОИ ҚОНУНГУЗОРИИ ҶИНОЯТӢ ВА МУРОФИАВИИ ҶИНОЯТӢ ОИД БА МУБОРИЗА БАР ЗИДДИ ШИКАНҶА	83

ИХТИСОРОТ

ПБҲШС – Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шахрвандӣ ва сиёсӣ

КЗШ – Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф

Протоколи Истабул – Дастурамал оид ба тафтишоти самаранок ва ҳуҷҷаткунии ҳолатҳои шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф

СММ – Созмони Милали Муттаҳид

ТҒҲ – ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ

ИЧ – изолятори (тавқиғоҳи) ҷаримаӣ

УНК – утоқи навъи камера

ЭСТ – экспертизаи суддӣ-тиббӣ

ВАО – воситаи ахбори омма

КМЧ – кодекси муурофиавии ҷиноятӣ

ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон

МУҚАДДИМА

Мутобиқи Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахс ва ҳуқуқу озодиҳои ӯ арзиши олий мебошанд. Ҳеҷ кас наметавонад таҳти шиканча, муносибати бераҳмона ва ғайриинсонӣ қарор дода шавад (қисми 3 моддаи 18). Мутобиқи моддаи 10 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон «санадҳои меъёрии ҳуқуқии эътирофнамудаи Тоҷикистон ҷузъи таркибии системаи ҳуқуқии ҷумҳурӣ мебошанд. Тоҷикистон кишвари узви Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шахрвандӣ ва сиёсӣ¹ ва Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф² мебошад, ки хислати мутлақӣ ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканчаро дороянд. Дар тавсияҳои хотимавии худ оид ба ҷараёни аз ҷониби Тоҷикистон иҷро шудани муқаррароти Конвенсияи зидди шиканча, Кумитаи зидди шиканча махсусан қайд намуд, ки «Кумита аз айбдоркуниҳои зиёду мунтазам, ки сарчашмаҳои гуногун онҳоро тасдиқ менамоянд ва доир ба амалияи доимии истифодаи шиканча ва муносибати бераҳмона бо айбдоршавандагон, асосан барои ба даст овардани баёноте, ки дар мурофиаи ҷиноятӣ истифода карда мешаванд, пеш аз ҳама дар соатҳои аввали пурсиш дар шӯбаҳои милитсия, инчунин дар ҷойҳои боздошти пешақӣ ва нигоҳдории тосудӣ таҳти ҳабс, ки дар ихтиёри Кумитаи давлатии амнияти миллӣ ва Раёсати мубориза бо ҷинояткории мутташакил қарор доранд, дар ташвиш аст» ва ба Тоҷикистон тавсия намуд, ки «Ҳарчи зудтар кишвари узв бояд ҷиҳати аз байн бурдан ва пешгирӣ намудани кирдорҳои истифодаи шиканча ва муносибати бераҳмона дар тамоми қаламрави кишвар тадбирҳои фаврию самаранокро андешад»³.

Парвандаҳои марбут ба истифодаи шиканча ва муносибати бераҳмона, яке аз масъалаҳои мушкил ба ҳисоб мераванд, зеро ба сифати ҳуқуқвайронкунандагон намояндаҳои мақомоти расмӣ баромад мекунанд, ки ба анҷом додани тафтишоти самаранокӣ шикоятҳои вобаста ба ҳолатҳои шиканча бо роҳҳои гуногун монеъа эҷод менамоянд. Дар навбати худ, ҷабрдидагон,

¹ барои Тоҷикистон 4 апрели соли 1999 эътибор пайдо намуд

² барои Тоҷикистон 10 феввали соли 1995 эътибор пайдо намуд

³ Тавсияҳои ҷамъбастии Кумитаи зидди шиканча. Тоҷикистон. Иҷлосияи чилунҳум. 7-8 ноябри соли 2012. САТ/С/ТJK/СО/2

ҳангоми дар ҳабс қарор доштан барои ҷимоя намудани манфиатҳои худ имкониятҳои маҳдуд доранд. Ин ҳолат метавонад бинобар дар содир намудани ҷиноят гумонбаршуда/айбдоршаванда ба ҳисоб рафтани шахсони ҷабрдида ҳанӯз ҳам душвортар гардад, ва аз тарси боз ҳам вазнинтар нагардидани ҳолати худ вобаста ба парвандаи асосии ҷиноятӣ аз пешниҳод намудани шикоятҳо доир ба мавриди шиканча қарор гирифтани худдорӣ менамоянд. Таҳия намудани механизмҳои самараноки пешбурди тафтишот ва ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашидани шахсони гунаҳгор аз сатҳи омодагии мақомот барои мубориза бурдан бар зидди шиканча ва беқонуният дар кишвар вобаста аст.

Адвокатон метавонанд доир ба ҳолатҳои истифода гардидани шиканча иттилоот гиранд ва ба ҷимоя намудани қурбониёни шиканча шурӯъ намоянд. Дар навбати худ, бештар адвокатоне, ки ҳангоми баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ вазифаи ҷимоятчиро анҷом медиҳанд, аз худи зерҷимояҳои худ доир ба ҳангоми дастгир шудан ё дар ҷараёни тафтишоти парвандаи ҷиноятӣ нисбати онҳо истифода гардидани шиканча ё дигар муносибати бераҳмона иттилоот мегиранд. Бояд дар хотир дошт, ки алгоритми амалҳои адвокат метавонад дар ҳолати яқум аз ҳолати дуҷум фарқ кунад.

Нашрияти мазкур, нашрияти аввалине мебошад, ки барои ҷимоя намудани қурбониёни шиканча нигаронида шудааст ва барои адвокатҳои аҳли амал, ки фаъолияти ҷимоя намудани қурбониёни шиканча ва дигар муносибатҳои бераҳмонро анҷом медиҳанд, ҳамчун дастурамал хизмат мекунад. Қисми дуҷуми нашрия, ки моҳи декабри соли 2012 нашр хоҳад шуд, мавзӯи механизмҳои миллии ҷимояи қурбониёни шиканча, расмиёти пешниҳод намудани мактубҳои инфиродӣ ба Кумитаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсонро фаро хоҳад гирифт. Мо умедворем, ки тавсияҳои зина ба зина анҷомдодашаванда ба Шумо ҷиҳати самаранок ҷимоя намудани қурбониёни шиканча ва муносибати бераҳмона дар сатҳи миллии ва байналмилалӣ кӯмак хоҳанд кард.

ЛУҒАТНОМА

Эзоҳ: тафсири истилоҳоти дар Дастурамали мазкур истифодашуда метавонанд ба мафҳумҳои илмии қабулшуда мутобиқат наkunанд ва қисми зиёди онҳо аз сарчашмаҳои гуногун ҷамъоварӣ карда шудаанд. Бинобар ин дар матн ин мафҳумҳо тавре, ки дар қисми боби «Луғатнома» оварда шудаанд, истифода гардидаанд.

Шиканча – «ҳама гуна амале, ки ба воситаи он ба ягон шахсе қасдан ё бо дигар сабаби ба таъйизи дорои ҳама гуна ҳислат асосёфта дарду азоби сахт ё азоби ҷисмонӣ ё маънавӣ расонда мешавад, то ки аз ӯ ё аз шахси сеюм маълумот (баёнот) гиранд ё ӯро ба иқроӣ шудан маҷбур созанд, ӯро барои амалҳои содирнамудаи ӯ ё шахси сеюм ё барои гумонбар шуданаш дар содир намудани амали ҷиноӣ ҷазо диҳанд, инчунин ӯ ё шахси сеюмро тарсонанд ё маҷбур созанд, дар сурате ки чунин дард ё азоб аз ҷониби шахси мансабдори давлатӣ ё шахси дигари расмӣ, ё бо шӯрангезии онҳо ё бо огоҳии онҳо ё розигии хомӯшонаи онон расонида мешавад». Ба ин мафҳум дард ё азобҳое, ки танҳо дар натиҷаи муҷозоти қонунӣ, муҷозоти шабеҳ ё аз ҷониби онҳо тасодуфан рӯйдиҳанда бармеоянд, дохил намешаванд.⁴

Муайянкунии шиканча хеле муҳим мебошад, зеро шиканча дар муқоиса бо дигар намудҳои муносибати бад боиси ба вучуд омадани натиҷаҳои нисбатан ҷиддии ҳуқуқӣ мегардад.

Ҷузъҳои таркибии шиканча инҳоянд:

- 1) *Расонидани дарду азоби сахт* – манъ ба амалҳое, ки дарду азоби рӯҳӣ мерасонанд, ҳамчунин ба дарду азоби ҷисмонӣ низ татбиқ мегардад ва бо вазнии кирдори содиршуда мушаххас мешавад.
- 2) *Қасд* – барои он ки кирдор «шиканча» ҳисобида шавад, гунаҳгорон бояд қасди расонидани дарду азоби сахт дошта бошанд. Безаътиётии оддӣ наметавонад боиси расонидани дарду азоби сахт гардад. Бинобар ҳамин, кирдор одатан шиканча ҳисобида намешавад, агар ҳамин гуна кирдор расонидани дарду азоби сахтро ба инсонии оддӣ зери шубҳа қарор диҳад, зеро шахси айбдоршаванда қасди расонидани чунин дарду азобро

⁴Моддаи 1 Конвенсияи зидди шиканча

надошт (чунин амалҳо тибқӣ дигар моддаҳои қонунгузорию ҷиноятӣ муайян карда мешаванд). Вале, агар шахси гунаҳгор аз ҳассосияти маҳсули шахси ҷабрдида огоҳ бошад, дар ин сурат чунин кирдор метавонад ҳамчун шиканча ҳисобида шавад;

3) *Мақсад* – сабаб ё асоси расонидани чунин дарду азоб. Талаботи доштани «мақсад» аз «қасд» доштан фарқ мекунад. «Қасд» бо мақсади расонидани дарду азоб алоқаманд мебошад, дар ҳоле ки «мақсад» бо сабаб ё асоси расонидани чунин дарду азоб алоқаманд аст. Ҳамин тариқ мақсадҳо метавонанд инҳо бошанд: а) ба даст овардани маълумот ё баёнот аз ҳуди шахс ё аз шахси сеюм, б) ҷазо додани ӯ барои кирдоре, ки ӯ ё шахси сеюм содир кардааст ё дар содир намудани он ӯ гумонбар дониста мешавад, в) тарсонидан ё маҷбур кардани ӯ ё шахси сеюм, г) бо ҳама гуна сабаби дорои хислати табъизӣ;

4) *Амал ё беамалӣ*. Ба шиканча метавонад на танҳо амалҳои мақсаднок, балки беамалӣ низ марбут дониста, вақте ки шахси мансабдор мебоист дарк кунад, ки натиҷаи чунин беамалӣ метавонад боиси расонидани дарду азоби саҳт гардад.

5) Ин амалҳо метавонанд на танҳо ба ҳуди шахси бевосита мавриди шиканча қароргирифта, балки ба шахси сеюм низ бо мақсади ба даст овардани маълумот, баёнот ё ҷазо додани ӯ равона гардида бошанд. Дар ин сурат ба сифати қурбонии шиканча инчунин шахси сеюмро низ мансуб донист, зеро ба ӯ дарду азоби маънавий расонида шудааст.

6) Робита бо иҷрокунандаи мансабдор: *шахсони мансабдори давлатӣ ё шахсони расман амалкунанда*. Ҷор марҳилаи иштироки шахси мансабдори давлатиро дар содир намудани шиканча дар бар мегирад: а) расонидан; б) шӯр андохтан; в) розигӣ; г) розигии хомӯшона.

Бояд дар хотир дошт, ки дарду азобе, ки танҳо дар натиҷаи муҷозоти қонунӣ ба амал меояд, ҷузъи ҷудонопазири ин муҷозотҳо мебошанд ё аз онҳо иттифоқан ба амал меоянд – бояд ба талаботҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ҷавобгӯ бошанд.

Дарду азоби ҷисмонӣ низ, ки аз рӯи мансубияти наҷодӣ, миллат, дин, иҷтимоӣ, забон, ҷинс, синну сол ё дигар нишонаҳои мансубияти шахс расонида мешавад, аз он ҷумла фаъолияти ӯ дар соҳаи дахлдор ё вазифа дар масъалаҳои дахлдор шиканча ба ҳисоб меравад.

Ҳамин тариқ, фарқи шиканча аз дигар намуд муносибати бад (бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф) дар инҳост:

- вазнинии кирдори содирнамуда;
- қасд;
- ғараз;
- робита бо шахсони мансабдор.

Мафҳуми муносибат ё ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф. Аз шиканча ба маънои асосии ин калима, мафҳуми муносибат ё ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шарафро фарқ бояд кард. Мафҳуми чунин муносибат ва ҷазо дар Конвенсияи зидди шиканча шарҳ дода нашудааст. Моддаи 16 Конвенсияи зидди шиканча муқаррар менамояд, ки: «Ҳар як Давлати узв ўҳдадор мешавад дар ҳама гуна қаламрави дар доираи ҳуқуқи он қарордошта дигар амалҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шарафро, ки таҳти мафҳуми шиканчаи дар моддаи 1 шарҳдодашуда қарор намегиранд, пешгирӣ намояд, ҳангоме ки чунин амалҳо аз ҷониби шахсони мансабдори давлатӣ ё дигар шахси расмӣ, ё бо шўрангезии (таҳрики) онҳо ва ё бо огоҳӣ ё розигии хомўшонаи онҳо содир мегарданд».

Намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона ё ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф истилоҳи ҳуқуқӣ буда, маънои муносибати бадро дорад, ки назар ба ҳолатҳои шиканча азоби нисбатан сабуктарро мерасонад. Дигар намудҳои муносибати баде, ки шиканча ба ҳисоб намераванд, одатан бо ягон мақсади муайян расонида намешаванд, вале дар ин гуна ҳолатҳо бояд қасди дучор намудани шахс ба он ҳолатҳое, ки ба муносибати бад баробар мебошанд ё ба он оварда мерасонанд, вучуд дошта бошад. Чузъҳои асосие, ки намуди муносибати бади ба шиканча баробар карданашударо муайян мекунанд, мафҳумҳои зеринро дороянд:

- Муносибат ё ҷазои қасдона, ки боиси ба амал омадани дарди ҷисмонӣ ва/ё азоби рӯҳӣ мегардад
- Аз ҷониби шахси мансабдор ё бо розигии хомўшонаи/огоҳии ў содир карда шудааст
- Вале оне, ки бидуни мақсади муайян расонида мешавад

- Ва чандон вазнине намебошад, ки ҳамчун шиканча муайян карда шавад

Барои фарқгузори кардани намудҳои мухталифи муносибатҳои бад ва арзёбии намудани дараҷаи азоби дар баробари онҳо ба амал меомада, бояд дар ҳар як ҳолат ба таври дақиқ ҳолатҳои мушаххас ва хусусиятҳои хоси ҳар як шахси ҷабрдида ба инобат гирифта шаванд.

Муносибати бераҳмона ё ғайриинсонӣ: ҳолатҳои истифода гардидани ҳарду намуди муносибат ҳамчун «бераҳмона», инчунин «ғайриинсонӣ» ҳамзамон муайян карда мешаванд, зеро ҳарду мафҳум як намуди муносибатро ифода мекунанд ва байни онҳо фарқияти калоне нест. «Ҳама намудҳои расонидани азобҳои саҳтро фаро мегиранд, ки бинобар мавҷуд набудани яке аз ҷузъҳои асосӣ (тавре ки дар Моддаи 1 КЗШ пешбинӣ шудааст) наметавонанд ҳамчун шиканча муайян карда шаванд ... онҳо ҳамчунин амалияи расонидани дарду азоберо, ки ба дараҷаи сахтии зарурӣ намерасанд, фаро мегиранд».

Муносибати таҳқиркунандаи шаъну шараф дараҷаи пасттарини азобро тақозо менамояд. Муносибат метавонад ҳамчун таҳқиркунандаи шаъну шараф муайян карда шавад, агар он тавре бошад, ки шахси ҷабрдидаро то ба ҳолати тарс, азоб ё беқадр будан, ки метавонад ёро паст занад ва, шояд муқовимати ҷисмонӣ ё рӯҳиву маънавии ёро шиканад, оварда расонад. Ҳама гуна амале, ки инсонро дар мақом, мавқеъ паст мекунад, ба номи нек ё обрӯи ӯ зарар мерасонад, метавонад «муносибати таҳқиркунандаи шаъну шараф» доништа шавад, дар сурате ки амали мазкур ба сатҳи муайяни бераҳмӣ мерасад.

Муассисаҳои навъи пӯшида – муассисаи давлатӣ, озод/кушодае, ки дастрасӣ ба онҳо маҳдуд аст ва ба он танҳо доираи шахсони тибқи қонунгузори муайянгардида дастрасӣ доранд. Масалан, муассисаҳои ислоҳӣ, изоляторҳои тафтишотӣ, изоляторҳои нигоҳдории мувақатӣ, политсия (шӯъбаҳои политсия, утоқҳои хизматӣ ва ғайра), қабулгоҳҳо-тақсимгоҳҳо, қабулгоҳҳои махсус, муассисаҳои психиатрӣ, хонаҳои кӯдакон, марказҳои изолятсияи мувақатӣ, адаптатсия ва офиятбахшии ноболиғон, хушёрхонаҳои тиббӣ, қисмҳои ҳарбӣ ва ғайра.

Зўровари (тачовузи) чинсӣ – бо зўрӣ даромадан ба муҳити маҳраи шахсияти инсон.

Ҳабс кардан - амали боздошт намудани шахс бо гумони содир кардани ягон ҳуқуқвайронкунӣ ё бо қарори ягон мақомот.⁵

Шахси ҳабсшуда –ҳама гуна шахсе, ки дар натиҷаи маҳкум намудан барои содир кардани ҳуқуқвайронкунӣ аз озодии шахсӣ маҳрум карда шудааст.⁶

Шахси боздоштшуда –ҳама гуна шахсе, ки на дар натиҷаи маҳкум намудан барои содир кардани ҳуқуқвайронкунӣ аз озодии шахсӣ маҳрум карда шудааст.⁷

Боздошти воқеӣ – маҳрум кардани шахс аз имконияти озодона ҳаракат кардан ва анҷом додани дигар амалҳо бо ихтиёри худ (дастгир кардан, нигоҳдории ҷисмонӣ, дар ҷойе маҳкам кардан, маҷбур кардан барои ба ягон ҷой рафтан ё ҷое мондан ва ғайра).⁸

Мақомоти байналмилалии шартномавӣ – мақомоти байналмилалӣ, ки тибқӣ шартномаҳои байналмилалии ҳамном, ки инчунин функцияи баррасӣ намудани мактубҳои инфиродӣ доир ба поймол гардидани ҳуқуқҳои инсонро дороянд, ба монанди Кумитаҳои Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон, зидди шиканҷа, доир ба ҳуқуқи зан, барҳам додани таъбири наҷодӣ.

⁵ Маҷмӯи принципҳои ҳифзи ҳама шахсоне, ки боздошт мешаванд ё дар қадом шакле, ки набошад ҳабс карда мешаванд, соли 1988, СММ.

⁶ Дар ҳамон ҷо

⁷ Дар ҳамон ҷо

⁸ Банди 13 Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи истифодаи меъёрҳои қонунгузори ҷиноятӣ ва муҳофизати ҷиноятӣ оид ба муқовимат бо шиканҷа». №1 аз 25 июни соли 2012.

Виктимизатсияи дубора – чараёни дубора ҷабрдидаи ҳуқуқвайронкунӣ кардан ва натиҷаи ин раванд, чи дар алоҳидагӣ, ва чи дар сатҳи оммавӣ.

Махфият – (бо забони англисӣ *confidence* - боварӣ) – зарурати пешгирӣ кардани ихроҷи (паҳншавии) ягон иттилоот (маълумоти дар ҳуҷҷатҳо буда, ки дар чараёни сӯҳбат, додани баёнот ба даст оварда шудааст); ўҳдадорӣ: а) паҳн накардани (ошкор накардан) маълумоте, ки аз шахси ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча/шоҳид/мутахассис ба даст оварда шудааст; б) маҳдуд кардани паҳнкунӣ/ошкор кардани он ба шахсони сеюм бидуни розигии ҷабрдидаи шиканча аз ҷониби шахси маълумотро гирифта, ки ба ў пешакӣ махфӣ будани маълумот хабар дода шудааст. Дар кодекси муурофиавии ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон шарҳи мафҳуми истилоҳи «махфият»/ «маълумоти махфӣ» дода нашудааст. иттилооти пинҳонӣ (конфиденсиалӣ) - маълумот дар соҳибӣ, истифода ё ихтиёрдорӣи шахсони алоҳидаи воқеӣ ё ҳуқуқӣ қарордошта, ки метавонанд бо хоҳиши молик ба таркиби маълумоти давлатӣ дохил карда шаванд⁹. Иттилоот оид ба шахсият ба гурӯҳи иттилооти пинҳонӣ марбут буда, тибқи қонун ҳифз карда мешавад.¹⁰ Иттилооти дастрасиаш маҳдуд тибқи низоми ҳуқуқӣ ба пинҳонӣ ва махфӣ ҷудо карда мешавад.¹¹

⁹Ст.1 Закона РТ «Об информации».

¹⁰Ст. 20 Закона РТ «Об информации».

¹¹Ст. 26 Закона РТ «Об информации».

I. ТАВСИЯҶОИ ПЕШАКӢ

Дар соҳаи ҳифзи ҷабрдидагони шиканча ва муносибати бераҳмона фаъолият намуда, мо ҳамеша бояд дар хотир дошта бошем, ки фавран ва бидуни таъхир эътино кардан ба иттилоот дар бораи ҳолатҳои шиканча басо зарур мебошад, то ки: а) истифодаи шиканча/муносибати бераҳмона, агар онҳо ҷой дошта бошанд, боздошта шавад; б) сари вақт аломату нишонаҳои шиканча ва муносибати бераҳмона ба қайд гирифта шаванд.

Иттилоот дар бораи шиканча ё муносибати бераҳмона ба адвокат ё ба Қабулгоҳи ҳуқуқии ТҶХ метавонад бо роҳҳои гуногун ворид гардад:

Мурочиати бевоситаи ҷабрдидаи шиканча ва муносибати бераҳмона ба адвокат ё ба ҳуқуқшиноси ТҶХ.

- Ҳангоме ки шахси аз шиканча ҷабрдида фавран бо ариза дар бораи шиканча ба назди шумо омадааст;
- Ҳангоме ки шахс дар озодӣ аст, вале баъди якчанд рӯзи истифодаи шиканча нисбати ӯ, вақте ки қисме аз аломату нишонаҳои шиканча аллакай аз байн мераванд, ба шумо муроҷиат мекунад;
- Ҳангоме ки ҷабрдидаи шиканча дар ҳабсхона (ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ё иҷрои ҷазои ҷиноятӣ) қарор дошта, бевосита бо мактуб ё тариқи занги телефонӣ ба шумо муроҷиат мекунад. Дар ин ҳолат, бояд хислати муайяни ҷамъоварии далелҳоро барои чунин категория парвандаҳо ба инобат гирифт, зеро тамоми далелҳои шиканча дар муассисаи пӯшида мебошанд, ҷамъоварии онҳо барои адвокат ё ҳуқуқшиноси ТҶХ мушқил хоҳад буд, ҷабрдида бошад таҳти хатари доимии истифодаи шиканча ё таъқиб қарор мегирад.

Муроҷиатҳои хешовандони шахси аз шиканча ҷабрдида, дар ҳолатҳои зерин ҷой доранд:

- Ҳангоме ки худи шахси ҷабрдидаи шиканча дар ҷойҳои нигоҳдории пешакӣ таҳти ҳабс ё иҷрои ҷазои ҷиноятӣ қарор дорад ва наметавонад бевосита бо дархост барои кӯмак муроҷиат намояд. Ин мумкин аст якчанд сабаб дошта бошад, ба монанди он, ки иттилоот метавонад муддати тӯлонӣ аз тариқи

почта интиқол гардад; арзқунанда аз фишор аз тарафи маъмурият барои мавқеи фаъоли худ биму тарс дорад; шахси ҷабрдида медонад, ки нозир шикоятнома аз шиканчаро роҳ намедихад (хусусан, агар шиканча дар муассисаи пӯшида рӯй дода бошад), мумкин аст сабабҳои дигаре низ вуҷуд дошта бошанд, ки бинобар онҳо худи шахси ҷабрдида барои кӯмак муроҷиат намекунад;

- Ҳангоме ки шахси ҷабрдида дар натиҷаи истифодаи шиканча нисбати ӯ фавтида бошад. Хешовандон кӯшиш мекунанд адолатро ҷустуҷӯ кунанд ва талаб менамоянд, ки шахсони мансабдори дар истифодаи шиканча гунаҳгор ҷазо дода шаванд;
- Ҳангоме ки шахси ҷабрдида дар муассисаи тиббӣ таҳти муолиҷаи статсионарӣ қарор дорад ва наметавонад мустақиллона барои ҳимоят муроҷиат кунад.

Иттилоот метавонад аз тариқи воситаҳои ахбори омма ба адвокат дастрас гардад.

Воситаҳои ахбори омма манбаъҳои басо фаврии интишори иттилоот дар бораи ҳодисаҳои алоҳидаи истифодаи шиканча мебошанд. Ин ба он алоқаманд аст, ки хабарнигорони воситаҳои ахбори омма дар ҷойҳо кор мекунанд ва бар хилофи ТҶХ ва адвокатҳо, ки аксар вақт аз далелҳои шиканча танҳо баъди он хабардор мешаванд, ки шахси ҷабрдида/хешовандони ӯ ба онҳо муроҷиат мекунанд, пештар аз ҳама аз хабарҳо огоҳ мешаванд, аз ҷумла иттилоот дар бораи шиканча.

Манбаъҳои дигари иттилоот. Иттилоот дар бораи ҳолатҳои шиканча ва муносибати бераҳмоноро мо ҳамчунин метавонем аз дигар шахсон ва ташкилоту созмонҳо, ташкилотҳои ғайриҳукумати ҳамшарик, созмонҳои байналмилалӣ, одамони бегонае, ки намехоҳанд дар канор бимонанд ва иттилооти аввалияро дар бораи ҳодисаҳои шиканча пешниҳод мекунанд, дастрас намоём.

Ҳама гуна иттилоот дар бораи ҳолатҳои шиканча – ин ихтор (огоҳӣ) барои амал кардан аст. Дар парвандаҳо оид ба истифодаи шиканча, вақт на ба фоидаи мо, балки ба фоидаи намояндагони ҳокимият, ки бо ҳар роҳ кӯшиш мекунанд аз

ҷавобгарӣ дур шаванд, кор мекунад. Бо парвандаҳои оид ба истифодаи шиканча кор карда, мо ҳамеша бояд дар хотир дошта бошем, ки ҳолатҳо гуногун мешаванд, бо дарназардошти ин, стратегияҳои мухталифи кор бо ҳолатҳои мушаххас зарур мебошанд. Маслиҳатҳои универсалии аслан вучуд дошта наметавонанд, вале талабот ва стандартҳои (меъёрҳои) муайяне вучуд доранд, ки ҳатман ба онҳо таваҷҷӯҳ намудан зарур аст.

Инак, шумо дар бораи он иттилоот гирифтаед, ки:

1) Ҷабрдидагони шиканча якчанд нафаранд. Ҷабрдидаи шиканча изҳор намуд, ки ба ғайр аз ӯ боз якчанд каси дигар таҳти шиканча қарор дода шудаанд (дар ин ҳолат шахси ҷабрдида, аз ҷумла ҳамчун шоҳиди истифодаи шиканча нисбати шахси сеюм баромад мекунад).

- Ба Шумо зарур аст муайян кунед, ки оё Шумо аз рӯи ҳамаи ҳолатҳо кор мекунад ё ки танҳо аз рӯи яке аз онҳо?

- Ҳисоб кунед, ки ба Шумо чӣ қадар захираҳо (инсонӣ, молиявӣ, маъмурий) лозим мешаванд.

- Муайян кунед, ки кадом ташкилотҳо, адвокатҳо метавонанд барои кор аз рӯи ин парванда (парвандаҳо) ҷалб карда шаванд?

- Фикр кунед, ки дигар ҷабрдидагони истифодаи шиканча ба шумо чӣ гуна лозим буда метавонанд (ба сифати шоҳидони истифодаи шиканча нисбати шахси таҳти ҳимояти шумо).

- Фаҳмед, ки баъзан ҷабрдидагони (шоҳидони) шиканча метавонанд дар минтақаҳои гуногуни кишва ё ҳатто дар кишварҳои гуногун қарор дошта бошанд. Чунин ҳолат ҳангоми татбиқи стратегияи ҳимоят аз шумо саъю кӯшишҳои зиёдеро талаб мекунад ва бояд фикр кард, ки кӣ метавонад аз рӯи парвандаи шумо дар дигар минтақа ё дигар кишвар ба шумо ёри расонад.

2) Шиканча нисбати шахси ҷабрдида дар дигар кишвар истифода шудааст, шахс ба шумо мурочиат кардааст ва шумо қарор қабул намудед, ки аз рӯи ин парванда кор кунед. Ба монанди ҳолате, ки дар боло баррасӣ гардид, мо бояд кӯшиш намоем, ки дар дигар кишвар ҳамкоронро пайдо кунем, то ки баъзе амалҳои вобаста ба ҷамъоварии далелҳоро онҳо анҷом диҳанд ва ба шумо фиристанд. Агар дар он кишвар дигар системаҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон вучуд дошта бошанд, ки метавонанд бештар самараноктар бошанд (масалан, Суди

Европа оид ба ҳуқуқи инсон), баррасӣ намудани имконияти истифодаи ин воситаҳои соҳаи ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон низ зарур мебошад.

3) Ҷабрдидаи шиканча гуреза, шаҳрванди хориҷӣ, шахси бе шаҳрвандӣ, муҳочир мебошад. Дар чунин ҳолат бояд дар ин бора фикр кард:

- ҷустуҷӯи ҳамшарикон аз ҷумлаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ;
- кадом ташкилоту созмонҳои байналмилалӣ ба дархостҳои шумо ҷавоб мегӯянд ва,
- кадом тушкilotҳои миллӣ ё мазҳабӣ, марказҳо, ақаллиятҳои миллӣ метавонанд дар тавзеҳ додани хусусиятҳои миллӣ ва мазҳабӣ ба шумо кӯмак расонанд.

4) Ҷабрдидаи шиканча кӯдак, зан ё шахси гирифтори иллати/бемории рӯҳӣ мебошад. Бо дар назар гирифтани мақоми иҷтимоии ҷабрдидаи эҳтимолӣ, зарур аст хусусиятҳои ӯ ба эътибор гирифта шаванд, ва, шояд, иштироки мутахассис (педагог/психолог/психиатр) дар ҷараёни пурсиш лозим шавад. Ҳолатҳои мазкур хеле муҳиманд, зеро аз иттилооте, ки бо дарназардошти хусусиятҳои шахс ба даст оварда шудааст, мо метавонем муайян намоем, ки кадом навъ зӯрварӣ нисбати шахс аз ҷониби намояндагони мақомот содир карда шудааст: шиканча/муносибати бераҳмона/ғайриинсонӣ/таҳқиркунандаи шаъну шараф.

Мо бояд дарк намоем (фаҳмем), ки ҳангоме ки сухан дар бораи шиканчаҳо меравад, аксар вақт шиканчаро зиёда аз як намояндаи мақомот истифода мекунанд:

- шахсоне, ки бевосита дар шиканчаҳо иштирок мекунанд;
- онҳое, ки кирдорҳои шиканчаро дидаанд, вале барои пешгирӣ/қатъ намудани онҳо чора наандешидаанд (муфаттишон, прокурорҳо, кормандони тавқифгоҳҳои нигоҳдории муваққатӣ/тавқифгоҳҳои тафтишотӣ, кормандони тиббӣ);
- онҳое, ки бояд амалҳои кормандонро ҷиҳати пешгирӣ намудани кирдорҳои шиканча назорат мекарданд (сардори ШҚД, прокурорҳои назораткунанда).

Аз ин бармеояд, ки моро муқовимати комилан ҷиддӣ ва надостани хоҳиши мусоидат кардан ва ёрӣ расонидан интизор аст ва бояд дарк намоем, ки дар ҷараёни кор мо бо кадом мушкилотҳо рӯ ба рӯ хоҷем гашт.

Дар парвандаҳои оид ба истифодаи шиканча ҳангоми чамъовариҳои далелҳо, қисмати хеле муҳими корро пуршишҳо/мусоҳибаҳои ҷабрдидагонии шиканча ташкил медиҳанд. Чунин ҷоеро ҳаматарафа интиҳоб кардан зарур аст (дар ҷое, ки чунин имконият вучуд дорад), ки шумо тавонед дар он ҷо бо шахси ҷабрдида як ба як сӯҳбат кунед, то ки ӯ тавонад тамоми ҷузъиёти ҳодисаи рӯйдодаро, аз бегонагон ё ҳатто аз одамони ба ӯ наздик (хешовандон) шарҳ накарда, ба шумо нақл кунад.

Ва, ниҳоят, мо бояд дар хотир дошта бошем, ки аксар вақт ҳолатҳои рӯй медиҳанд, ки шахсони ба ҷавобгарии ҷиноятии қашидашаванда аризаҳои пешниҳод мекунад, ки дар онҳо ихшороти дидаи доништа бардурӯғ дар хусуси истифодаи шиканча нисбати онҳо зикр шудааст. Дар чунин ҳолат шикоятро ин гуна арзунандагонии бевичдон (нопок) ба сифати воситаи ҳимоят аз таъқиби ҷиноятии – ё ки бо мақсади таҳти шубҳа қарор додани имконпазирии ин ё он далелҳо, ё ин ки ба сифати воситаи фишораварӣ ба шахсоне, ки тафтишот анҷом медиҳанд, истифода мекунад. Муайян намудани дурустии маълумотҳои, ки дар ҳар як шикояти мушаххас зикр шудаанд, бидуни ҷалб кардани иттилоот аз дигар манбаъҳо ғайриимкон аст. Ҳамин тариқ, санҷиши ҳолатҳои, ки дар ариза дар бораи истифодаи шиканча баён карда шудаанд – унсурҳои зарурии фаъолияти касбии ҳимоятгари ҳуқуқ мебошад.

1.1. Пеш аз оғоз намудан ба маслиҳатдиҳӣ ва расонидани кӯмак чиро доништан муҳим аст?

Адвокатҳо ва ҳуқуқшиносони ТҶҲ, ки дар соҳаи ҳифзи ҷабрдидагонии шиканча кор мекунад, аксар вақт танҳо ба он тавачҷӯҳи бештар зоҳир менамоянд, ки ба онҳо донишҳо дар бораи усулҳо/воситаҳо/стандартҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон заруранд. Ин, бешубҳа, сазовори тавачҷӯҳ аст, вале кофӣ намебошад. Зеро ба мо лозим аст, ки дар сатҳи миллии кор кунем, барои мо доништани ҳуқуқи миллии ва талаботи он, амалияи татбиқи ҳуқуқи судӣ ва ғайра муҳим мебошанд. Мо бояд аз ҷумла инҳоро низ ба эътибор гирем:

- Ҷабрдида кист?
- Поймолкунандагонии ҳуқуқи инсон кӣоянд?

- Фаъолияти онҳоро чӣ танзим менамояд, кадом санадҳои меъёрии ҳуқуқи зерқонунии идоравӣ вучуд доранд?

Албатта, бо дарназардошти дарку фаҳмиши ҳуқуқи инсон, бо ҳуқуқи миллӣ сару қор қарда, мо метавонем барои он, ки ҳуқуқҳои инсон ҳифз қарда шаванд, ҷабрдида тавонад ҷуброни одилона гирад, тадбирҳои ҳарчи бештар самараноктар андешем. Дар марҳилаи аввал омӯхтани хусусияти қори мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҳам дар сатҳи миллӣ ва ҳам дар сатҳи стандартҳои (меъёрҳои) байналмилалӣ зарур аст. Ва, агар мо дар бораи қори политсия сухан ронем, он гоҳ ба мо дастурамали «Принсипҳои фаъолияти политсия: дастури методӣ оид ба ҳуқуқи инсон» метавонад кӯмак расонад (нигаред ба сайти: <http://amnesty.org.ru/node/363>).

Адвокат ва ҳуқуқшиноси ТҒҲ, ки ба парвандаҳои оид ба шиканча махсус гардонида шудааст, донишманди меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон батасвибрасонидашуда, ки манъи бевосита ва қатъии истифодаи шиканча ва дигар муносибати бераҳмонро муқаррар мекунад, инчунин стандартҳои ҳадди ақали ҳифзи ҳуқуқи инсон дар ин соҳа муҳим мебошад. Ҳадди ақал дар мизи қорӣ дар ихтиёри худ доштани ҳуҷҷатҳои зерин зарур аст:

- Стандартҳои байналмилалӣ ҳадди ақал оид ба ҳуқуқи ба озодӣ аз шиканча ва дигар шаклҳои муносибати бад (ношоиста): ПБҲШС, КЗШ, Протоколи Истанбул, Қоидаҳои ҳадди ақали стандартӣ муносибат бо маҳбусон ва ғайра (нигаред ба рӯйхати ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ ба замимаи Дастурамали мазкур);

- Мулоҳизоти умумии Кумитаҳои Созмони Милалӣ Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон ва амалияи мақомоти байналмилалӣ шартномавӣ оид ба шиканча (аз қарорҳои Кумитаҳои зидди шиканча, оид ба ҳуқуқи инсонии Созмони Милалӣ Муттаҳид, Суди Европа оид ба ҳуқуқи инсон, Комиссияи байниамерикой оид ба ҳуқуқи инсон пайдо қардан мумкин аст). Маҳз мақомоти байналмилалӣ шартномавӣ ба мо стандартҳои дар шартномаҳои байналмилалӣ зикрқардидаро шарҳу тавзеҳ (тафсир) медиҳанд. На танҳо омӯхтани амалияи ҳуқуқӣ, ҷустуҷӯӣ қардани ҳолати ба парвандаи шумо монанд, балки ҳамчун фикр қардан дар мавриди он, ки чӣ тавр дар сатҳи миллӣ амалияи мазкурро бояд истифода намуд, низ зарур аст;

- Хуҷҷатҳои Расмиёти махсуси (Гузоришгарони махсуси) Шӯрои оид ба ҳуқуқи инсонии Созмони Милали Муттаҳид доир ба масъалаҳои пешгирӣ ва ҳифзи аз шиканча;
- Бешубҳа, бидуни донишони қонунгузори миллӣ оид ба манъи шиканча, дар бораи он, ки кадом мақомоти тафтишот/ҳифзи ҳуқуқи инсон дар кишвар вучуд доранд; дар бораи он, ки кадом мӯҳлатҳо ва хусусиятҳои тафтишот ва баррасии парвандаҳо дар ҳуқуқи миллӣ муқаррар карда шудаанд, мо наметавонем дуруст амал кунем ва ба чазо додани шахсоне, ки дар истифодаи шиканча дар дохили кишвар гунаҳгоранд, ноил гардем. Дар ин соҳа мо бояд қонунгузори миллиро донем, он ба мо имкон медиҳад ҷаброни зарарро барои истифодаи шиканча ва офиятбахшии (реабилитатсияи) муроҷиаткунандагоне, ки мо ба манфиати онҳо кор мекунем, талаб намоем.
- Мо бояд на танҳо донем, ки кадом нақшаҳои ҳимоят дар сатҳҳои миллӣ ва байналмилалӣ вучуд доранд, балки ҳамчунин таҷриба кунем ва нақшаи худамонро оид ба ҳимоят дар сатҳи миллӣ таҳия намоем, ки дар он қолаби муқаррари амалҳо вучуд надошта бошад. Чунин ҳолат ба мо имкон медиҳад ба вазъияте, ки дар назди мо қарор дорад бархурди ғайристандартӣ намоем ва ин имкониятҳои моро барои муваффақ шудан бештар мегардонад.
- Механизмҳои пешниҳод маълумотҳои инфиродӣ ба мақомоти шартномавии Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон, аз ҷумла талабот оид ба шартҳои қобили қабул будани маълумотҳо. Донишони ин механизмҳо ва шартҳо ба мо имкон медиҳад, ки дар раванди кор дар сатҳи миллӣ амалҳои худро тавре ба нақша гирем, ки натиҷаи онҳо муваффақияти садфоизи кор бо парванда дар сатҳи байналмилалӣ бошад.
- Вазъи риояи ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча дар кишвар (проблемаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҷамъиятӣ, мазҳабӣ, проблемаҳои чорҷӯбаи ҳуқуқӣ/институтсионалӣ/мурофиавӣ). Донишони вазъ дар минтақа/кишвар имкон медиҳад стратегияи ҳимоят аз рӯи парвандаи мушаххас таҳия карда шавад ва ҷонибдорон ҷалб карда шаванд.
- Маҳз кадом кӯмакро мо омода ҳастем ба шахси ҷабрида расонем? (маслиҳату машварат, намояндагӣ дар суд, кӯмаки тиббӣ, психологӣ, таъмини амният ва ғайра).
- Донишони он, ки таҳти мафҳуми «шиканча» чӣ фаҳмида мешавад ва он аз дигар намудҳои муносибати бад (ношоиста) бо

чӣ фарқ мекунад. Ин имкон медиҳад мафҳумҳо дақиқ дарк карда шаванд, зеро дар сатҳи милли равшану возеҳ баён кардани он, ки ҳуқуқи инсон дар чӣ поймол карда шудааст ва мансубият додани он ба қонунгузори милли (шиканча, баромадан аз ҳадди ваколат, бепарвой) муҳим мебошад.

- Чойҳои эҳтимолии ҳабс (чойҳои эҳтимолии истифодаи шиканча), муқаррароти ҳуқуқи онҳо (қоидаҳои низом ва муҳофизат, тартиботи дохилӣ, ҳуқуқи шахсони дар онҳо нигоҳдошташаванда, ӯҳдадориҳои маъмурияти/кормандони муассиса/мақомоти назораткунанда/нозир ва мақомоте, ки назорати қонуниятро дар муассиса таъмин мекунанд ва ғайра).

- Намудҳо (рӯҳӣ ва ҷисмонӣ) усулҳо/воситаҳои онҳо¹², мунтазамӣ ва давомноқӣ¹³, шиддат, олоти шиканча.

- Дар мавриди ғаразнокии эҳтимолии шахси чабрдида (дар аксари ҳолатҳо), саргумӣ дар замонун макон. Ҳамчунин донишмандони як қатор сабабҳои, ки бинобар онҳо нақл дар бораи тафсилоти мушаххаси шиканча метавонад мушкил гардад, муҳим мебошад¹⁴.

¹² Усулҳои бештар паҳнгардидаи шиканчаҳои ҷисмонӣ: чинсӣ, бо қувваи барқ, сӯзондан узвҳои бадан, дар ҳолати ғайрифизиологӣ нигоҳ доштан, овезондан, бӯғи кардан, лату куб кардан ва маъюб кардан (заҳмҳо аз тир, халондан, буридан), бо об, бо истифодаи ҳосиятҳои химиявӣ (намак, қаланфур, бензин), ҳиссӣ (садоҳо, равшани, ҳисси вақт), шиканчаҳои духтури дандон ва фармакологӣ, ампутатсия (буридани узв) (аз ҷумла тиббӣ), маҳрум кардан аз об, хӯрок, туалет, хоб, бо ҳарорат, масоҳат, қитиққунии тӯлонӣ, азиятдиҳӣ ба воситаи ҳайвонот/ҳояндаҳо, ҳашарот ва ғайра. Усулҳои шиканчаи рӯҳӣ: дар танҳои нигоҳ доштан (деприватсия, изолятсия); ҳузур доштан ҳангоми шиканча додани дигарон; интизорӣ; интиҳоби ғайривоқеӣ; вайрон кардани манӯбиятҳо; маҷбуркунӣ ба нобудсозии амвол, ба хиёнат кардан, ба дигарон зарар расондан, дар заминаи хусумати мазҳабӣ, таҳдидҳо ва имитатсияи қатл.

¹³ Мунтазам ва ғайримунтазам.

¹⁴ Омилҳои марбут ба шиканча (бастанӣ чашмон, ҳолати мадҳӯшӣ аз маводи нашъа, вақт-вақт аз ҳуш рафтани ва ғайра); тарс аз зери хатар мӯндани худ ва дигарон; надоштани боварӣ ба шахси пурсанда (ё тарҷумон, духтур, психолог); оқибатҳои психологӣ шиканча ва осеб (асабонияти шадиди рӯҳӣ ва харобшавии хотира дар натиҷаи осеби бемории рӯҳӣ – депрессия (афсурдагӣ) ё ихтилоли стрессии баъди пасзарбаҳо); харобшавии невропсихиатрии хотира дар натиҷаи зарба задан ба сар, бӯғи кардан, ба зери об ғӯтонидани сар ё гуруснагӣ; чунин механизмҳои муҳофизатии адаптатсионӣ (мутобиқшавӣ), ба монанди рад кардан ва канорагарӣ намудан (ё бинобар мансубияти милли, мазҳабӣ, синнусолӣ ё чинсӣ – баръакс); мамнӯъиятҳои муқаррарнамудаи фарҳанги мушаххас, ки танҳо дар шароити маҳфияти комил иҷозат медиҳанд шахс дар бораи садамаю заҳмҳои гирифтааш изҳори дил кунанд. Ин омилҳо метавонанд сабабгори

- Телефонҳо ва суроғаҳои, ки барои ҳимояти шахсони аз мақомоти давлатӣ ва дигар мақомот/ташкilotҳо (аз ҷумла ҳамшарикон) ҷабрдида зарур мебошанд.
- Хусусиятҳои пурсиши ҷабрдидагони шиканча вобаста ба ҷинс, синну сол, забон, миллат, мансубияти мазҳабӣ, сиёсӣ, ҳуввияти ҷинсӣ ва ғайра.
- Меъёрҳои этикии (одоби) касби ҳуқуқӣ, тиббӣ.
- Принсипҳои асосии расонидани кӯмак ба ҷабрдидаи шиканча: таъхирнопазирӣ/зудӣ, бегаразӣ, мустақилият, салоҳиятнокӣ, дақиқӣ, «зиён нарасон».
- Донистан муҳим аст, ки талаб кардан зарур аст, на хоҳиш кардан. Тезиси (муқаррароти) мазкур ба бароҳмонии муносибатҳо бо мақомоти ҳокимияти давлатие дахл дорад, ки ўҳдадоранд риоя гардидани ҳуқуқи инсонро дар кишвари мо назорат кунанд.
- Ҳама гуна иртиботот бо маъмурият/намояндаи мақомоти давлатӣ бояд танҳо дар шакли хаттӣ бо нигоҳ доштани нусха анҷом дода шаванд/ба расмият дароварда шаванд, дар нусха бояд сана, вақт, ному насаби шахси ҳуҷҷат (шикоятнома, ариза, дархост)-ро қабулкарда зикр карда шаванд. Чунин амалҳо минбаъд ба шумо кӯмак мекунад далелнок тасдиқ намоед, ки мо тадбирҳои муайянеро анҷом додаем ва кӯшиш кардаем, ки давлатро водор созем ба ҳолатҳои шиканча эътино кунанд.

1.2. Чиро дар ихтиёр доштан ва аз ўҳдааш баромадан муфид аст?

Адвокатҳо ва ҳуқуқшиносони ТҶҲ, ки дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи ҷабрдидагони шиканча кор мекунанд, ҳамеша бояд дар ихтиёри худ инҳоро дошта бошанд:

- 1) варақа/бланки пурсиши ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча (нигаред ба фасли II), нақшаи бадани одам (аз пеш ва аз пушт); 2) ручка ва якчанд варақи қоғази сафеди тоза ё блокнот (дафтари ёддошт);
- 2) вақти кофӣ барои пурсиши ҷабрдидаи мушаххас (одатан, рӯзона). Вақте, ки барои маълум кардани ҳамаи масъалаҳои

ихтилофот дар суҳанҳои изҳорнамудаи шахси ҷабрдида гарданд, бинобар ин тавзеҳоти минбаъда заруранд.

проблемаи зарур мебошад, метавонад ба ҳисоби миёна аз 3 соат то бештар аз он зарур шавад, вале, аз ҳама хубтараш, пурсиш ба якчанд рӯз тақсим карда шавад. Дар ин ҳодат фаҳмидани он басо муҳим аст, ки чабрдидаи шиканча аксаран дар вазъияти баъди зарбу лат ё садамаи қарор дорад. Дар сурате ки, агар шумо эҳсос кунед, ки чараёни кор бо чабрдида хеле вазнин аст, шояд барои пурсиш вақти хеле бештарро сарф кардан лозим шавад. Ин бо он алоқаманд аст, ки ба садамагирии тақрорӣ чабрдидаи шиканча роҳ дода нашавад. Эҳтимол, чабрдидаи шиканча кӯдак бошад, дар чунин ҳолат вақти ҳадди аксари пурсиши ибтидоӣ, вобаста ба синну сол ва вазъи саломатӣ, аз 10 то 40 дақиқаро гирад. Дар ҳар сурат, пурсиши чабрдидаи шиканча лаҳзаӣ хеле нозук аст ва бояд омилҳои зиёдеро, ки ба шумо ва ба кори шумо кӯмак мерасонанд ва пурсиширо мусоид месозанд, ба инобат гирифта шавад.

3) Омӯхтани маҳорати гӯш кардан ба суҳбонии инсон муҳим аст. Аксар вақтҳо шахс дар бораи чизҳои воқеан аз саргузаронидааш нақл намекунад, кӯшиш мекунад худро аз саволҳои ҳимоят кунанд, ва мумкин аст ҳамаи хотираҳои худро дар давоми 10 дақиқа ба шумо нақл кунанд. Барои мо бошад муҳим он аст, ки тамоми ҷузъиёти воқеаҳои бо шахс рӯйдодаро дақиқа ба дақиқа барқарор созем. Мо метавонем на танҳо тафсилоти пурраи ҳодисаҳои бо шахс рӯйдаро ба даст орем, балки ҳамчунин он ғаму андӯҳеро, ки дар натиҷаи истифодаи шиканча ба ӯ расонида шудаанд, бубинем. Баъзан чун намудани вақти муайяне барои муҳокимаи масъалаҳои шахсӣ (дар бораи оила, шиносон, атрофиён, маҳалли зист, ҷойи кор, орзуҳо ва мақсадҳо дар ҳаёт) лозим мешавад.

4) диктофон (дар телефони ҳамроҳ мавҷуд аст)¹⁵, сабт кардан танҳо бо розигии шахси чабрдида мумкин аст;

5) дастгоҳи аксбардорӣ (суратгирӣ) (телефони ҳамроҳ чунин функсияро дорад), аксбардорӣ кардан ва истифодаи акс танҳо бо розигии шахси чабрдида мумкин аст;

6) харитаи маҳалле, ки дар он ҷо шиканча рӯй додааст;

7) робитаҳо бо (алоқаҳо, суроғаҳои):

- ТҲҲ ҳифзи ҳуқуқ ва фаъолон (аз ҷумла бо мақсади имконпазири таъсис додани комиссияи ҷамъиятӣ оид ба таҳқиқ/назорати тафтишот);

¹⁵ Шахсе, ки ба чабрдида кӯмак мерасонад, бояд изҳороти чабрдидаро дар диктофон сабт кунанд ва баъдан ин сабтро ба шакли хаттӣ гардонад.

- комиссияҳое (мониторингҳоро дар сатҳи касбӣ ташкил мекунанд ва мегузаронанд), ки ба таври мунтазам аз муассисаҳои навъи пӯшида боздид менамоянд. Ин комиссияҳо ҳақ доранд маҳбурсро муоина кунанд, бо ӯ сӯҳбат кунанд; бо иштироки корманди тиббӣ санад оид ба мавҷудияти ҷароҳатҳои ҷисмонӣ ва кӯмаки тиббии расонидашударо тартиб диҳад; китобҳои қайди истифодаи қувваи ҷисмонӣ ва воситаҳои махсус/чазодиҳӣ ва ҷойгир кардан дар тавқиғоҳи ҷаримаӣ (ШИЗО); ва ҷойҳои навъи камера/даъватҳо, расонидани ёрии таъҷилии тиббиро тафтиш кунанд;
 - ташкилоту созмонҳои байналмилалӣ (барои ҷалб намудани коршиносон (экспертҳо) дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва тиб);
 - мақомоти байналмилалии квазисудӣ (судишабеҳ)/Расмиёти махсуси Шӯрои Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон;
 - коршиносони тибби судӣ, психологҳо (равоншиносон);
 - духтурон (бо муассисаи/клиникаи тиббӣ, ки метавонад хизматрасониҳои тиббӣ анҷом диҳад), барои ба шахси ҷабрдида расонидани кӯмаки аввалия ва минбаъдаи тиббӣ;
 - марказҳои офиятбахшӣ, паноҳгоҳҳо (паноҳгоҳ барои шахсони аз зӯрварӣ ҷабрдида);
 - журналистон (хабарнигорон)/воситаҳои ахбори омма;
- 8) робита (алоқаҳо, суроғаҳо) ва, дар он ҷое, ки имконпазир аст, ҳамкорӣ бо ниҳодҳои миллӣ оид ба ҳифзи ҳуқуқи инсон, бо прокуратура, бо мақомоти тафтишот, бо суд;
- 9) имконияти дастрасӣ пайдо кардан ба шахси ҷабрдида дар сурати дар ҳабс будани ӯ. Вобаста ба намуд/навъи муассиса, хусусиятҳои он, ноил гардидан ба мақсади аввалия – мулоқот бо ҷабрдидаи шиканҷа муҳим аст. Бешубҳа, пайдо кардани дастрасӣ ба тариқи пешниҳод кардани ариза дар хусуси эътироф кардан ба сифати намояндаи шахси мушаххас аз ҷониби мақомоте, ки қабул кардани чунин қарор дар доираи салоҳияти он аст (вобаста ба мақоми ҳуқуқии ҷабрдидаи эҳтимолий/ «дар қайди кадом мақомот аст»). Дар ин ҳолат фикр кардан мумкин аст, ки кӣ метавонад ҳамшарики шумо бошад ва ба шумо дар дастрасӣ пайдо кардан ба шахси ҷабрдида кӯмак расонад.
- 10) мантҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор (Кодекси муурофиавии ҷиноятӣ, Кодекси ҷиноятӣ, Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ), то ки ба таври аёнӣ ба шахси ҷабрдида ҳуқуқҳои ӯ нишон дода шаванд ва ҷанбаҳои алоҳидаи муурофиавӣ тавзеҳ

дода шаванд. Ин ба шумо барои ба худ моил кардани ҷабрдида ёрӣ мерасонад.

1.3. Қўмакрасониро аз ҷӣ бояд оғоз кард?

Адвокат/ҳуқуқшиноси ТҲҲ, баробари гирифтани иттилоот дар бораи таҳти шиканча қарор дода шудани шахсе, февран ба истифодаи ҳама гуна механизмҳои ҳуқуқии мухталифи (гуногуни) дар кишвар вучуддошта оғоз мекунад (навиштани шикоятнома, мурочиат кардан ба мақомоти расмии давлатӣ). Ҳамаи ин амалҳо, бешубҳа, зарур мебошанд, вале барои муваффақияти қор аз рӯи парванда, риоя намудани алгоритми муайяни амалҳо (пайдарпайии дақиқи зарур аст), ки метавонад натиҷаҳои мусбат диҳад, муҳим мебошад.

Номгӯи амалҳое, ки мо овардаем, барои ҳимояи самараноки ҷабрдидагони шиканча басо муҳим мебошад, гарчанде, албатта, он мукамал доништа намешавад:

- ба адвокат/ҳуқуқшиноси ТҲҲ зарур аст, ки ҳанӯз то оғоз гардидани пурсиш/мусоҳиба бо шахси ҷабрдида, муҳити мусоидро барои пурсиш таъмин намояд (ҷои мусоҳибаи якка ба якка бо шахси ҷабрдида, ки дар он ҷо ҷабрдида худро беҳавф ҳис мекунад ва озодона сухан мегӯяд; мавҷудияти туалет (ташнуб) ва хӯроки ҳадди ақал ва об). Агар, бо дарназардошти вазъият/иттилооти аввалия, танҳо як маротиба пурсидани ҷабрдида зарур бошад, он гоҳ бо розигии шахси ҷабрдида, даъват кардани мутахассис-психолог мумкин аст (психолог пурсишномаи худро пур мекунад);
- худро шинос кардан, ба ҷабрдидаи шиканча маълум кардани он, ки Шумо кӣ ҳастед (масалан, адвокат ё ҳуқуқшиноси ташкилоти ҷамъиятӣ);
- ба ҷабрдидаи шиканча фаҳмонида додани ҳуқуқҳои ӯ (вобаста ба мақоми ҳуқуқии ӯ);
- фаҳмонида додани моҳияти розигии огоҳона (воқифона), оқибатҳои имконпазир (эҳтимолӣ) барои шахси ҷабрдида, дар сурати қарор қабул кардани ӯ дар хусуси оғоз намудани мурофиа оид ба таҳқиқи ариза дар бораи шиканча;
- хабардор кардан дар бораи маҳрамона будан (хусусан, агар ҷабрдида таҳти ҳабс қарор дошта бошад), пурсидани он, ки оё иттилооти аз ин шахси ҷабрдида гирифташударо истифода кардан мумкин аст ва бо кадом тарз;

- фаҳмонида додани оқибатҳои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ барои шахсе, ки эҳтимол дар истифодаи шиканча гунаҳгор мебошад;
- фаҳмонида додани мӯҳлатҳои имконпазири баррасӣ аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва байналмилалӣ ва хусусияти онҳо;
- агар пурсиши шоҳидон ба роҳ монда шуда бошад (тавсия карда мешавад), он гоҳ ба ҷабрдидаи шиканча низ маълум кунед, ки дар сурати зарурат ҳар лаҳза танаффус кардан мумкин аст;
- пурсидан (эҳтимол, якчанд маротиба мулоқот кардан лозим шавад) ва аниқ намудани иттилооти зарурӣ (гирифтани ҷавобҳои муфассал ба саволҳо):
- чӣ тавр боздошт шуда буд, аз ҷониби кӣ, кадом вақт, оё протоколи боздошт тартиб дода шуда буд? Агар тартиб дода шуда бошад, он гоҳ пас аз чанд вақт баъди боздошт шудан?
- кӣ/ному насаби гунаҳгор/гунаҳгори эҳтимолӣ;
- вазифаи ӯ/онҳо ва номи мақомот, ӯ/онҳо дар кучо кор мекуна(н)д;
- чанд кас ҳангоми шиканча ҳузур доштанд/шиканча доданд, нақши ҳар кадоме аз онҳо;
- ҷойи аниқ – бино/иморат/кабинет, ошёна. Агар шиканча дар якчанд ҷой содир карда шуда бошад, ҳар як ҷойро ба таври муфассал тасвир кунед (суроға, агар чашмони ҷабрдида набаста бошанд ё дар ӯ ҳолати беҳӯшӣ/нимабеҳӯшӣ набуд, маҳалли аниқӣ ҷойгиршавии ҷой;
- маҳз чӣ рӯй дода буд/чӣ ҳодиса шуда буд?;
- кадом усулҳои шиканчаро истифода кардаанд?
- кадом олоти (предмет – асбоби) шиканчаро истифода кардаанд?
- шиканча кай рӯй дода буд/бо зикри сана/санаҳо ва вақт;
- чанд муддат ва бо кадом фосилаи вақт шиканча доданд?
- шароите, ки ба истифодаи шиканча мусоидат карданд;
- барои чӣ/сабаҳое, ки бинобар онҳо шиканча истифода карда шудааст;
- бо кадом мақсад;
- кӣ шоҳиди ҳодисаи рӯйдода буд/то ҳодиса/ҳангоми ҳодиса/баъди ҳодисаи рӯйдода¹⁶;
- вазъият то ва баъди рӯй додани шиканча – ҳама гуна арзу шикоятҳои нисбати аломатҳои ҷисмонӣ ва психологӣ/психики;

¹⁶ Фикр кардан дар масъалаи оид ба он, ки оё рамзгузори кардани иттилооти шахсии шоҳидон (пурсидани онҳо) лозим аст ё онҳоро алоҳида аз қайдҳои ҳангоми пурсиши асосӣ сабтнамуда нигоҳ доштан беҳтар хоҳад буд.

- аз шахси ҷабрдида гирифтани:
 - баёноти/изҳороти хаттӣ бо тафсири муфассали ҳодисаи рӯйдода, ки шахсан аз ҷониби шахси ҷабрдида навишта ва имзо карда шудааст. Агар шикоятнома дар компютер ҷоп карда шуда бошад ё аз ҷониби Шумо аз суҳанони шахси ҷабрдида навишта шуда бошад, он гоҳ ҷабрдида бояд дар ин бора сабти дахлдор ворид наояд: «Аз суҳанони ман дуруст навишта шудааст, ман онро хондам, ва ба имзо намудам. Баёнотро ихтиёри медиҳам, бе маҷбуркунӣ аз ҷониби ... (ному насаби шахсе, ки пурсиш гузарондааст, зикр карда шавад)»;
 - ҳама ҳуҷҷатҳои хаттӣ, ки метавонанд ба парванда дахл дошта бошанд (ҳама шикоятномаҳо, аризаҳо дархосту илтимосномаҳо ва ҷавобҳо ба онҳо/қарорҳо оид ба онҳо; ҳама ҳуҷҷатҳои муҳофизатӣ);
 - ҳуҷҷаткунони муфассал: ба кучо, ба кӣ, дар шакли хаттӣ/шифоҳӣ шахси ҷабрдида ва/ё ҳешовандон, наздикон, адвокати ӯ пештар мувоҷиат кардаанд, натиҷаҳои мувоҷиатҳо.
 - оғоз кардани кӯмакрасонӣ ба ҷабрдида;
 - эҳтимол, кӯмаки духтур/он зарур мешавад: психиатр, патологоанатом (дар сурати истифодаи шиканча бо натиҷаи маргбор), ташхиси (экспертиза) тиббии судӣ, педиатр, гинеколог ва ғайра, таҳқиқоти ташхисӣ, лабораторӣ ва рентгенологӣ, психолог, корманди иҷтимоӣ. Мутахассисонро бояд дар хусуси принципҳои кор бо ҷабрдидаи шиканча оғоз кард (нигаред ба луғатнома). Дар сурати аз ҷониби мутахассис/коршинос (эксперт) тасдиқ гардидани арзу шикоятҳо аз шиканча, гирифтани иҷозат барои ба ҷойи дигар гузаронидани шахси ҷабрдида зарур аст, бинобар ин, шахси ҷабрдида бояд ба назди прокурор/судья бурда шавад;
 - ба шахси ҷабрдида пешниҳод кардани суроғҳои ташкилотҳои ҳифзи ҳуқуқ ва муассисаҳои тиббӣ, ки метавонанд ба ӯ ёри расонанд:
 - шояд, муайян кардан ва андешидани чораҳои зарурӣ барои пешгирӣ намудани викаризматсия (қурбонишавӣ) такрорӣ ҷабрдидаи эҳтимолӣ лозим шавад (таъмин кардани амнияти шахси ҷабрдида);
 - дар бисёр ҳолатҳо ноил гардидан ба аз вазифа дур карда шудани шахси дар истифодаи шиканча гумонбаршаванда (бо

дарназардошти моддаи 114 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон¹⁷⁾ ва ба ҳабс гирифта шудан/боздошт карда шудани ӯ қабл аз он, ки ӯ тавонад ба ҷабрдидаи эҳтимоли ягон таъсире расонад, муҳим мебошад;

- ба таври мунтазам нигоҳ доштани алоқаҳо бо шахси ҷабрдида, бо мақсади хабардорсозии ӯ дар бораи ҳама гуна муурофияҳо, инчунин барои аз ҷабрдида гирифтани далелҳои иловагӣ.

- тартиб додани рӯйхати шахсоне, ки дар ҷойи эҳтимолии шиканча ҳузур доштанд: ному насаб, суроғаҳо, рақамҳои телефонҳо ва дигар маълумотҳо.

- пайдо кардан, ба даст овардан ва нигоҳ доштани далелҳо:

- аксбардорӣ кардан. Аксҳои ранга зарур мебошанд (захму ҷароҳатҳои бадан, ҷойҳо ва биноҳо, ҳатман бо истифодаи ҷадвали ченкунӣ), сабтҳои аудиоӣ ва видеоӣ низ танҳо кӯмак хоҳанд кард;

- фиристодан ба ташхиси тиббии судӣ ва экспертизаи психология психиатрӣ. Дар сурати мустақилона аз чунин ташхис гузашта натавонистани шахс, муҳим аст, ки: а) ё розигӣ барои гузаронидани ташхис дар муассисаи тиббии расмӣ гирифта шавад, вале на дар ҳабсхона; б) ё муваффақ шудан ба даъват кардан ва ба ҷойи ҳабс овардани духтур/психологи мустақил¹⁸ ва салоҳиятнок¹⁹. Чун қоида, ин дар асоси аризаи адвокат имконпазир аст, зимнан ҳузур доштани адвокат дар ҷараёни муоина ҳатмӣ мебошад, ҳузури намоёндагони муассисае, ки шахс дар он ҷо нигоҳ дошта мешавад – тавсия наменгардад. Вале дар сурати имконнопазир будани таъмини шароити мазкур, дар фосилаи дидашаванда, аммо шуниданашаванда қарор доштани онҳо муҳим аст, ин бояд ҳатман дар ҳулосаи мутахассис/коршинос, ки дар он маълумоти пурра дар бораи ҳузурдоштагон зикр карда мешавад, қайд гардад;

¹⁷ Қ. 2 моддаи 114 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мақомоти пешбурди муурофияи ҷиноятӣ бо ризои прокурор барои муваққатан аз вазифа дур кардани айбдоршаванда ба суд дархост пешниҳод менамояд. Ин дархост аз ҷониби судя бо тартиби пешбиниамудай қисмҳои 2-10 моддаи 111 Кодекси мазкур баррасӣ карда мешавад.

¹⁸ Мустақил аз шахсоне, ки дар шиканча эҳтимолан гунаҳгор бошанд, инчунин аз муассисае, ки дар он шиканча истифода карда шудааст.

¹⁹ Дорой диплом дар бораи таҳсилоти олиӣ тиббӣ, дорой омодагии махсус барои гузаронидани муоинаи ҷабрдидагони шиканчаҳо ва ҳуҷҷаткунонӣ.

- гирифтани/муваффақ шудан ба гирифтани либос (агар дар либос доғи хун бошад, ба халтаи катонӣ ҷойгир кардан ва бастанӣ халта, онро дар ҷойи торику хушк овозон кардан ва нигоҳ доштан зарур аст);
- пайдо кардани шохидони имконпазир, аз онҳо гирифтани тавзеҳот; баёноти шохидоне, ки эҳтимол ба суд ҳозир нашаванд, бояд тариқи нотариалӣ тасдиқ карда шаванд;
- ошкор кардани гунаҳгорони эҳтимолӣ ва муваффақ шудан ба гирифтани баёноти ҳаттӣ аз онҳо. Аз баёноти ҷабрдида дар ҷараёни пурсиши аввалия ҷудо кардани «шахсони асосӣ», ки дар истифодаи шиканча гунаҳгоранд. Баъдан дар сурати кифоя набудани маълумот дар бораи гунаҳгорон (ному насаб, вазифа ва ғайра), шумораи шахсони мансабдореро, ки дар муассисаи мушхас кор мекунанд, санҷидан лозим аст (мумкин аст ба тариқи дархост, ё тариқи иртиботи шахсӣ дар асоси тасвири маълумотҳои физиологӣ – қаду қомат, нишонаҳои махсус ва ғайра). Қадами дуюм (баъзан инро ҳамзамон кардан мумкин аст, ва баъзан алоҳида) – хабардорсозии муфаттиш/прокурор дар хусуси маълумотҳои бадастомада оид ба гунаҳгорони эҳтимолӣ (тахминӣ) дар яке аз бандҳои шикоятнома дар хусуси оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ (ҳангоми ташаккулдиҳии алгоритми амалҳои муфаттиш оид ба санҷиши ариза дар бораи шиканча). Дар ин ҷо баҳо додани ҳар як ҳолати мушаххас дар алоҳидагӣ муҳим аст, зеро дар як ҳолат инро фавран зикр кардан зарур аст, дар ҳолати дигар бошад, агар шахси мансабдор аз вазифа дур карда нашуда бошад, ин метавонад зиён расонад;
- маълум кардан/муқаррар намудани: чӣ гуна, кай ва дар кучо ҳолатҳои эҳтимолии шиканча рӯй додаанд, то/баъди ба Шумо муроҷиат кардани ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча, ва ҳама гуна ҳолатҳое, ки метавонистанд ба рӯй додани шиканча мусоидат кунанд, боиси шиканча гарданд;
- гирифтани иҷозати дастрасӣ ба ҳама гуна ҳуҷҷатҳое, ки ба парвандаи мушаххас мансубият доранд, ва сари вақт пешниҳод кардани далелҳо ба мақомоти салоҳиятдоре, ки парвандаро баррасӣ менамояд/тибқи ариза тафтиш мегузаронад.
- ҳуҷҷат кардани далели шиканча (дар варақаи (бланки) махсус, нигаред ба замима). Протоколи Истанбул²⁰ яке аз варақаҳо/бланқоро барои ҳуҷҷаткунӣ аз ҷониби духтур ва

²⁰ Принсипҳои дастурии гузаронидани ташхиси (экспертизаи) тиббӣ нисбати шиканча ва муносибати бераҳмона.

психолог тавсия менамояд. Зимнан, барои психолог, ба ғайр аз қисми асосии бланк, таваҷҷӯҳи махсус зоҳир кардан ба бандҳои VII, XII (2) зарур аст (барои он, ки психолог ба кор оғоз намояд, хулосаи тиббӣ доштан муҳим аст).

- Мунтазам хабардор кардани шахси ҷабрдидаи шиканча (хешовандони ӯ) дар бораи чараҳои тафтишот ва баррасии парванда.

Агар адвокат мутобиқи алгоритми пешниҳодшудаи амалҳо кор кунад, ӯ имкониятҳои бештар хоҳад дошт, зеро мақоми ӯ имкон медиҳад, ки ӯ ҳуҷҷатҳоро қариб бидуни ягон монеа ба даст орад. Намояндаи ташкилоти ғайриҳукумати ё ҳуқуқшиносе, ки ба ҷабрдида ёрӣ расонидан мехоҳад, вале ӯ ваколатҳои зарурӣ надорад, чӣ кор бояд кунад? Қонунгузори кишвар имкон медиҳад, ки дар идораи нотариалӣ боварнома барои намояндагӣ кардани манфиатҳои шахси ҷабрдида дар мақомоти ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла дар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ба расмият дароварда шавад. Ҳамеша дар хотир доштан зарур аст, ки шахсе, ки нисбати ӯ шиканча истифода карда шудааст, — дар парвандаи ҷиноятӣ ҳамчун шахси зарардида баромад мекунад, яъне, ҳуқуқ дорад намояндаи худро дошта бошад. Аз ҷониби дигар, бо доштани боварнома, лозим мешаванд, ки шахси ба шумо муроҷиаткардари гирифта ба мақомоти давлатии мухталиф баред, ки ин ба шумо барои кор имконияти бештар медиҳад (ҳамеша мувофиқа кардани вақт ба шахси муроҷиаткарда лозим намешавад).

II. МАСЛИҲАТҲО

Мақсади асосии гузарондани пурсиш/мусоҳиба аз гирифтани иттилооти боэътимод аз қурбониёни шиканча, шоҳидон ва ҷабрдидагон бо мақсади муайян намудани ҳолати воқеии ҳодисаи парвандаи марбут ба истифода гардидани шиканча, иборат мебошад. Дар вақти гузарондани пурсиш/мусоҳиба нигоҳ доштани муносибати эътимодомез ва касбӣ байни адвокату шахси пурсидашаванда, бо дарназардошти ҷой ва шароите, ки пурсиш анҷом дода мешавад, ботаҳаммул ва дақиқ будан хеле муҳим мебошад.

Қоидаҳои асосии анҷом додани пурсишҳо:

- **Такрор кардани саволҳо.** Такрор кардан ё ба таври дигар ифода кардани савол метавонад хеле муҳим бошад, зеро ба баъзе нафарҳо барои қабул, дарк кардан ва таҷдид намудани иттилоот метавонад вақти зиёдтар лозим шавад.
- **Тасвияти оддии саволҳо.** Саволҳо бояд ба таври оддӣ тасвият карда шаванд, зеро барои баъзе шахсон онҳо метавонанд душворфаҳм бошанд, ва мутобиқан ҷавоб додан ба онҳо душвор бошад. Фонди луғавии онҳо ҳамчунин метавонад маҳдуд бошад, ки дар навбати худ баён намудан ва шарҳ додани ҳолатҳо душвор мешавад ва боиси нафаҳмидани шунаванда мегардад.
- **Тасвияти саволҳои ошкорову таҳдиднакунанда.** Саволҳо набояд хислати таҳдидкунанда дошта бошанд, зеро ҳассосияти баъзе шахсон бо саволҳои дурушту таҳдидкунанда метавонад боиси додани ҷавоби агрессивӣ ё майли додани ҷавоби мақбул ба пурсишкунанда гардад. Саволҳо инчунин бояд ошкоро бошанд (дар худ ҷавоб надошта бошанд), зеро баъзе шахсон табиати такрор кардани маълумоти додаи худ ё пешниҳодкардаи пурсишкунандаро доранд.

Пурсишхоро бояд бодикқат ва бо дарназардошти ҳолати ҷисмонӣ ва эҳсосоти шахси пурсидашаванда анҷом дода шаванд. Барои роҳ надодан ба дубора зарар овардан ба шахси пурсидашаванда ва ўро мавриди хатари иловагӣ қарор надодан, бояд эҳтиёткориҳои махсус зоҳир карда шаванд. Мумкин аст анҷом додани пурсиш дар як чанд марҳила ва дар муддати муайян зарур бошад, зеро баъзе ҷузъиёти ҳодисаи бавучудомадаро шахси анҷомдиҳандаи пурсиш метавонанд танҳо баъди ба

боварии ҷабрдида даромадан пурсад. Аслан ба шахси анҷомдиҳандаи пурсиш тавсия дода мешавад, ки барои муҳокима кардани саволҳои оддӣ, ки ба муносибати бади бо ҷабрдида содиршуда дахл дорад, вақт сарф намояд, ки дар навбати худ ин барои ба вуҷуд овардани “фазаи боварӣ” ва осон гардондани муҳокимаи саволҳои нисбатан ҳассос мусоидат хоҳад кард.

Шахси анҷомдиҳандаи пурсиш бояд бо ақидаҳои фарҳангиву динии шахси пурсидашаванда шинос бошад. Ин метавонад ба манзур намудани пешниҳодҳои нодуруст, ки боиси зоҳир гардидани муносибати дахлдор аз ҷониби шахси пурсидашаванда гардад, роҳ надиҳад. Шахси анҷомдиҳандаи пурсиш бояд эҳтиёткорӣ намуда аз пешниҳодҳои, ки аз рӯи ақидаи фарҳангиву динии худ бар меояд, худдорӣ намояд. Бо шахси зуд меранҷида, чи ҷабрдида, чи шохид ё шахси гумонбаршуда, бояд ҳамеша бо тавачҷӯх ва эҳтироми хоса, бо риоя қатъии қоидаҳои муошират муносибат намуд.

Шакл ва пайдарпаии саволҳо ҳангоми анҷом додани пурсиш метавонад яке аз лаҳзаҳои муҳим бошад.

Қадам саволҳоро бояд ба ҷабрдида дод?

Метавон гуруҳҳои саволҳои зеринро тартиб дод:

- 1) Маълумот оид ба шахси ҷабрдида (бояд пешакӣ аз ҳешовандон/наздиқони шахси ҷабрдида муайян сохт, агар онҳо набошанд – дар ин сурат аз ҳуди ҷабрдида пурсида мешавад);
- 2) ҳолате, ки ба истифода гардидани шиканҷа боис гардид (аз ҷумла ҳабс, дуздидан, нигоҳдорӣ таҳти ҳабс). Ба даст овардани чунин маълумот дар ақҷоягӣ бо банди 3 иҷозат дода мешавад;
- 3) чи тавр ва дар кучо рух дод? Ҷамъоварӣ намудани маълумоти мухтасар - аз рӯи сана, қой, мӯҳлати таҳти ҳабс нигоҳ доштан, доимӣ ва давомнокии шиканҷа. Агар истифодаи шиканҷа чандин маротиба анҷом дода шуда бошад, дар ин сурат оид ба ҳар як навъи истифодаи муносибати бераҳмона алоҳида маълумот ҷамъоварӣ кардан зарур аст (пеш аз гирифтани маълумоти пурра аз шахси

чабрдида, воқеаи рӯйдодаро аз хешовандон/наздикони ӯ муайян созед);

- 4) ҳолатҳои дастгиршавӣ;
- 5) ҷой ва шароити нигоҳдорӣ таҳти ҳабс;
- 6) усулҳои истифодаи гардидани шиканча ва муносибати бераҳмона.

Маълумот дар бораи шахси чабрдида

- насаб, ном, номи падар, сана ва ҷои таваллуд, миллат (мансубияти этникӣ), маълумот, шугл/касб/навъи машғулият, вазифа ва ҷойи қор, ҷойи истиқомат, ҷойи ҷойгиршавӣ (агар шахс дар ҳабс бошад);
- вазъи оилави, аъзоёни оила ва муносибатҳои хешутаборӣ бо чабрдида, синну соли онҳо, навъи машғулият/фаъолият; муносибат бо рафиқон ва дар оила;
- шавқу рағбат, нақшаҳо барои оянда;
- вазъи саломатӣ (мавҷуд будани бемориҳои кӯҳна) то ҳабс шудан/пеш ва баъди мавриди шиканча қарор гирифтани;
- истеъмоли маводи нашъа ва машрубот;
- мансубияти динӣ;
- ҳодисаҳои рӯйдода (бо муайян кардани тафсилот). Пурсишро баъди нақли озоди чабрдида бояд оғоз намуд.

Ҳолатҳои боздошт

- кай анҷом дода шуд? (санаи боздошт шудан ва мавриди шиканча қарор гирифтани),
- соат чанд буд (агар дар хотир надошта бошад, кай – сахар, нисфирӯзӣ, бегоҳӣ, шаб)? Аз соати чанд то кадом соат? (вақти мавриди шиканча қарор гирифтани),
- Шумо дар кучо будед? (ҷойи истифодаи гардидани шиканча – ин метавонад дар утоқи бинои ШҚД, прокуратура ва ғайра ҷойгир бошад, ё метавонад дар кӯча, дар ягон бинои истеҳсолӣ, ки ба давлат тааллуқ надорад, бошад),
- ҳангоми нисбати Шумо истифодаи гардидани шиканча шумо чӣ қор кардед? (оё муқобилият нишон медиҳед ё ба талаботи агентҳои давлат итоат мекардед?)
- ҳамроҳ бо шумо кӣ буданд?
- сурати зоҳирии шахсонро, ки шуморо дастгир карданд, тасвир намоед? (шахсони ҳарбӣ/ғайринизомӣ; дар либоси расмӣ ё дар

либоси муқаррарӣ? Дар ин қисмати пурсиш гирифтани тасвири муфассасали шахсони дар анҷом додани амалиёти боздошт, нигоҳдорӣ дар ҳабс ва содир намудани шиканча ширкатварзида, аз ҷумла шахсоне, ки ҷабрдида метавонист то рӯй додани ҳодисаҳо ва марвиди шиканча қарор додани ӯ шиносад; сару либоси онҳо, доғи захм, хол, вашм; қад, вазн (шахси ҷабрдида метавонад қаду қомати шахсоне, ки ӯро мавриди шиканча қарор доданд тариқи муқоиса кардан бо худ тасвир намояд); ҳама гуна хусусиятҳои хоси қаду басти шахсони айбдорбуда; забон ё тарзи гапзании онҳо, оё шахсони айбдоршаванда дар ҳолати мастӣ ё таъсири маводи нашъадор буданд, хеле муҳим мебошад.

- онҳо чӣ мегуфтанд?

- оё шоҳидон буданд?

- ҳангоми боздошт кардан кадом ҳуҷҷатҳо тартиб дода шуданд? Оё ин дастгиркунӣ бо гумонбаркунӣ дар содир намудани ҷиноят, дастгиркунии маъмури ё одамдуздӣ буд?

- чанд муддат аст, ки дар ҳабс қарор доред? (мӯҳлати нигоҳдорӣ дар ҳабс),

- нисбататон шиканча истифода мегардид ё таҳдидҳо мекарданд?

- баъди чанд вақт ин рӯй дод? (чанд маротиба шиканча истифода шуд?),

- чанд муддат давом кард? (давомнокии истифода гардидани шиканча),

- бо аъзоёни оилаатон/наздиқонатон робита доштед?

- дасту поятонро мебастанд? Агар мебастанд бо истифодаи чӣ?

- чашмонатонро мебастанд?

- кадом намуди воситаҳои нақлиёт истифода карда шуданд? (воситаҳои нақлиёти расмии идора ё шахсӣ; ягон нишонаҳои фарқкунанда дошт: оинаҳои сиёҳкардашуда, бампер, чароғи шикаста ва ғайра).

- баъд аз дастгир кардан ба кучо оварданд?

- ному насаби шахсони мансабдори иштирокдошта, агар ному насаби онҳо ба шумо маълум бошанд? (шояд касе номи якдигарро мегириф).

- дар натиҷаи истифода гардидани шиканча ба шумо кадом захмҳои ҷисмонӣ расонида шуд? (Дар ин ҳолат гуфтаҳои шахси ҷабрдида, чанд зарба ва ба кадом қисмҳои бадани ӯ зада шудааст ва дар кадом қисматҳои бадани ӯ осори захм ба қайд гирифта шудааст, бояд муқоиса карда шавад). Барои чӣ ин муҳим аст? Барои ба таври дуруст муайян кардани таркиби

чиноят, ба таври равшану дақиқ баён намудани ҷабрдидаи шиканча, ки ба ӯ чанд зарба зада шуд ва аниқтараш кадоме аз шахсони мансабдор ин зарбаҳоро зад, кадом намуд захм ва дар кадом қисмати бадани ӯ захмҳо ба қайд гирифта шуданд, аҳамияти муҳим дорад. Агар маротиба ва миқдори зарбаҳои задашуда ба захмҳои дар бадани ҷабрдида бақайдгирифташуда, мутобиқат накунад, дар ин сурат рад кардани оғози парвандаи чиноятӣ осон мегардад.

- кадом табобати тиббӣ муқаррар карда шуд ва кадом табобат анҷом дода шуд? Оё ҳолатҳои рад гардидани дорувории таъиншуда ҷой дошт? Оё ба мутахассисони доираи маҳдуди таъиншуда дастрасӣ фароҳам аст? Ин масъалаҳо низ муҳим мебошанд ва онҳо ҳам бо муайян намудани чиноят (муайян кардани вазнинии оқибатҳо) ва ҳам барои муайян намудани ҳуқуқвайронкунии марбут ба ҳуқуқи инсон, алоқаманд мебошанд. Илова бар ин, бояд дарк намуд, ки давлат бо нарасонидани ёрии тиббӣ метавонад ҳолати ҷабрдидаро боз ҳам вазнинтар гардонад ва ин боиси ҷалб гардидани шумораи ҳарчи зиёдтари агентҳои давлатӣ дар содир намудани шиканча мегардад.

Ҷой ва шароити нигоҳдорӣ таҳти ҳабс

Ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс барои мо аҳамияти муҳим доранд, зеро дар баъзе ҳолатҳо ҳуди шарту шароити нигоҳдорӣ метавонад ба шиканча баробар бошад. Илова бар ин шарту шароити нигоҳдорӣ дар изолятори нигоҳдории муваққатӣ ва шарту шароити нигоҳдорӣ дар тавқиғоҳи тафтишотиро алоҳида бояд шарҳ дод (вақте, ки алақай чораи пешгирӣ дар намуди ҳабс кардан муқаррар карда шудааст). Тафсилоти мухтасари шарту шароити ҷойҳои нигоҳдорӣ таҳти ҳабс ба мо имкон медиҳад, ки на танҳо стратегияи алоҳидаи ҷимояи ҳуқуқҳои поймолгардидаи шахси дахлдор, балки ҳамчунин андеша кардан дар мавриди ҷӣ гуна истифода намудани ҳолатҳои алоҳида ва ноил гардидан ба тағйироти системавӣ имкон медиҳад.

Саволҳои, ки дар поён пешниҳод карда шудаанд, ба Шумо барои ба даст овардани маълумоти муфассал доир ба қисмати мазкур мусоидат хоҳанд кард:

- дар аввал ҷӣ ҳодиса рӯй дод?

- Шуморо ба кучо оварданд?
- оё расмиёти муайян кардани шахсият анҷом дода шуд (сабт кардани маълумотҳои шахсӣ, гирифтани изи ангуштон, гирифтани сурат)?
- ба Шумо барои имзо гирифтани ягон ҳуҷҷат пешниҳод гардида буд?
- кӣ метавонад шоҳидӣ диҳад, ки шуморо дастгир карданд?
- агар ҷойе, ки шуморо ба он ҷо оварданд аз ҷое, ки дар он Шуморо минбаъд нигоҳ медоштанд фарқ кунад, дар ин сурат ҷойи аввалаи нигоҳдориро тасвир намоед
- ҳаҷми ҷой?
- дар он ҷо чанд нафар буданд? Номи онҳо чист (ном, насаб, номи падар)? Онҳо барои содир намудани кадом ҷинойт дар он ҷо нигоҳ дошта мешуданд? Оё Шумо бо шахсоне, ки якҷоя бо онҳо нигоҳ дошта мешудед дар бораи ҷи гуна дастгир шудан ва мавриди кадом намуди шиканҷа қарор гирифтани он нақл мекардед? Оё онҳо захмҳои намоёни бадани Шуморо дидаанд?
- равшанӣ? Дар дохили камера равшании табиӣ мавҷуд буд?
- ҳарорати ҳаво дар дохили камера ҷи гуна буд?
- ҳавотозакунӣ (вентиляция), бо кадом усул ҳавои дохили камера тоза карда мешуд?
- мавҷудияти ҳашарот, ҳояндаҳо дар дохили камера?
- ба шумо ҷои хоби алоҳида ҷудо намуданд? (бо тапчане, ки чун қоида дар ҳар як изолятори нигоҳдории муваққатӣ мавҷуд аст, монанд накунед)
- ба шумо хӯроку об медоданд, аниқтараш ҷи? Дар як рӯз чанд маротиба обу хӯрок медоданд?
- ҳоҷатхона дар кучо ҷойгир аст? Оё метавонистед аз ҳоҷатхона озодона ва дар вақти ба инсон зарурӣ истифода намоед?
- Шумо ҷиро медидед ва мешунавидед?
- кадом бӯйҳоро ҳис мекардед?
- оё берун аз ҷойҳои ҳабс бо одамоне вомехӯрдед ва бо онҳо ҳамсӯҳбат мешудед? Бо аъзоёни оила, адвокат, корманди тиббӣ дар робита будед?
- ба хизматрасониҳои тиббӣ дастрасӣ доштед? Аниқтараш ба кадом?
- сохти ҷое, ки дар он ҷо шуморо таҳти ҳабс нигоҳ медоштанд, ҷи гуна буд?
- тартиботи ҳаррӯзаи ҷойи нигоҳдорӣ таҳти ҳабсро шарҳ диҳед;
- усулҳои истифодаи муносибати бераҳмонро дар ҷойи нигоҳдорӣ таҳти ҳабс шарҳ диҳед;
- бинобар истифода гардидани шиканҷа ба Шумо ҷи гуна замҳо расонида шуданд (шояд захмҳои узвҳои дарунӣ низ ҷой дошта бошанд)?

Усулҳои истифодаи шиканча

Барои адвокат/хуқуқшиноси ТҒҲ на танҳо маълум сохтани истифода гардидани шиканча, балки муайян кардани усул ва тарзҳои истифодаи шиканча нисбати шахси ҷабрдида муҳим мебошад. Баъзан усул ва тарзҳои истифода гардидани шиканча хислати систематикиро доро намебошанд, онҳо гуногунанд ва, чун қоида, маълум кардани ягон усули муайяни шиканча душвор аст. Дар баъзе ҳолатҳо маҳз маҷмӯи намудҳои гуногуни шиканча ба мо асоси нисбати инсон истифода гардидани шиканчаро маълум менамояд. Дар навбати худ, ҳолатҳои низ ба мушоҳида мерасанд, ки ба мо усулҳои алақай муайянбудаи шиканчаро нишон медиҳанд (баستاني шахс бо тарзи нилуфар; шинондани шахс ба рӯи чорпоҷаи (курсии) чаппагардондашуда ва ғайра). Бинобар ин ба мо ҳама гуна маълумоте, ки ба ҷабрдидаи мо маълум буд, хеле муҳим аст.

Дар поён мо рӯйхати саволҳои асосиро, ки ба усулҳои истифода намудани шиканча алоқаманданд, пешниҳод менамоем:

- дар кучо шиканча ва/ё муносибати бераҳмона истифода гардид?
- кай ва дар кадом вақти шабонарӯз?
- чанд муддат?
- дар ин ҳолат чашмонатон баста буд?
- ҳангоми содир гардидани муносибати бераҳмона дар он ҷо кӣ ҳузур доштанд? Ном, насаб, номи падар, вазифа, ҷои кор. Агар ҷабрдида надонад, дар ин сурат бигзор дар бораи қаду қомат, вазн, ранги мӯй, ранги чашмон, забон/лаҳҷае, ки онҳо бо он гап мезаданд, сару либос, овоз, нишонаҳои махсус (хол, осори захм, вашм, хама гуна хусусиятҳои хоси қаду баст), оё шахсони айбдоршаванда дар ҳолати мастӣ ё таҳти таъсири маводи нашъадор буданд, маълумот диҳад.
- утоқ, ҷои нигоҳдориро тасвир намоед?
- кадом предметҳоро шумо дидед?
- доир ба ҳар як олоти шиканча маълумоти муфассал диҳед? Агар шиканча тариқи истифода намудани қувваи барқ анҷом

дода шуда бошад, дар бораи шиддати қувваи барқ, дастгоҳи истифодашуда, миқдор ва шакли электродҳо маълумот диҳед.

- дар бадани Шумо чӣ гуна либос буд?
- оё боре сару либосатонро бадар ё иваз кардед?
- ҳангоми пурсиш дар бораи чӣ гап мезаданд?
- чӣ гуна дашномҳо дода мешуданд?
- нафароне, ки шуморо мавриди шиканча қарор медоданд, байни худ дар бораи чӣ гап мезаданд?
- ҳангоми истифода намудани шиканча чиҳо мегуфтанд?²¹
- оё шуморо мавриди шиканчаи ҷинсӣ қарор доданд?
- бинобар истифода гардидани шиканча ба бадани шумо чӣ гуна захмҳо расонида шуд?
- Агар дар натиҷаи истифода гардидани шиканча аз ягон ҷойи бадани ҷабрдида хун мерафт, кӯшиш намоед маълум созед, ки оё метавонист, ки хун ба девор, рӯи фарш, ба ҳама гуна ашёҳои дар гирду атрофбудаи утоқ/бино расида бошад.

Доир ба ҳар як усули истифодаи шиканча омилҳои зеринро қайд намоед:

- ҳолати бадан;
- истифодаи воситаҳо;
- хислати таҷовузи ҷинсӣ;
- давомнокӣ;
- мунтазамӣ;
- ҷойгиршавии анатомӣ ва қисмати бадан, ки ба он ҷо таъсир расонида шудааст;
- Оё бинобар ба қисмати сар задан, бӯғӣ кардан ё дард ҳолати беҳушӣ ба амал омада буд?
- Баъди шиканча дар кадом ҳолат қарор доштед?
- роҳ гашта метавонистед?
- Баъд аз мавриди шиканча қарор гирифтанд кадом аломатҳо ба вучуд омаданд (дилбеҳазурӣ, сарчарҳзанӣ ва ғайра)?
- Оё зарурати ба Шумо расонидани ёрии тиббӣ ба амал омада буд, агар ҳа, чӣ гуна ёрӣ?
- Дар рӯзи дигар аз ҷо хеста метавонистед?
- Варами пойҳоятон то кадом вақт боқӣ монданд?

²¹Масалан, ҳангоми анҷом додани шиканча бо истифодаи электрошок бо роҳи пайваст кардани электродҳо ба олотӣ таносул, истифодабарандагони шиканча одатан ба ҷабрдидагон мегӯянд, ки онҳо алақай наметавонанд бо ҳаёти ҷинсие, ки пештар доштанд, зиндагӣ кунанд.

- агар шиканча дар ягон «ҳолат» истифода шуда бошад, сана, миқдор, дар муддати чанд рӯз, давомнокии ҳар як эпизод, дар қадом ҳолат овезон карда шуда будед ё қарор доштед? (пойҳо ба боло; бо кампали ғафс печондашуда ё тавре баста шуда будед, ки вазни бадан ба пойҳо рост меомад ё ба поён мекашид; дохили панҷара, ба бағочи мошин шинонданд – дар ин сурат ҳаҷми онро нишон диҳед). Ҳангоми овезон кардан – қадом навъ материал истифода гардида буд (ресмон, сим, матоъ, зеро онҳо пайҳои гуногун мемонанд).

ҲАНГОМИ ПУРСИШИ ҶАБРДИДА барои худ қадом қайдҳоро қардан зарур аст?

Маълумоте, ки бевосита ҳангоми мусоҳиба ва пурсиш аниқ муайян қарданаш имкон надорад, ё иттилооте, ки бо додани саволҳои бевосита ҷабрдида метавонад ошкор накунад:

- сатҳи маърифатнокӣ (саводнокӣ);
- намуди зоҳирӣ (сару либос, тозагӣ, озодагӣ, замҳои бадан, ва ғайра);
- пешакӣ, аз рӯи намуди зоҳирӣ, аз рӯи сӯҳбат бо ҷабрдида – нуқсонҳои психикӣ (нуқсон, дер дарк қардан ва ғайра). Бинобар он ки адвокат мутахассиси соҳаи психиатрия ва психология нест, қайдҳои қардаи шумо, шояд ба мутахассис (духтур, психолог) дар бораи ҷабрдида тасаввуроти пешакиро диҳад, ки дар гурӯҳ нишонаҳои шиканҷаро ба қайд мегиранд ва хулосаҳои худро мебароранд;
- фаъолияти сиёсӣ, ақидаи сиёсӣ (ба таври ғайримустақим бояд гирифт)
- инчунин метавонад, усул ва олоти ҳангоми шиканҷа истифодашуда;
- шиканҷаҳои шахсонӣ (чинсӣ).
- Ҳассосият ба равшаниии зиёд

Иттилооти дар боло зикргардида барои мо аз нуқтаи назари муайян қардани он, ки то чанд муддат мо бояд бо ҷабрдида барои ба даст овардани маълумоти зарурӣ кор кунем, хеле муҳим мебошад. Инчунин ба мо аниқ ҳодад буд, ки оё дар ҷараёни ҷустуҷӯи далелҳо қалби худӣ ҷабрдида зарур аст ва то чӣ андоза ранҷу азоби дохилии ӯ, ки бо мақоми ӯ дар ҷомеа вобаста аст, метавонад вазнин бошад.

III. ҲУЧҚАТҲОИ МУРОФИАВӢ

Ҷабрдидаи шиканча, метавонад ба адвокат/намояндаи ТҶХ дар ҳама марҳилаи муурофияи судӣ, ки нисбати ӯ пешбурд мешавад, мууроҷиат намояд. Ва дар ин сурат бояд дарк намуд, ки кадом амалхоро мо метавонем чиҳати истифода намудани воситаҳои ҳуқуқие, ки дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи инсон дар сатҳи миллӣ кор мекунамд, анҷом диҳем.

- Ҳангоми омода намудани ариза, шикоятнома, дархост ба инобат гирифтани инҳо муҳим мебошад:

- ба кадом мақомот ва ба кӣ ариза/даъво/дархост пешниҳод карда мешавад, зеро ба ин ҳислати талаботҳои шумо вобаста аст (бояд бо гунаҳгорони эҳтимоли, мақомоти давлатие, ки ба салоҳияти он анҷом додани санҷиш, оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ, тафтишот, андешидани чораҳои таъмини беҳатарии ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча/шоҳидон, аз вазифа озод кардани гунаҳгорони эҳтимоли, таъин намудани экспертиза, Ҳимояи ҳуқуқҳои конститутсионии инсон ва ғайра дохил мебошанд, алоқамандӣ надошта бошад);
- зарурати мавҷуд будани истинодҳо ба қонунгузори миллӣ ва байналмилалӣ (оид ба ҳуқуқи инсон ва ҷанбаҳои муурофиявӣ);
- эътимоднокии асосноккунии талаботи худ (далелҳо). Дар ҳолати мазкур шармгин набуда, бевосита ба парвандаҳои Кумитаи оид ба ҳуқуқи инсони Созмони Милали Муттаҳид, ки алақай вобаста ба парвандаҳои монанд (махсусан зидди Тоҷикистон) ҳулоса бароварда шудааст, таъя намоед;
- тасвирот додани талаботҳои худ (нигаред ба банди якум);
- муҳлатҳое, ки дар доираи қонунгузори ҷорӣ Тоҷикистон барои пешниҳод намудани даъво муқаррар карда шудаанд. Мӯҳлати дида баромадани аризаи даъвогӣ, ки тибқи қонунгузори муқаррар карда шудааст, омили асосӣ мебошад, зеро ин кафолатҳои ҳуқуқии шумо мебошанд, ки бояд аз онҳо истифода намуд ва давлатро маҷбур сохт, ки ба далелҳои вучуд доштани шиканча эътино намояд;
- зарурати омода намудани ҳуҷҷатҳои хаттӣ дар ду нусха, ки яке аз онҳо таввасути шўъбаи коргузори идорое, ки ба он ариза/шикоятнома/дархост пешниҳод карда мешавад, ва дар нусхаи дигараш (нусхаи шумо) – бояд қайди қабул шудан бо

нишон додани ному насаб, сана ва имзои шахси қабулкарда, мавҷуд бошад.

- Барои исбот намудани далели истифода гардидани шиканча анҷом додани экспертиза нақши муҳим мебозад:

Анҷом додани экспертиза ҳамеша аз мавқеи муфаттише, ки аз рӯи аризаи даъвогии пешниҳодшуда тафтишот мебарад, вобастагӣ дорад ва, чун қоида, на ҳамеша кори худро мефаҳмад ва баъзан коршиканӣ мекунад. Чӣ тавр бояд мувозинати баробархуқуқии тарафхоро нигоҳ дошт? Албата, таркиби муҳими муурофияи ҷиноятиро оид ба парвандаҳои истифода гардидани шиканча анҷом додани экспертизаи тиббии судӣ ташкил медиҳад. Вале, дар марҳилаи аввал мо метавонем мустақилона хулосаи мутахассисро мавриди истифода қарор диҳем. Мо дарк менамоем, ки хулосаи мутахассис дар Кодекси муурофиявии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад дар асоси қарори дахлдор баррасӣ ва таъин карда шавад. Вале бояд дар хотир дошт, ки муфатиш мутахассиси соҳаи мазкур намебошад ва агар шумо хулосаи мутахассисро замима намоед, муфаттиш бояд мутахассисро ба пурсиш даъват намояд ва вобаста ба далелҳои пешниҳоднамудаи шумо ўро пурсиш намояд. Бинобар ҳамин ҳамзамон кори худро дар соҳаи пешниҳод намудани далелҳо анҷом додан муҳим аст (чи дар доираи тафтишот/бо ҷалби муфаттиш ва чи мустақилона). Дар хотир доред, ки қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон имконияти мууроҷиат намудан ба экспертизаи тиббии судиро чи бо қарори муфаттиш ва чи бевосита бо хоҳиши шахсе, ки ба ташхис зарурат дорад, пешбинӣ менамояд.

- Дар поён тавсияҳое оварда шудаанд, ки ба экспертизаи тиббии судӣ дахл доранд:

- экспертизаи тиббии судӣ (экспертизаи шахси зинда, ҷасад) сарфи назар аз он, ки аз лаҳзаи истифода гардидани шиканча чанд вақт гузаштааст, анҷом дода мешавад (агар дар доираи шаш ҳафта бошад, дар ин сурат фавран анҷом додани чунин экспертиза зарур мебошад);
- экспертизаи психологӣ-психиатрӣ;
- экспертизаи генетикӣ/биологии хун, оби даҳон, мӯй, манӣ, торҳои матоъ/ришта (дар хотир доред, ки мутаассифона, айни

замон на ҳама намудҳои ин гуна экспертизаҳоро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом додан имконпазир аст);

- экспертизаи дактилоскопии изи ангуштон;
- экспертизаи тарзи навишт (ҳангоми мавҷуд будани чунин ҳуҷҷат, ба монанди ҳозиршавӣ бо иқрори гуноҳ, ки алақай дар давраи таҳти ҳабс нигоҳ доштани ҷабрдида ба даст оварда шудааст);
- экспертизаи графологӣ (аз рӯи қоғазҳо, қайдҳо ва ҳуҷҷатҳо);
- экспертизаи предмет ва олотҳои шиканча.

Вобаста ба намуди экспертиза, саволҳои барои парванда зарурбуда гузошта мешаванд. Барои мисол, Протоколи Истанбул тавсия медиҳад, ки барои ҳулосаи тиббӣ шаш саволи зерин гузошта шавад:

а) Оё маълумотҳои ҷисмонӣ ва психологӣ бо маълумот оид ба он, ки гуё шиканча содир шуда бошад, мутобиқат мекунад?

б) Қадом омилҳои ҳолати ҷисмонии шахси муоинашаванда ба ҳолати умумии клиникӣ таъсир мерасонанд?

с) Оё маълумотҳои бадастоварда доир ба ҳолати психологии шахси муоинашаванда ба аксуламали чашмдошт ё аксуламали муқаррарӣ ба стресси шадид, ки дар муҳити фарҳангии иҷтимоӣ, ки шахси мазкур ба он мансуб мебошад, мушоҳида мешавад, мувофиқат мекунад?

д) Бо дарназардошти ҳислати бо мурури замон тағйирёбандаи иллатҳои рӯҳӣ, ки дар натиҷаи бардоштани захми психологӣ ба вучуд меоянд, дар ҳолати истифодаи гардидани шиканча чунин иллатҳо то чанд муддат давом мекунад? Шахси муоинашаванда дар қадом марҳилаи барқароршавист?

е) Боз қадом омилҳои стресс ба вазъи саломатии шахси муоинашаванда таъсир мерасонанд (масалан, таъқибҳои давомдор, муҳоҷиршавии иҷборӣ, истиқомат дар кишваре, ки паноҳгоҳ пешниҳод намудааст, аз даст додани оила ва мақом дар ҷомеа ва ғайра)? Ин проблемаҳо ба ҳолати ҷабрдида чӣ гуна таъсир мерасонанд?

ф) Оё маълумотҳои клиникӣ шахси муоинашаванда аз он гувоҳӣ намедиҳанд, ки изҳороти ӯ дар мавриди истифодаи шиканча нисбати ӯ бардурӯғ мебошанд?

- Қадом изҳороти асосиро бояд пешниҳод кард ва бо қадом пайдарҳамӣ?

Баъди таҳлил намудани ҳамаи ҳолатҳои даъвокунандаи худ, Шумо бояд қарор қабул намоед, ки бо аризаи муурофиавӣ ба қадом мақомоти давлатӣ муроҷиат мекунад:

- дар сурати ғайриқонунӣ таҳти ҳабс нигоҳ доштани шахси ҷабрдидаи эҳтимоли, оид ба ҳолати ҷойдошта аризаи даъвогиरो барои пешниҳод кардан ба прокуратура/ба суд омода намоед;
- агар ҳангоми пурсиши ибтидоӣ шахси ҷабрдида ба шумо маълумот диҳад, ки бо истифода намудани шиканча аз ӯ баёноти иқроршавӣ гирифта шудааст, шумо бояд доир ба рад намудани ин баёнот ва пешгирии намудани истифодаи минбаъдаи онҳо ариза пешниҳод намоед;
- ариза дар бораи оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ, дар бораи зарардида эътироф кардани ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча²², аз вазифа барканор кардани гунаҳгори эҳтимоли;

²² **Моддаи 42. Ҷабрдида**

1. Ҷабрдида шахсест, ки сарфи назар аз синну сол, ҳолати рӯҳӣ ва ҷисмонӣ ба ӯ аз ҷиноят зарари ҷисмонӣ, моддӣ, маънавӣ расонида шудааст, инчунин шахсе мебошад, ки ҳуқуқи манфиатҳои ӯ зери таҳдиди бевоситаи сӯиқасд ба ҷиноят қарор гирифтааст. Инчунин ҷабрдида шахси ҳуқуқие низ эътироф шуда метавонад, ки дар натиҷаи содир гардидани ҷиноят ба ӯ зарари моддӣ ё маънавӣ расидааст. Дар ин сурат ҳуқуқ ва ўҳдадориҳои ҷабрдидаро намояндаи шахси ҳуқуқӣ татбиқ мекунад. Дар бораи ҷабрдида эътироф кардани шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ таҳқиқбаранда, муфаттиш ва прокурор баъди муқаррар кардани ҳодисаи ҷиноят ва воқеияти бар асари ҷиноят расидани зарар фавран қарор қабул карда, суд таъинот мебарорад.

2. Ҷабрдида, намояндаи қонунӣ ва намояндаи ӯ ҳуқуқ доранд:

- далелҳои пешниҳод кунанд;
- дархост ё раддия изҳор кунанд;
- бо забони модарӣ ё забони дигаре, ки медонанд, нишондод диҳанд;
- аз қўмаки тарҷумон ройгон истифода баранд;
- намояндаи дошта бошанд;
- бо протоколи амалҳои тафтишӣ, ки бо иштироки онҳо гузаронида шудаанд, шинос шаванд ва ба онҳо эродҳои баён кунанд;
- бо иҷозати муфаттиш ё таҳқиқбаранда дар амалҳои тафтишӣ, ки тибқи дархости ӯ ё дархости намояндаи амалӣ мешаванд, иштирок кунанд;
- пас аз анҷоми тафтиш бо ҳамаи маводи тафтишот шинос шаванд, аз онҳо ҳама гуна маълумотро ба андозаи гуногун барои худ рӯйнавис кунанд, дар суди марҳилаи якум дар муҳокима ва музокираҳои судӣ оид ба парванда иштирок кунанд;
- бо протоколи маҷлиси суд шинос шаванд ва нисбат ба он эродҳои худро изҳор кунанд;
- аз амал ё қарори таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд, судья шикоят кунанд;
- аз ҳукм ё таъинот ё қарори суд шикоят намоянд;
- аз шикоят ва эътирозе, ки нисбат ба парванда баён шудааст, хабардор карда шаванд ва нисбат ба онҳо норозигӣ баён кунанд;
- дар баррасии судии эътирозу шикоятҳои пешниҳодгардида иштирок намоянд.

3. Ҷабрдида вазифадор аст:

- бо даъвати таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд, судья ҳозир шаванд, дар бораи ҳамаи маълумоте, ки доир ба парванда ба ӯ маълум аст, хабар дода, ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб диҳад;

- ариза дар бораи гузаронидани муоинаи (шаҳодаткунонии) тиббӣ²³/дархост дар хусуси гузаронидани экспертиза²⁴;

- маълумоти таҳқиқи ибтидоӣ ё тафтиши пешакиро, ки барояш маълуманд, фош накунад;

- ҳангоми пешбурди амали тафтишӣ ва маҷлиси суд тартиби муайяншударо риоя кунад.

4. Ҷабрдида ҳангоми ба даъват бе сабабҳои узрнок ҳозир нашуданаш маҷбуран оварда мешавад.

5. Ҷабрдида барои саркашӣ аз ҳозир шудан бо даъвати мақомоти таҳқиқ, тафтишот ё ба суд ё саркашӣ аз додани нишондод ва дидаю доништа додани нишондодӣ бардурӯғ тибқи моддаҳои 351 ва 352 Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

6. Дар парвандаҳо оид ба ҷиноятҳои, ки оқибати онҳо боиси марги ҷабрдида гардидааст, ҳуқуқи пешбининамудаи ҳамин моддаро ҳешовандони наздики ӯ доранд.

7. Ҷабрдида инчунин дорои дигар ҳуқуқи ӯҳдадорихоӣ пешбининамудаи Кодекси мазкур мебошад.

8. Давлат ба ҷабрдида дастрас будани адолати судӣ ва ҷаброни зарари расонидашударо кафолат медиҳад.

²³Моддаи 186. Шаҳодаткунонӣ

1. Барои дар бадани инсон ошкор кардани нишонаҳои махсус, осори ҷиноят, захмҳои ҷисмонӣ, муайян кардани ҳолати мастӣ ё дигар хусусият ва аломатҳои, ки барои парванда муҳиманд, ба шарте ки он муоина кардан (экспертиза)-ро тақозо накунад, мумкин аст, шаҳодаткунонии гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрдида ё шохид ба ҷо оварда шавад. Дар бораи гузаронидани шаҳодаткунонӣ муфаттиш қарор мебарорад.

2. Қарори гузаронидани шаҳодаткунонӣ барои гумонбаршуда ва айбдоршаванда ҳатмист.

3. Шаҳодаткунонӣ аз ҷониби муфаттиш бо иштироки шахси ҳолис, дар мавридҳои зарурӣ бошад, бо иштироки духтур ба ҷо оварда мешавад. Дар ҳолатҳои, ки ин амали тафтишӣ бо бараҳна кардани шахси муоинашаванда алоқаманд бошад, муоина бо иштироки шахси ҳолиси ҳамчунин анҷом дода мешавад.

4. Муфаттиш ҳангоми муоинаи шахси ҷинси дигар иштирок намекунад, ба шарте ки он бо бараҳна кардани шахси алоқаманд бошад. Дар ин сурат муоина аз ҷониби духтур бо иштироки шахси ҳамчунин ҳолис анҷом дода мешавад.

²⁴ Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон экспертизаи тибии судӣ метавонад дар асоси аризаи шахси ҷабрдида таъин ва гузаронида шавад.

Моддаи 175. Ҳатмӣ будани баррасии дархост

1. Муфаттиш вазифадор аст, тамоми дархостҳои оид ба парванда арзшударо баррасӣ кунад. Дар айни замон ӯ ҳуқуқи надорад дархости гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷимоятгари онҳо, инчунин ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ва намоёндагони онҳоро дар хусуси пурсиши шохидон, пешбурди экспертиза ва дигар амали тафтишӣ рад намояд, агар ҳолатҳои, ки барои муқаррар намуданашон онҳо дархост додаанд, барои парванда аҳамиятнок бошанд.

- аз лаҳзаи ҳамчун ҷабрдида муайян карда шудани мақоми ҳуқуқи ҷабрдидаи шиканча – ариза бо бораи истифодаи чораҳои муҳофизатӣ оид ба ҳифзи ҳаёт, саломатӣ, шаъну шараф, обрӯ ва молу мулки шахс²⁵. Дар сурати вучуд доштани таҳдиди воқеии куштори шахси ҳимоятшаванда, истифодаи зӯрварӣ нисбати ӯ ва ҳешовандони наздики ӯ, несту нобуд кардан ё осеб расонидан ба молу мулки ӯ бинобар иштироки ӯ дар таҳқиқ, тафтиши пешакӣ ва муурофияи судӣ, талаб намудани қабул кардани қарор дар бораи анҷом додани ҳимояи давлатӣ муҳим мебошад²⁶;

- агар ҷабрдидаи эҳтимолӣ танҳо дар суд (ҳангоми муҳокимаи парвандаи ҷиноятӣ оид ба айбдоркунии ӯ дар содир намудани ҷиноят) дар бораи истифодаи шиканчаҳо нисбати ӯ арз карда бошад, изҳор намудани дархост оид ба гузаронидани санҷиш ва андешидани чораҳо ҷиҳати таъмин намудани амнияти ҷабрдидаи шиканча, оғоз намудан ва таҳқиқи парвандаи ҷиноятӣ оид ба шиканча муҳим мебошад.

Пайдарпайии аризаҳои зикргардида метавонад вобаста ба мавҷуд будан/набудани ҳулосаи духтур оид ба захмҳои ҷисмонӣ ва ҷароҳатҳои узвҳои дохилии ҷабрдидаи эҳтимолӣ тағйир ёбад.

- Ариза оид ба оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ

Дар сурате ки, агар ҷабрдидаи эҳтимолӣ шиканча дар бораи оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ ариза пешниҳод накарда бошад (нисгаред ба луғатнома ва замима барои муайян кардани моддаи зарурии Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон²⁷), дар воситаҳои ахбори омма иттилооте дар бораи шиканча нисбати

2. Дар бораи натиҷаҳои баррасии дархост дар муҳлати на бештар аз панҷ шабонарӯз ба аризадиҳанда хабар дода мешавад. Ҳангоми пурра ё қисман рад кардани қонеъгардонии дархост муфаттиш вазифадор аст бо зикри сабабҳои рад қарор барорад.

²⁵ Ҳангоми мавҷуд будани маълумоти кофӣ дар бораи он ки ба ҷабрдида, шохид ё дигар иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ, инчунин аъзои оила ё ҳешовандони наздики онҳо бо куштор, зӯрварӣ, ё дигар амали ғайриқонунии ҳафнок таҳдид мекунанд, мутобиқи қисми 3 моддаи 12 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон.

²⁶ Моддаи 16 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ» аз 29 декабри соли 2010, № 644.

²⁷ Ҳангоми муайян кардани ҷиноят ҳамчунин ба Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 2012 «Дар бораи татбиқи меъёрҳои қонунгузори ҷиноятӣ ва муурофияи ҷиноятӣ оид ба муқовимат бо шиканчаҳо» таваҷҷӯҳ намоед.

шахси ба Шумо мурочиатнамуда вучуд надорад, он гоҳ пешниҳод кардани чунин ариза²⁸ (ва хуб мешуд ба прокуратураи маҳалли содир гардидани шиканча) ва гирифтани ҳуҷҷат дар хусуси бақайдгирии ариза²⁹ муҳим мебошад.

Дар сурати рад намудани қабули ариза оид ба содир гардидани ҷиноят, Шумо бояд мутобиқи моддаҳои 123-125 КМҶ ҚТ дар муддаи 1 моҳ аз лаҳзаи қабул гардидани огоҳӣ аз ҷониби прокурор аризаи даъвогӣ пешниҳод намоед, илова бар ин ариза бояд дар муддаи 10 рӯз баррасӣ карда шавад. Қарори судя қатъӣ аст.

Тафтиши пешакӣ³⁰ аз ҷониби муфаттиш ё прокурор гузаронида мешавад. Вале, гузаштани 2 моҳро интизор шудан лозим нест, ва баъди гузаштани 3-10 шабонарӯз³¹ нусхаи қарор дар бораи оғоз кардани парвандаи ҷиноятиро (ё рад кардани оғози онро)³² гирифтани зурар аст. Бо ҳамин тариқ нисбати ҳама гуна вайронкуниҳои меъёрҳои пешбининамудаи КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон шикоят кардан мумкин аст. Агар нусхаи қарор ба Шумо ирсол нагардида бошад, ба шумо лозим аст, ки дар ин бора ариза пешниҳод карда, онро гиред.

Баъд аз ин шикоят пешниҳод кардан нисбати рад гардидани оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ оид ба шиканча (дар мӯҳлати 14 рӯз аз лаҳзаи супурдани қарор) ба прокурор, баъдан ба прокурори болоӣ ё ба суд лозим аст. Бояд пайгири (назорат) намуд, ки: шикоятномаи Шумо барои баррасӣ ба қадом прокурор супурда шудааст, зеро супурдани баррасии шикоятнома ба шахсе, ки амалҳои ӯ мавриди шикоят қарор дода мешаванд, манъ аст³³.

Нисбати ҳама ҳолатҳои вайронкунии қонунгузории мурофиавии ҷиноятӣ, ки муфаттиш, прокурор дар давоми тамоми давраи пешбурди тафтишот ва муҳокимаи судӣ роҳ додааст, пешниҳод кардани

²⁸ Асосҳои оғози парвандаи ҷиноятӣ аз инҳо иборатанд: - ариза дар бораи ҷиноят (шифоҳӣ ба протокол ворид карда мешавад, хаттӣ аз ҷониби аризадиҳанда имзо карда мешавад;- ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ;- иттилооти шахси мансабдори корхона, муассиса ва ташкилот; - иттилоот дар воситаҳои ахбори омма; - аз ҷониби таҳқиқбаранда, муфаттиш ё прокурор бевосита ба даст овардани маълумоте, ки ба аломатҳои ҷиноят ишора мекунад (қисми 1 моддаи 140 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

²⁹ Ариза мутобиқи қисми 1 моддаи 145 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта мешавад ва баррасӣ карда мешавад.

³⁰ Тафтиши пешакӣ бояд дар муддати дувоздаҳ моҳ аз лаҳзаи оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ тибқи моддаи 164 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расонида шавад.

³¹ Ариза дар мӯҳлати то 3 шабонарӯз баррасӣ карда мешавад, дар ҳолатҳои истисноӣ бо тамдиди прокурор – то 10 шабонарӯз.

³² Мутобиқи қисмҳои 2,3 моддаи 149 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон.

³³ Моддаи 122 КМҶ ҚТ.

шикоятномаи хаттӣ (нисбати амалҳо/беамалӣ) ба прокурор (ё ба прокурори болоӣ) ё ба суд³⁴ бо талаботи зерин зарур аст:

- 1) ҳамаҷониба санҷидани ваҷҳҳои дар шикоятнома овардашуда, талаб кардани маводҳо ва гирифтани тавзеҳоти аризадиҳанда (ин ҳеле муҳим аст, вале «дар мавриди зарурат» анҷом дода мешавад)³⁵;
- 2) андешидани чораҳо барои барқарор намудани ҳуқуқи манфиатҳои қонунии поймолшуда ва фаҳмонида додани ҳуқуқ ба ҷуброн намудани зиёни расонидашуда³⁶.

Муқаррароти моддаи 21 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ӯҳдадорӣ прокурор, муфаттиш ва таҳқиқбаранда чиҳати андешидани тамоми чораҳои пешбининамудаи қонун барои ҳамаҷониба, пурра ва ҳолисона тафтиш кардани ҳолатҳои парванда, муайян намудани ҳолатҳои ошкоркунанда, сафедкунанда, вазнинкунанда, сабуқкунанда ва ҷавобгарии айбдоршаванда; ҳамаи ҳолатҳои исботшаванда бояд ҳамаҷониба, пурра ва ҳолисона санҷида шаванд; суд, судья ҳолиси ва беғаразиро риоя намуда, дар таҳқиқи пурраи ҳолатҳои парванда барои амалӣ намудани ҳуқуқи тарафҳо шароити зарурӣ фароҳам меоваранд, муҳим мебошанд.

- Ариза оид ба андешидани чораҳои ҳимоявӣ

Чунин ариза дар шакли хаттӣ пешниҳод карда мешавад, вале танҳо баъди аз ҷониби шахси таҳти шиканҷа қароргирифта гирифтани мақоми ҷабрдида.

Суд, прокурор, сардори шўъбаи таҳқиқ ё муфаттиш ин аризаро месанҷанд (инчунин қарори қабулгардидаро низ бекор мекунанд) ва дар мўҳлати 3 рӯз қарор дар бораи анҷомдиҳии ҳимояи давлатӣ (интиҳоби чораи/чораҳои ҳимоят ва усулҳои истифодаи он/онҳо, бастанӣ шартномаи ӯҳдадориҳо ва масъулияти мутақобила) ё рад кардани ҳимоятро қабул мекунанд. Аз рад гардидани ҳимоят ба мақомоти зикргардида шикоят кардан мумкин аст, шикоятнома дар мўҳлати 24 соат аз лаҳзаи супурдани он баррасӣ карда мешавад. Ҳимоят (таҳти назорати прокурорӣ, идоравӣ) бо риояи махфият оид ба шахси ҳимояшаванда, аз ҷониби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мақомоти ваколатдор, муассисаҳои, ки шахсони ҳимояшаванда дар он ҷо қарор доранд, мутобиқи моддаи 3 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни мурофиаи судии

³⁴ Мутобиқи боби 14 КМҶ ҚТ.

³⁵ Қ.2 моддаи 122 КМҶ ҚТ.

³⁶ Қ. 3 моддаи 122 КМҶ ҚТ.

чиноятӣ» таъмин карда мешавад. 9 намуди чораҳои амниятӣ³⁷ ва инчунин дастгирии иҷтимоӣ пешбинӣ карда мешаванд, зимнан номгӯӣи онҳо мукамал доништа намешавад.

Моддаи 14 қонун барои шахси Ҳимояшавандае, ки дар ҳаёти нигоҳ дошта мешаванд ё дар маҳалли адои ҷазо дар намуди маҳдуд кардани озодӣ, маҳрум сохтан аз озодӣ, нигоҳ доштан дар қисми ҳарбии интизоми қарор доранд, имконияти татбиқи чунин чораҳои иловагиро пешбинӣ менамояд:

- аз ҳамдигар ҷудо нигоҳ доштани шахси Ҳимояшаванда ва шахсе, ки аз ӯ таҳдиди зӯрварӣ бармеояд;

- иваз намудани чораи пешгирӣ ё чораи ҷазо нисбат ба шахси Ҳимояшаванда бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори мурофиавии чиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Дар сурати ба шахси Ҳимояшаванда расонидани зарари ҷисмонӣ ё зарари дигар ба саломатии ӯ, ба аъзои оилаи ӯ бо қарори ҳамон мақомоте, ки қарор баровардааст, кўмакпулии яқвақта пардохта мешавад, нафақа (дар сурати маъюб шудан) таъин карда мешавад.

³⁷ « **Моддаи 6. Чораҳои амниятӣ**

1. Нисбат ба шахси Ҳимояшаванда метавонанд дар як вақт якчанд ё яке аз чораҳои амниятии зерин татбиқ карда шаванд:

- муҳофизони шахсӣ, муҳофизати манзил ва молу мулк;
- додани воситаҳои махсуси муҳофизаи шахсӣ, алоқа ва огоҳонӣ аз хавфу хатар;
- таъмини маҳфияти маълумот дар бораи шахси Ҳимояшаванда;
- кўчонидан ба маҳалли дигари истиқомати муваққатӣ;
- иваз намудани ҳуҷҷатҳо;
- тағйир додани симои зоҳирӣ;
- дигар кардани ҷои кор (хизмат) ё таҳсил;
- ҷойгиркунонии муваққатӣ дар маҳалли бехатар;
- татбиқ намудани чораҳои амниятии иловагӣ нисбат ба шахси Ҳимояшаванда, ки дар ҳаёти нигоҳ дошта мешавад ё дар маҳалли адои ҷазо қарор дорад, аз ҷумла гузаронидани ӯ аз як маҳалли дар ҳаёти нигоҳдорӣ ё адои ҷазо ба дигар маҳал.

2. Дар ҳолати мавҷуд будани асосҳои дар моддаи 16 Қонуни мазкур қайдгардида нисбат ба шахси Ҳимояшаванда метавонанд чораҳои дигари амниятии пешбининамудаи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ гарданд.

3. Чораҳои амниятии дар сарҳатҳои чорум, панҷум, шашум ва ҳафтуми қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда танҳо нисбат ба парвандаҳои оид ба чиноятҳои вазнин ва махсусан вазнин татбиқ мегарданд».

IV. ҶАМЪОВАРИИ ИТТИЛООТИ ИЛОВАГӢ

Ҳодисаҳо ва масъалаҳои баррасишавандаро муайян намуда, бояд ўждабароёна тамоми иттилооти заруриро ҷамъоварӣ кард. Масалан, иттилоот оид ба парвандаҳои (хукмҳои, қарорҳои), ки қаблан дар муассисаи/ҷойи мушаххас содир карда шуда буданд, басо кўмак расонида метавонанд.

Муҳим аст, ки далелҳо боэътимод ва боварибахш, баёноти шоҳидон сазовори эътимод бошанд³⁸. Дар айни ҳол, омилҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва гендерие, ки ба рафтори шоҳид таъсир мерасонанд, нақши муҳимро мебозанд³⁹.

Тасдиқи маълумотҳо аз якҷанд манбаъҳо эътибори эътимодбашии (исботкунандагии) онҳоро баланд мебардорад. Силсилаи мантиқӣ сохтан ва муқоиса кардани ҳамаи маълумотҳо, иттилоот муҳим мебошад.

Дар сурати вучуд доштани «норасоӣҳо» (он чизе, ки исбот карданро талаб мекунанд, вале вучуд надорад) сари вақт омода намудан ва фиристодани дархостҳои/талаботи зарурӣ ба мақомоти давлатии ваколатдор (аз ҷумла муассисаҳои (ташкилотҳои) тиббӣ) бо мақсади муқаррар кардани далелҳо ва тасдиқ намудани маълумотҳо муҳим мебошад⁴⁰.

³⁸ Шоҳид мумкин аст аз ҷумлаи шахсоне бошад, ки пештар моддаҳои нашъадор ва машрубот истеъмол мекарданд, бинобар ин тарафи дигари парванда метавонад барои ҷамъовариҳои далелҳои, ки тарзи маргиналии ҳаёти шоҳиди мазкурро тасдиқ кунанд ва дурустии онҳоро таҳти шубҳа қарор диҳанд, чораҳо андешад. Дар «тарозу» аз як тараф симои манфии шоҳид қарор мегирад, ки шиканҷа нисбати ҷабрдидаро нишон медиҳад, ва, аз тарафи дигар – симои мусбати, масалан, корманди политсия (ё роҳбари шўъбаи политсияро), ки «дар хизмати ҳифзи ҳуқуқ мебошад» (ки ба ҳимояи ў метавонанд суҳанони нек ва тавсифномаҳои мусбӣи роҳбарияти муассисаи политсия, ҳамкорон пешниҳод карда шаванд).

³⁹ Масалан, ҳамкамераҳои, ки ҳолати саломатии шахси бемори дастгиршударо дар изолятори нигоҳдории муваққатӣ дидаанд, метавонанд (барои адои ҷазо) ба дигар минтақа интиқол дода шаванд, ё озод карда шаванд. Аниқ кардани мақоми ҷойгиршавии шоҳид, ташкил кардани вохӯрӣ бо ў, пурсидани ў, гирифтани баёноти хаттӣ зарур мебошад.

⁴⁰ Масалан, маълумотҳо дар бораи даъват кардани ёрии таъҷилии тиббӣ ба изолятор барои шахси дастгиршуда гирифта шудаанд, пешниҳод намудани дафтари (журнали) бақайдгирии даъвати ёрии таъҷилии тиббиро мақомоти тафтишот рад мекунанд, зеро он гирифта шуда, ба маводҳои парванда илова карда шудааст. Фиристодани дархост ба беморхона/стансияи ёрии таъҷилии

Иттилооти муфассалтарро дар бораи чамъовари иттилооти иловагӣ доир ба парвандаҳо оид ба шиканчаҳо, шумо метавонед бо нашрияи «Таҳқиқи чамъиятии шиканча ва дигар ҳуқуқҳои инсон», ки аз талафи ташкилоти минтакавии чамъиятии «Кумитаи зидди шиканча» (Руссия) тайер карда шудааст, пайдо намоед. Нашриети мазкурро дар саҳифаи электроники ташкилот www.pytkam.net дастрас карда метавонед.

барои гирифтани иттилоот дар бораи сана (рӯз), вақти даъвати ёрии таъҷилии тиббӣ ба изолятори нигоҳдории муваққатӣ барои бемори мушаххас, ташхис (диагноз), ёрии расонидашуда, табобати таъинкардашуда, зарурати дар беморхона хобонидан, инчунин ному насаби духтуре, ки беморро муоина кардааст, муҳим мебошад.

V. ИШТИРОКИ АДВОКАТ ДАР ДАВРАИ (МАРҲИЛАИ) ТАФТИШОТИ ПЕШАКӢ, ДАР СУД

5.1. Иштироки адвокат дар давраи (марҳилаи) тафтишоти пешакӣ

Мақсадҳои асосӣ:

- Ҳимоя кардани қабрида, намояндаи ӯ (намояндаи шахси зарардида, агар бо қарори мақомоти таъқиби ҷиноятӣ/прокурор қабрида чунин доништа шуда бошад), муфаттиш, таъмин намудани амнияти ӯ/онҳо.
- Аз вазифа барканор кардани гунаҳгори эҳтимолӣ.
- Оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи моддаи оид ба шиканча, на аз рӯи дигар модда. Дар сурати нодуруст муайян кардан, дар суд муваффақ шудан ба мақсад – барои гузаронидани тафтишоти иловагӣ (такрорӣ) фиристодани парванда.
- Дар сурати мавҷуд будани розигии қабридаи шиканча – доир намудани конференсияи матбуотӣ (агар қор «аз ҷояш наҷунбад»).

Таҳия намудани инҳо муҳим аст:

- Тасвири дақиқи ҳодисаҳои ҷиноят.
- Рӯйхати гунаҳгори эҳтимолӣ (тахминшуда) бо тафсири муфассали қирдорҳои (амалҳои) мушаххас.
- Рӯйхати шохидон бо зикри ному насаб, синну сол, ҷинс, суроға (ба истиснои онҳое, ки номҳояшон бояд махфӣ нигоҳ дошта шавад).
- Номгӯи далелҳои шайъӣ.
- Номгӯи ҳуҷҷатҳое, ки далели шиканчаро тасдиқ мекунанд.
- Тасвири квалifikатсияи (мансубияти) ҷиноят ба шарҳи мушаххаси ҳар як нишонаи таркиби шиканча.
- Меъёрҳои дақиқ ва мушаххаси ҳуқуқи байналмилалӣ, ки поймол қарда шудаанд ё онҳое, ки мумкин аст дар сурати наандешидани ҷораҳои зарурӣ ва муқаррарнамудаи Конвенсияи зидди шиканчаи Созмони Милали Муттаҳид поймол қарда шаванд.
- Рӯйхати ҷораҳое, ки андешидани онҳо ба мақомоти таъқиби ҷиноятӣ зарар аст (қиро пурсиш қардан, қадом далелҳоро қирифтан, қадом ташхисҳоро (экспертизаҳоро таъин қардан);

- Хулосаҳои экспертии духтур, психолог бо зикри резюме ва хулосаи мухтасар мубоқи Протоколи Истанбул барои пешниҳод намудан ба мақомоти таъқиби ҷиноятӣ/суд, ки дар он асоснокии шиканчаҳои ҷисмонӣ ва азоби рӯҳӣ, зарари расонидашуда, ҳаҷм, давомнокӣ ва арзиши барқарорсозии саломатӣ (офиятбахшӣ) зикр карда мешавад. Барои ин маблағгузорӣ лозим мешавад, ки эҳтимол, онро метавонанд ташкилотҳои ғайриҳукумати дар доираи лоиҳаҳое, ки татбиқ мекунанд, пешниҳод намоянд.

- Дар асоси хулосаҳои экспертӣ (коршиносон) ҳама вақт дар давраи гузаронидани тафтишот ва таҳқиқи судӣ дар муурофияи ҷиноятӣ бо мақсади офиятбахшии ҷабрдидаи шиканча даъвои гражданий (шаҳравандӣ) пешниҳод карда шавад. Баъзан, анҷом додани ин кор дар марҳилаи аввал ҳамзамон бо пешниҳоди кардани дархост оид ба андешидани чораҳои зарурӣ ва қонун барои таъмини даъво пешбининамуда (бо ин мақсади он, ки мабодо гунаҳгори эҳтимолӣ молу мулк/амволи худро аз ихтиёри худ соқит накунад), муҳим мебошад.

- Агар ҷабрдидаи шиканча ҳалок шуда бошад, муҳим аст, ки **то дафн кардани ӯ** (ба хешовандон тавсия карда шаванд, ки ҳасади ӯро аз мурдаҳона (морг/бюрои ЭТС) нагиранд) экспертизаи (ташхиси) тиббии судӣ гузаронида шавад, вале, агар хулосаи экспертизаи тиббии судӣ дақиқ (эътимодбахш) набошад, ба таъин карда шудан ва гузаронидани экспертизаи такрорӣ/комиссиявӣ/маҷмӯӣ аз ҷониби марҷаи (инстансияи) болоӣ муваффақ шудан зарур аст.

- Телеграмма, шикоятнома ба Прокурори генералӣ/мақтуби электронӣ ба суроғаи электрони Президентӣ кишвар, Прокурори генералӣ, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар хусуси поймолкунии ҳуқуқи ҷабрдидагон, ки роҳ дода мешавад.

- Талаботи дақиқ ва мушаххас оид ба оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ, риоя ва ҳифз намудани ҳуқуқи шахси ҷабрдида.

5.2. Иштироки адвокат дар суд

Тавсия карда мешавад, ки:

- Ноил гардидан ба муурофияи судии кушода (агар ҷабрдида шахси ноболиғ набошад, ё ки парванда бо шиканчаи ҷинсӣ (шаҳвонӣ) алоқаманд набошад).

- Даъват намудани нозирон аз ҷумлаи намояндагони ташкилотҳои ҷамъиятӣ, намояндагиҳои дипломатӣ, журналистон (хабарнигорон).
- Сабти аудиоии мурофиаро ба навор гирифтани.
- Ба роҳ мондани робита бо котиби маҷлиси суд.
- Изҳор намудани дархост дар хусуси иштироки намояндаи воситаҳои ахбори омма, чараёни мурофиаро сабт кардани ӯ ва ба суд фароҳам намудани имконияти гирифтани ва истифода кардани сабти аудиоӣ барои таҳияи протоколи пурра, саҳеҳ ва дақиқи мурофиаи судӣ.
- Баъди ҳар як маҷлиси судӣ таҳия намудани стенограмма дар асоси сабти аудиоӣ, барои минбаъд ба суд пешниҳод кардани он бо мақсади таъмин намудани пуррагии протокол.
- Ҳар як ариза, дархост, шикоят бояд дар шакли хаттӣ таҳия карда шавад ва пеш аз изҳорот дар маҷлиси судӣ барои гирифтани тасдиқи қабул гардидан ба воситаи канселярия (шўъбаи коргузорӣ) супурда шавад.
- Дар сурати рад кардан қонеъгардонии дархост дар хусуси ба маводҳои парванда илова кардани ҳуҷҷатҳои муҳим (аз ҷумла баёноти хаттӣ, шикоятномаҳо, далелҳо), пайдо кардани асосҳои иловагӣ барои он, ки суд онҳоро ба маводҳои парванда илова намояд.
- Зери назар қарор додани пешбурди протокол ва гирифтани протоколи ҳар як маҷлиси суд.
- Ҳангоми гирифтани протоколҳо муқоиса намудани онҳо бо сабти аудиоӣ барои муқаррар намудани саҳеҳӣ ва дақиқии онҳо. Дар сурати мутобиқат накардан, дар шакли хаттӣ пешниҳод кардани эродҳо ва барои худ гузоштани як нусхаи ин ариза бо қайди қабул кардани он (ному насаби шахс онро қабулкарда, сана ва вақти қабул).

VI. ПЕШНИҲОД КАРДАНИ ТАЛАБОТ ОИД БА ЌУБРОН НАМУДАНИ ЗАРАР

Стандарти муҳими озодӣ аз шиканча ҷуброн намудани зарар мебошад, ки аз ҷумла пардохти ҷубронпулӣ ва офиятбахширо дар бар мегирад. Адвокатҳо аксар вақт барғалат чунин мешуморанд, ки ҳуқуқи талаб кардани ҷуброни зарари маънавий танҳо баъди он ба вучуд меояд, ки шахси дар содир кардани кирдорҳои шиканча гунаҳгорбуда ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида шудааст ва ҳукми айбдоркунанда бароварда шудааст. Албатта, чунин нуқтаи назар сазоворӣ таваҷҷӯҳ мебошад, дар доираи муурофияи ҷиноятӣ ситонидани ҷуброни зарар ба ҷабрдидаи шиканча осонтар аст, ва фикр кардан дар мавриди он, ки чӣ гуна бояд зарари ба шахс дар натиҷаи ҷинояти шиканча расонидашударо исбот кард, лозим нест. Танҳо исбот кардани дарҷаи дарду азоби ҷабрдидаи шиканча ва гирифтани қарори мусбати суд зарур мешавад.

Дар чунин ҳолат, барои ҷуброн намудани зарар ҷамъоварӣ намудани ҳуҷҷатҳое, ки инҳоро тасдиқ мекунанд, зарур аст:

- бақайдгирии аризаи ҷабрдидаи шиканча дар бораи ҷиноят;
- таҳқиқу тафтиш;
- баровардани ҳукм;
- ва танҳо баъдан – ҳуқуқ ба пешниҳод кардани талабот дар мавриди ҷуброн намудани зарар⁴¹.

Давлат товони зарари дар натиҷаи кирдорҳои шиканча расонидашударо дар ҳаҷми пурра ҷуброн менамояд⁴².

Мӯҳтаво/номгӯи ҷуброни имконпазир (моддаи 462 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон):

- 1) зарари молумулкӣ⁴³, иборат аз: а) талабот дар мавриди ҷуброни зарари молумулкӣ ва б) ариза дар

⁴¹ Моддаи 461 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон .

⁴² Дар ҳаҷмон ҷо (нигаред ба эзоҳи поварақ ба боло).

⁴³ Маош, нафақа, кӯмакпулӣ ва маблағҳои дигаре, ки аз онҳо дар натиҷаи амалҳои ғайриқонунӣ, мусодираи ғайриқонунии молу мулк ё дар асоси ҳукмҳои қарорҳои суд ба фоидаи давлат дохил кардани молу мулк маҳрум гаштааст, ҷаримаҳо ва хароҷоти муурофиявие, ки барои иҷрои ҳукми ғайриқонунии суд ситонида шудаанд, маблағе, ки барои расонидани кӯмаки ҳуқуқӣ пардохта шудаанд ва хароҷоти дигар.

хусуси пардохтани чубронпулӣ. Якум дар мӯҳлати 6 моҳ аз лаҳзаи гирифтани огоҳинома бо шарҳи тартиби чуброни зарар, дуум – дар мӯҳлати 3 сол аз лаҳзаи гирифтани таъинот ё қарор дар бораи пардохтани чунин чубронпулиҳо пешниҳод карда мешавад⁴⁴.

2) *оқибатҳои* зарари маънавӣ, иборат аз: а) пешниҳод кардани даъвои граждани аз лаҳзаи оғоз гардидани парвандаи ҷиноятӣ, вале то оғози тафтишоти судӣ⁴⁵, ё даъвои граждани бо тартиби муурофияи судии граждани пешниҳод карда мешавад⁴⁶. Дар айни ҳол, рад гардидани қонеъгардонии даъвои бо тартиби муурофияи судии граждани пешниҳодкардашуда даъвогарро аз ҳуқуқи тақроран пешниҳод кардани ҳамон як даъво аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ маҳрум месозад.

3) барқарор кардани ҳуқуқи нафақа, меҳнатӣ, манзил ва дигар ҳуқуқ (аз рӯи нақшаи чуброни зарари маънавӣ).

Кадам расмиётро/тартибро риоя кардан зарур аст?

Барои чуброн намудани зарари молумулкӣ тартиби зеринро риоя намудан зарур аст:

- гирифтани нусхаи ҳукми сафедкунанда/таъинот (қарор) дар хусуси қатъ намудани парвандаи ҷиноятӣ, дар бораи бекор кардан ё тағйир додани дигар қарорҳои ғайриқонунӣ ҳамзамон бо огоҳиномае, ки дар он тартиби чуброн намудани товони зарари молумулкӣ ва барқарор намудани дигар ҳуқуқҳо шарҳ дода шудааст (фиристодани нусхаҳои санадҳои номбаршуда ба шахси манфиатдор аз тариқи поста – ўҳдадории давлат тибқи моддаи 463 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон);

- **дар мӯҳлати 6 моҳ** аз лаҳзаи гирифтани ҳуҷҷатҳое, ки дар боло зикр гардидаанд, мууроҷиат кардан бо талаботи чуброн намудани зарари молумулкӣ *ба мақомоте, ки ҳукми сафедкунанда ё таъиноти (қарори) қатъ намудани парвандаи ҷиноятӣ, бекор кардан ё тағйир додани дигар қарорҳои ғайриқонуниро баровардааст;*

- баъдан дар муддати як моҳ шахсони мансабдори мазкур андозаи зарарро муайян менамоянд ва дар бораи анҷом

⁴⁴ Моддаи 468 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон .

⁴⁵ Қисми 1 моддаи 127 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон.

⁴⁶ Дар асоси қисми 1 моддаи 466 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон.

додани пардохтҳо барои ҷуброн намудани товони зарар қарор қабул мекунад, вале аризаро судя ҳал мекунад.

Мутобиқи қисми 2 моддаи 468 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ариза дар хусуси барқарор кардани ҳуқуқҳои дигар метавонад аз тарафи шахс дар давоми як сол аз лаҳзаи гирифтани хабарномае, ки тартиби барқарор намудани ҳуқуқро мефаҳмонад, пешниҳод карда шавад, дар айни ҳол, мӯҳлати зикршудаи бо сабабҳои узрнок гузашта метавонанд аз тарафи муфаттиш, прокурор ё суд барқарор карда шавад.

Аксар вақтҳо, мо дар амалияи худ бо он рӯ ба рӯ мегардем, ки нисбати шахсони мансабдори давлатие, ки дар шиканҷаҳо гунаҳгоранд, парвандаҳои ҷиноятӣ оғоз карда намешаванд, ва агар оғоз карда шаванд ҳам, зуд бодошта мешаванд ё қатъ карда мешаванд. Сабаби ин поймолкунии стандартҳои байналмилалӣ ва миллии озодӣ аз шиканҷа мебошад, зеро маҳз ба зиммаи давлат ўҳдадорӣ оид ба гузаронидани тафтиши самараноки арзу шикоятҳо нисбати шиканҷаҳо, ҷазо додани гунаҳгорон ва ҷуброн намудани зарар воғузур гардидааст. Вале ба адвокат лозим аст, ки дар ин ҳолат низ дар бораи он андеша намояд, ки кадом механизмҳоро ў метавонад дар мавриди талаб кардани ҷуброн намудани зарар истифода кунад.

Пеш аз ҳама, ҷуброни намудани зарар дар доираи офиятбахшӣ аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ мутобиқи моддаи 1115 Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон имконпазир аст. Моддаи 170 Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон номгӯӣ арзишҳои ғайримоддии инсонро, ба монанди ҳаёт ва саломатӣ, шаъну шарафи инсонӣ, дахлнопазирии шахсият ... дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, ... ва ғайра фаро мегирад. Меъёри умумии моддаи 171 Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ менамояд, ки дар сурати расонидани зарари маънавӣ, суд метавонад шахси ҳуқуқвайронкардари вазифадор созад, ки ин зиёнро ҷуброн намояд. Ҳангоми муайян намудани андозаи ҷуброни зиёни маънавӣ суд дараҷаи гуноҳи шахси вайронкардаи ҳуқуқ ва ҳолатҳои дигари қобили таваҷҷӯҳ, аз ҷумла дараҷаи азобу шиканҷаи ҷисмонӣ ва рӯҳии марбут ба хусусиятҳои инфиродии шахси ҷабрдида ба назар гирад. Шахсе, ки ҳифзи ҳуқуқро талаб кардааст, бояд далели вайрон гардидани ҳуқуқи шахсии ғайри молумулкиашро исбот кунад.

Дар доираи мурофиаи граждани аз рӯи парванда оид ба шиканча муайян намудани шахси ҷавобгар муҳим мебошад. Моддаи 1115 Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ менамояд, ки зиёни маънавиро шахсе, ки зиён расонидааст, дар сурати гунаҳгор будан ҷаброн менамояд... Муҳим аст муайян карда шавад, ки кӣ расонандаи зиён дар натиҷаи кирдори шиканча мебошад. Шахси мансабдоре, ки шиканча истифода кардааст? Шахси мансабдоре, ки таҳқиқу тафтиши самаранок нагузаронидаанд? Вазорат ё идорае, ки дар он ҷо шахси мансабдори ҳуқуқи инсонро поймолнамуда кор мекард? Ё шояд давлат дар шахсияти вазорати молия? Мутобиқи ўҳдадориҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон, ба сифати гунаҳгор дар поймолкунии ҳуқуқи инсон давлат баромад мекунад, ки бояд зарари ба ҷабрдидаи полмолкунии ҳуқуқи инсон расонидашударо ҷаброн намояд.

Ҳангоми баррасии масъала оид ба ҷаброни зарар, инчунин ба меъёрҳои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2012» таваҷҷӯҳ намудан зарур аст, моддаи 32 он муқаррар мекунад, ки иҷрои қарори суд дар бораи ҷаброн намудани зарари моддӣ ва маънавие, ки кормандони мақомоти идораи давлатӣ ва мақомти ҳифзи ҳуқуқ дар ҷараёни иҷрои ўҳдадориҳои худ расонидаанд, аз ҳисоби маблағҳои сметаи хароҷоти онҳо анҷом дода мешавад.

Ҳамин тариқ, ҷабронкунандагони зараре, ки кормандони мақомоти идораи давлатӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ расонидаанд, буҷетҳои вазорату идораҳои мебошанд, ки дар он ҷо шахсони кирдорҳои шиканча содирнамуда кор мекунад (мекарданд). Ба сифати ҷавобгар аз рӯи даъвоҳои оид ба ҷаброн намудани зарар вазорату идораҳои баромад мекунад, на шахсони алоҳидае, ки дар содир кардани кирдорҳои шиканча ва муносибати бераҳмона гунаҳгор мебошанд. Баъди ҷаброн намудани товони зарар, вазорат ё идораи гунаҳгор метавонад бо тартиби регрессивӣ маблағи зарарро аз шахси гунаҳгор ситонад.

Қадами минбаъда дар таҳияи аризаи даъвогӣ, инчунин пешниҳод кардани далелҳои асосноксозии ғайриқонунӣ будани амалҳои шахсони мансабдор мебошад. Дар сурати набудани ҳукми суд тамоми мурофиаи граждани дар шароити рақобатнок будани мурофиаи судӣ ба роҳ монда мешавад. Қарори суд аз он вобаста хоҳад буд, ки мо чӣ тавр ғайриқонунӣ будани амалҳоро исбот мекунем. Дар хотир доштан муҳим аст, ки дар ин ҳолат, дар мурофиаи судӣ мо наметавонем дар бораи ҷиноят ва гуноҳ дар доираи мурофиаи ҷиноятӣ чизе гӯем. Агар мо чунин мавқеъро ишғол намоем, он гоҳ суди граждани ҳатман моро ба мурофиаи ҷиноятӣ равон мекунад ва бешубҳа ҳақ хоҳад буд. Ба мо лозим

аст, ки далелҳои худро оид ба поймол гардидани ҳуқуқи инсон ба суд нишон диҳем ва пешниҳод кунем. Ин баёноти шоҳидон, мавҷудияти захмӣ ҷисмонӣ (ҳуччатҳои тиббӣ), хулосаҳои коршиносон (экспертҳо) оид ба арзёбии зиёни маънавӣ, қарорҳои бекоркардашуда оид ба рад намудани оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ, ҷавобҳои ВҚД ва прокуратура дар бораи ба ҷавобгарии интизоми кашидани кормандоне, ки дар поймол кардани ҳуқуқи инсон гунаҳгоранд.

Кори охири вазифаи аз ҳама мураккаб мебошад, ки ҳангоми омода намудани даъво оид ба ҷуброн намудани зиёни маънавӣ, исбот кардани дарча ё вазнинии азоби рӯҳӣ дар назди мо қарор дорад. Тавзеҳоти худи шахсе, ки аз шиканча зарар дидааст, шарҳи муфассали ғаму андӯҳи ӯ дар мавриди ҳар як амали ғайриқонунӣ; баёноти шоҳидон, хешовандони наздик, ҳуччатҳои тиббие, ки мавҷудияти захму ҷароҳатҳои ҷисмонӣ ё азоби рӯҳии ӯро тасдиқ мекунанд; хулосаҳои мутахассисон ин гуна асос буда метавонанд.

Ҳангоми оmodасозии даъво оид ба ҷуброн намудани зарари дар натиҷаи шиканчаҳо расонидашуда чиро истифода кардан муфид аст?

Инҳо зарур мебошанд:

- 1) ба асос гирифтани моддаи 131 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон⁴⁷;
- 2) истинод овардан ба қисми 1 моддаи 14 Конвенсияи зидди шиканчаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба муҳимияти одилона ва муносиб будани андозаи ҷуброн ва ба инобат гирифтани офиятбахшии пурра ва Мулоҳизоти умумӣ ба моддаи 14 Конвенсия;
- 3) асоснок намудани талабот (ба қадри кофӣ барои гирифтани қарори мусбӣ суд) нисбати андоза, бар асоси хулосаҳои экспертизаҳои тиббии судӣ ва психологию психиатрӣ.

⁴⁷ «Муайян намудани асос, шарт, ҳаҷм ва тарзи рӯёнидани зарар мутобиқи меъёрҳои қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин тибқи санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст».

ЗАМИМАҶО, НАМУНАҶОИ ҲУҶҶАТҶОИ МУРОФИАВӢ ТАРТИБИ УМУМИИ БАССРАСИИ АРЗУ ШИКОЯТҶО

Шикоятнома нисбати амалҶо (беамалӢ) ва қарорҶои таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор ё суд, судя метавонад дар тамоми давраи пешбурди таҳқиқ, тафтиши пешакӢ ва муҳокимаи судӢ пешниҳод карда шавад.

Мутобиқи қисми 4 моддаи 122 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, агар аз амал ё қарори ғайриқонунии шикоятшуда ба шахрванд зарари маънавӢ, қисмонӢ ё моддӢ расида бошад, ба ӯ бояд ҳуқуқҳояш дар бораи ҷуброн ё бартараф кардани зарар ва тартиби татбиқи ин ҳуқуқ, ки боби 47 Кодекси муурофиавии қиноятӢи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӢ кардааст, фаҳмонда шавад.

ҲУҶҶАТИ 1

**Номи мақомоти давлатӢ ё шахси мансабдоре,
ки барои пешбурди парвандаи қиноятӢ
масъул мебошад⁴⁸**
(мақомоти таъқиби қиноятӢ, прокуратура, суд)

**аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома
пешниҳод кардааст, суроға, телефон)**

ШИКОЯТНОМА
**нисбати амалҶо (беамалӢ) ва қарорҶои таҳқиқбаранда,
муфаттиш, прокурор ё суд, судя⁴⁹ тибқи тартиби моддаи 119
КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Шарҳи мухтасари ҳолатҶои парванда, ки бинобар он шикоятнома пешниҳод карда мешавад _____ .

«___» _____ соли 20__ . _____ (ному насаби таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, судя/номи суд) бар хилофи

⁴⁸ Мутобиқи қисми 1 моддаи 122 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон: «Баррасии шикоятро ба зиммаи прокурор ва судяе, ки аз амали онҶо шикоят кардаанд ва инчунин ба зиммаи шахси мансабдоре, ки қарори аз он шикоятшударо тасдиқ намудааст, вогузоштан манъ аст».

⁴⁹ Қ. 1 моддаи 119 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон

моддаи _____ (номи санади меъёрии ҳуқуқӣ) қарори _____ роҳ дода шудааст/қабул кардааст (амал/беамалии мавриди шикоят).

Далелҳое, ки амалҳои/беамалии/қарори мавриди шикоятро тасдиқ мекунанд.

Мутобиқи моддаҳои 120-122 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ТАЛАБ МЕНАМОЯМ:

1. Шикоят ҳаматарафа баррасӣ карда шавад, маводҳои иловагӣ талаб карда шаванд.
2. Манро (шахсе, ки ба манфиати ӯ шикоят пешниҳод карда мешавад) барои гирифтани тавзеҳот нисбати амалҳо ва қарорҳои мавриди шикоят даъват намоед⁵⁰.
3. Барои барқарор кардани ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии поймолгардидаи (ному насаб) чораҳо андешида шаванд (*иштирокчиёни муурофияи чинояти, инчунин дигар шахрвандон, корхонаҳо ва ташиклотҳо*)⁵¹.

«___» _____ соли 20___

Ному насаб, имзои (шахси иштирокчии муурофияи чиноятии судӣ/дигар шахсе, ки манфиатҳои ӯ поймол карда мешаванд)

ШИКОЯТ ҚАРДАН ВА ЭЪТИРОЗ ОВАРДАН АЗ ТАЪИНОТ/ҚАРОРҲОИ СУДИ МАРҲИЛАИ ЯКУМ

Ба шикояти кассатсионӣ нисбати ҳукм⁵² метавонанд **эродҳо** ба муқобили қарорҳои марбут ба инҳо ворид карда шаванд (ва тибқи тартиби моддаи 363 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди шикоят қарор дода намешаванд:

- таҳқиқи далелҳо;
- дархостҳои иштирокчиёни муурофия;
- интиҳоб, тағйирдиҳӣ ё бекор кардани чораи пешгирӣ;
- риояи тартиб дар толори маҷлиси суд, ба ғайр аз таъинот (қарорҳо) дар хусуси бастании ҷарима.

⁵⁰ Қ. 2 моддаи 122 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁵¹ Қ. 3 моддаи 122 КМЧ ҶТ.

⁵² Қ. 2 моддаи 363 КМЧ ҶТ.

Агар таъинот, қарори суди марҳилаи якум эътибори қонунӣ пайдо накарда бошад, шикоятӣ кассатсионӣ тибқи тартиби боби 38 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад (дар мӯҳлати 10 шабонарӯз аз лаҳзаи эълони он, барои маҳкумшудае, ки таҳти ҳабс қарор дорад – аз лаҳзаи ба ӯ супорида шудани нусхаи ҳукм), ва шикоятӣ назоратӣ⁵³ (ё бинобар ҳолатҳои нав ошкоршуда⁵⁴) оид ба аз нав дида баромадани қарорҳои марҳилаҳои якум, кассатсионӣ ва назоратӣ, ки эътибори қонунӣ пайдо кардаанд – мутобиқи қоидаҳои муқаррарнамудаи бобҳои 42 ва 43 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон⁵⁵

Нисбати дигар таъинот/қарорҳои суд, мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи моддаи 363 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳам тарафҳо ва ҳам шахсоне, ки дар парвандаи мазкур ба сифати тараф иштирок надовшанд, агар таъинот ё қарор ба манфиати онҳо даҳолат кунад, шикоят карда метавонанд⁵⁶.

ШИКОЯТ НИСБАТИ ҒАЙРИҚОНУНӢ ДАР ҲАБС НИГОҲ ДОШТАН

Дар сурати бе асоси қонунӣ дар ҳабс нигоҳ доштани ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча, таҳия намудани шикоятнома⁵⁷ дар ин бора ва ба суд⁵⁸ пешниҳод кардани он муҳим мебошад.

⁵³ Моддаи 405 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон танҳо мӯҳлати ба тариқи назоратӣ аз нав дида баромадани ҳукми айбдоркунанда, таъинот ва қарори суд вобаста ба зарурати татбиқи қонун дар бораи ҷинояти нисбатан вазнинтар, сабукии ҷазо ё бо дигар асосҳо, ки *ба бад кардани вазъи маҳкумшуда меоваранд*, инчунин аз нав дида баромадани ҳукми сафедкунанда ё таъинот, қарори суд дар бораи қатъ кардани пешбурди парвандаи ҷиноятиро пешбинӣ менамояд (дар давоми як сол аз рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани онҳо имконпазир аст).

⁵⁴ **Моддаи 418. Мӯҳлатҳои аз нав сар кардани пешбурд**

1. Аз нав дида баромадани ҳукми айбдоркунанда бинобар ҳолатҳои нав ошкоршуда ба нафъи маҳкумшуда бо ҳеч гуна мӯҳлат маҳдуд карда намешавад.
2. Фавти маҳкумшуда барои аз нав сар кардани муурофия бинобар ҳолатҳои нав ошкоршуда бо мақсади сафедкунии ӯ монеъ намегардад.
3. Аз нав дида баромадани ҳукми сафедкунӣ, таъинот, қарор доир ба қатъи парванда, ҳамчунин аз нав дида баромадани ҳукми айбдоркунӣ бо сабабҳои сабукии ҷазо ё зарурати нисбат ба маҳкумшуда татбиқ намудани қонун оид ба ҷинояти нисбатан вазнинтар танҳо дар давоми мӯҳлатҳои ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан, ки дар моддаи 75 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар шудаанд ва на дертар аз як сол аз рӯзи ошкор шудани ҳолатҳои нав мумкин аст.

⁵⁵ Моддаи 125 КМЧ ҶТ.

⁵⁶ Қ. 5 моддаи 363 КМЧ ҶТ.

⁵⁷ Мутобиқи моддаи 121 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон: «Шикоят бо тартиби муқарраркардаи Кодекси мазкур иҷрои қарореро, ки аз он шикоят оварда

Вобаста ба навъи муассиса ва асоси нигоҳ доштан дар ҳабс, барои татбиқ кардан санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор интиҳоб карда мешаванд. Масалан, агар нисбати шахс чораи пешгирӣ (ба ҳабс гирифтани, ҳабси хонагӣ, нигоҳ доштан дар ҳабс⁵⁹) интиҳоб карда шуда бошад, бояд КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон (зеро танҳо суд ба ҳабс гирифтани/ҳабси хонагӣ ва дар ҳабс нигоҳ доштанро иҷозат медиҳад, ва бинобар ин, шикоятҳои хусусӣ ба суди болоӣ ба воситаи суде, ки таъинот/қарор баровардааст, пешниҳод карда мешавад), агар шахс бо тартиби бистарикунони маҷбурий дар беморхонаи психиатрӣ (бемориҳои рӯҳӣ) ҷой карда шуда бошад, он гоҳ Қонун «Дар бораи ҳифзи саломатии аҳолии»⁶⁰, ва, мумкин аст, ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон⁶¹

шудааст, бознамедорад, ба шарте ки дар Кодекси мазкур тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад».

⁵⁸ **Мутобиқи қисми 1 моддаи 35 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон**, танҳо суд ҳуқуқ дорад:

- барои шахсро ҳабс кардан ва ба ҳабси хонагӣ гирифтани иҷозат диҳад ва ё мӯҳлати онро дароз кунад;

- оид ба гузаронидани экспертизаи судӣ - тиббӣ ё судӣ - равонпизишкӣ барои дар беморхона ё табобатгоҳи равонпизишкӣ ҷой кардани гумонбаршуда ва айбдоршавандае, ки дар ҳабс намебошад, иҷозат диҳад.

⁵⁹ Мутобиқи қисми 2 моддаи 5 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда», асоси дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшавандае, ки нисбатан чораи пешгирии нигоҳ доштан дар ҳабс татбиқ карда шудааст, қарори судя ё таъиноти суд мебошад, ки бо тартиби муқаррарнамудаи Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон бароварда шудааст.

⁶⁰ **Моддаи 75. Экспертизаи судии рӯҳӣ аз судии тиббӣ**

Экспертизаи судии рӯҳии шахрвандон тавассути комиссияи табибони бемориҳои рӯҳӣ гузаронида мешавад.

Шахсоне, ки гирифтори бемориҳои рӯҳӣ мебошанд, ба беморхонаҳои махсуси рӯҳӣ (диспансер, шӯъбаҳои беморхонаҳо) барои таболати маҷбурий фақат бо таъиноти суд ҷой дода шуда метавонанд.

Экспертизаи судии тиббии шахрвандон, ҳасадҳо, далелҳои шайъ аз рӯи маводи парвандаҳои ҷиноӣ ва шахрвандӣ аз тарафи эксперти идораи экспертизаи тиббӣ гузаронида мешавад.

дастури амал қарор дода шавад (шикоят пешниҳод кардан нисбати таъиноти суд бо тартиби дар боло зикргардида, ва талаб кардани оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи моддаи 133 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон зарураст) ва ғайра.

Шикояти хусусӣ нисбати таъиноти/қарори судро тарафҳо дар мӯҳлати 10 шабонарӯз аз рӯзи қабул гардидани қарори мавриди шикоят ба суди болоӣ пешниҳод мекунанд, ва он мутобиқи талаботи боби 39 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ карда мешавад⁶².

Мутобиқи қисми 2 моддаи 11 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба ҳабс гирифтани, маҷбури дар муассисаҳои тиббӣ ё тарбиявӣ нигоҳ доштани шахс танҳо дар асоси қарори суд, судя ба иҷро расонида мешавад.

ҲУҶЧАТИ 2

Ба суд (номи суд зикр карда шавад)

(суди аз суди маҳилаи яқум боло, ки таъинот/қарор қабул кардааст)

аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома пешниҳод кардааст, суроға, телефон)

ШИКОЯТИ ХУСУСӢ

нисбати таъиноти суд/қарори судя⁶³ дар бораи истифодаи чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани⁶⁴/ҳабси хонагӣ⁶⁵/дар ҳабс нигоҳ доштан⁶⁶ (ё дароз кардани мӯҳлат...)

Тартиби таъминкуни ва гузаронидани экспертизаи судии тиббӣ бо Кодекси муурофияи ҷиноӣ, Кодекси муурофияи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад.

⁶¹Моддаи 133 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон «Ғайриқонунӣ ҷойгир кардан дар шифохонаи бемориҳои рӯҳӣ».

⁶² Қ. 3 моддаи 363 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁶³ Қ. 1 моддаи 104 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон: «Дар бораи татбиқи намудан, тағйир додан ва ё бекор кардани чораи пешгирӣ таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, судя қарор ва суд таъинот мебароранд, ки дар онҳо зарурати татбиқи чораи пешгирӣ, тағйир додан ва ё бекор кардани он нишон дода мешавад».

⁶⁴ **Мутобиқи моддаи 6 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳабс** - чораи пешгириест, ки бо қарори судя ё таъиноти суд танҳо нисбат ба шахсони гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшаванда татбиқ карда мешавад. Ҳабс ҳамчун чораи ҷазо

«___» соли 20___ суди _____ (номи суд) дар хусуси ба ҳабс гирифтани/ҳабси хонагӣ/дар ҳабс нигоҳ доштани _____ (ному насаби шахсе, ки суд нисбати ӯ дар хусуси татбиқи чораи пешгири қарор қабул кардааст).

Нусхаи қарор/таъинот дар бораи татбиқи чораи пешгири «___» соли 20___ супурда шудааст/супурда нашудааст, тартиби шикоят кардан аз он хилофи қисми 3 моддаи 104 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон фаҳмонида дода нашудааст.

Баъдан асосҳои интихоби чораи пешгирии мазкурро, ки дар таъинот/қарори суди марҳилаи якум баён гардидаанд, зикр намоед.

Дар мавриди зарурат барои асосноккунии талабот ҳолатҳои/вайрокунии меъёрҳои КМЧ-ро ҳангоми дастгир кардан, баррасии дархости мақомоти таъқиби ҷиноятӣ оид ба интихоби чораи пешгири аз ҷониби суд (дар шакли қарор) зикр кардан мумкин аст.

Бо таъинот/қарори зикргардида аз «___» соли 20___ розӣ нестам, зеро (аз ҳолатҳои дар поён номбаршуда заруриашро интихоб кунед, ва бо далелҳои хаттӣ тасдиқ намоед):

- Далелҳои, ки аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ ҷамъ оварда шудаанд, асоси кофӣ НАМЕДИХАНД тахмин карда шавад, ки _____ (ному насаби гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда) мумкин аст аз мақомоти таъқиби ҷиноятӣ ва суд пинҳон шавад;

- _____ (ному насаби гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда) метавонад ба тафтиши пешакии парвандаи ҷиноятӣ ё баррасии он аз ҷониби суд монетъ шавад, аз он ҷумла маводҳоеро, ки барои парванда аҳамият доранд, пинҳон ё қалбакӣ кунад, ё бо роҳи ғайриқонунӣ ба шахсоне, ки дар мурофияи ҷиноятӣ иштирок мекунанд, таъсир расонад, ки бо даъвати мақомоте, ки пешбурди мурофияи судиро анҷом медиҳад, ҳозир нашаванд, метавонад дигар ҷиноят содир кунад, ба иҷрои ҳукм муқовимат кунад.

- Ҳангоми ҳалли масъала оид ба зарурати татбиқи чораи пешгири нисбати _____ (ному насаби гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда) ҳислати гумонбаркунӣ ё айбдоркунӣ

дар қисми 2 моддаи 101 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар он номгӯи пураи чораҳои пешгири муайян карда шудааст, номбар нагардидааст.

⁶⁵ Моддаи 110 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁶⁶ Моддаи 111 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

ба инобат гирифта НАШУДААСТ (мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ вазнинии гумонбаркунӣ набояд барои нигоҳдорӣ дар ҳабс асос бошад, вале қисми 1 моддаи 111 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон имконпазирии аз рӯи асоси мазкур ба сифати чораи пешгирӣ интиҳоб кардани ба ҳабс гирифтаниро муқаррар менамояд), шахсият (тавсифномаҳои/фикру мулоҳизаҳои ҷамъовришуда илова карда шаванд) синну сол ва ҳолати саломатӣ (маълумотнома дар бораи бемориҳои/кортҳои тиббӣ ё дигар ҳуҷҷатҳои тиббӣ илова карда шаванд), навъи машғулият (маълумотнома дар бораи ҷойи кори доимӣ, оид ба доштани таҳсилот), вазъи оилавӣ (маълумотнома дар бораи ҳаёти оила илова карда шавад) ва вазъи молу мулкӣ (амволӣ), мавҷудияти ҷойи истиқомати доимӣ (маълумотнома аз ҷойи истиқомат - аз кумитаи маҳалла/китоби хона/китоби бақайдгирии истиқоматкунандагон илова карда шавад) ва дигар ҳолатҳо⁶⁷.

- Дар сурати дар қарори мақомоти таъқиби ҷиноятӣ вуҷуд надоштани инҳо, ва/ё илова карда нашудани маводҳои тасдиқкунандаи дарҳост, инҳоро зикр намояед: сабабу далелҳо ва асосҳои, ки бинобар онҳо зарурати ба ҳабс гирифтани гумонбаршуда/айбдоршаванда ба миён омадааст ва интиҳоб кардани дигар чораи пешгирӣ ғайриимкон мебошад.

- Дар сурате ки гузаронидани мӯҳлати 8-соатаи ба судя додашаванда то ба охир расидани мӯҳлати боздошт, инро зикр намоед (агар дарҳост нисбати шахси гумонбаршуда, дастгиршуда тибқи тартиби муқаррарнамудаи моддаҳои 92 ва 94 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон оғоз карда шавад).

- Ҳангоми дар набудани шахси гумонбаршуда/боздоштшуда, ҳимоятгари ӯ, бо сабабҳои узрнок, ё бо сабаби хабардор накардан дар бораи вақти гузаронидани маҷлиси суд, аз ҷониби суд баррасӣ гардидани дарҳости муфаттиш оид ба масъалаи чораи пешгирӣ, ин ҳолатро зикр намоед.

- Дар сурати аз ҷониби судя риоя нагардидани расмиёти муқарраршуда⁶⁸, инро зикр намоед.

- Дар сурати аз ҷониби шахсе, ки парвандаи ҷиноятӣ дар пешбурди он қарор дорад, хабардор карда нашудани шахсони КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррарнамуда⁶⁹, инро зикр намоед.

⁶⁷ Моддаи 102 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁶⁸ Қ. 1 моддаи 111 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁶⁹ Моддаи 100 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон: «1.Мақомоти пешбурди муҳофизатии судии ҷиноятӣ, ки шахсро дастгир кардааст, вазифадор аст дар давоми 12 соат аз лаҳзаи дастгиркунии воқеа дар бораи дастгиркунӣ ва ҷои нигоҳ доштани

Ҳолатҳои парвандаи ҷиноятӣ (*зикр намоед, ки маҳз кадом ҳолатҳо*) тағйир додан/бекор кардани чораи пешгирии интиҳобшударо талаб мекунад⁷⁰.

Агар зарур бошад, он гоҳ ба таври илова инро ҳамроҳ кардан мумкин аст: Ба ҳабс гирифтани/ҳабси хонагӣ ва дар ҳабс нигоҳ доштан – чораҳои пешгирӣ, яъне, амалҳои маҷбури мебошанд, ки нисбат ба шахсони гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшаванда барои пешгирӣ кардани содиркунии ҷиноят ё амалҳои ба пешбурди парвандаи ҷиноятӣ монеъшаванда аз ҷониби онҳо, инчунин барои таъмин намудани иҷрои ҳукм татбиқи қарда мешаванд. Вале, тавре ки муқаррар қарда шуд, _____ (*ному насаб*) ин гуна мақсадҳоро надорад, ва барои ба чунин ҳулоса омадан асосҳои вучуд надоранд.

Мутобиқи моддаи _____ КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон,
В соответствии со ст. ___ УПК РТ,

Хоҳиш/талаб менамоям (*интиҳоб кунед*):

1) Қарори/таъиноти _____ (*номи суд*) аз « _____ » соли 20 _____ дар бораи интиҳоб намудани чораи пешгирӣ дар шакли _____ (*зикр намоед*) бекор қарда шавад.

2) _____ (*ному насаб*) аз ҳабс озод қарда шавад (ҳабси хонагӣ ё бекор қарда шавад);

3) Интиҳоб кардани чораи пешгирӣ хилофи моддаи 9 ПБҲШС доништа шавад ва нисбати шахсони гунаҳгор мутобиқи моддаи _____ КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон таъиноти хусусӣ қабул қарда шавад.

4) Признать избрание меры пресечения нарушением ст. 9 МПГПП и вынести частное определение в отношении виновных лиц в соответствии со статьей (...) УПК РТ.

« _____ » соли 20 _____

Ному насаб, имзо _____

дастгиршуда ягон аъзои болиғи оила ё ҳешовандони наздикро хабардор қунад ё ба ҳуди дастгиршуда имконияти чунин хабардор қарданро диҳад.

2. Мақомоти пешбурди мурофиаи судии ҷиноятӣ, ки шаҳрванди давлати хориҷиро дастгир қардааст, дар мӯҳлати пешбининамудаи қисми 1 ҳамин модда дар бораи дастгиркунии ба Вазорати қорҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои огоҳ намудани сафоратхона ё консулгарии ин давлат хабар медиҳад».

⁷⁰ Қ. 4 моддаи 104 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

ШИКОЯТ НИСБАТИ РОҶ НАДОДАНИ АДВОКАТ, РАД КАРДАНИ ҶИМОЯТГАР

Дар сурати гирифтани кўмак аз ҷониби ҷимоятгари интихобнашуда, ё агар адвокати таъинкардашуда ҷимояти босифати ҳуқуқӣ нарасонад, маваффақ шудан ба иваз кардани адвокат муҳим мебошад.

ҲУҶҶАТИ 3

Ба прокурори/суди (номи пурра зикр карда шавад)

Нусха: Ба сардори мақомоти таҳқиқи/тафтишоти
(номи пурра зикр карда шавад)

**аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома
пешниҳод кардааст, суроға, телефон)**

**ШИКОЯТ ТИБҚИ ТАРТИБИ МОДДАИ 123 КМҶ ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН** (агар шикоят ба унвони прокурор пешниҳод шавад)
ё МОДДАИ 124 КМҶ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН (агар ба
суд пешниҳод шавад)

«___» _____ соли 20___ _____ (ному насаб) тибқи тартиби моддаи ___ КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо гумонбарӣ/айбдорӣ дар содир кардани ҷинояти пешбининамудаи моддаи ___ КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгир шуда буд. Дар сурати роҳ надодани адвокат ба назди шахсе, ки бо тартиби мушофиавии ҷинотӣ ба ҳабс гирифта нашудааст, мутобиқан асосҳои дигари ба ҳабс гирифтани (масалан, дар муассисаи психиатрӣ ҷой кардан) зикр карда шаванд.

_____ (ному насаб)
(ному насаб, № ордер ва санаи додани он, агар адвокат бошад) интихоб намудааст. Вале, сарфи назар аз ин, _____ (ному насаби шахси мансабдоре, ки ҷимоятгарро роҳ надодааст) адвокат барои иштирок дар парванда роҳ дода нашудааст. Баъд аз ин зикр кардани ҳолатҳо ва сабабҳои роҳ надодан зарур аст.

Моддаи 19 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, мод. 22, қ.3 мод. 46, қ. 4 мод. 47 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқи ҳар шахсро аз лаҳзаи боздошт шудан ба истифодаи хизматҳои адвокат муайян мекунанд.

Қисми 2 моддаи 49 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон қоидаи роҳ додани ҷимоятгарро барои иштирок дар парвандаи ҷинояти аз

лаҳзаи (дар ҳақиқи шахс баровардани қарори оғози парвандаи ҷиноятӣ, инчунин аз лаҳзаи – *ин ифодаро истисно кардан мумкин аст, зеро вақти баровардани қарор ва вақти воқеан дастгир гардидан метавонанд мутобиқат накунад*) воқеан дастгир гардидани гумонбаршуда пешбинӣ менамояд.

Ҳуқуқи бо салоҳдиди худ интихоб намудан ва даъват кардани ҳимоятгарро ҳам шахси гумонбаршуда/айбдоршаванда/судшаванда ва ҳам шахсони бо супориши/розигии онҳо доранд, инро қисми 1 моддаи 50 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ намудааст, ўҳдадории таъмин намудани иштироки ҳимоятгарро қисми 3 моддаи 50 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд/судья вогузор менамояд (*шарҳ диҳед, ки: ҳимоятгарро кӣ даъват карда буд ва барои ҷӣ ў роҳ дода нашуд*). Аз ҷониби дигар, қисми 2 моддаи 50 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мақомоти пешбурди муруфиаи судии ҷиноятӣ манъ мекунад, ки ба ягон кас даъват кардани ҳимоятгари муайяноро тавсия намояд.

Дар асоси моддаҳои 49-50 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон, талаб мекунам, ки:

1. Иштироки _____ (ному насаб) дар парванда ба сифати ҳимоятгар барои ҳимояти _____ (ному насаб) иҷозат дода шавад.
2. _____ (ному насаби шахси мансабдоре, ки ҳимоятгарро ба ҳимояшаванда роҳ надодааст) тибқи моддаи КҲМ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарии маъмури қашида шавад⁷¹.

Замимаҳо: ордер (амри хаттӣ), ариза/шикоятнома (агар аз

⁷¹ Моддаи 670 Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ба таври сунъӣ ба вучуд овардани монеаҳо ба шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар татбиқи ҳуқуқу манфиатҳои қонунии онҳо

Барои ба шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар татбиқи ҳуқуқу манфиатҳои қонуниашон ба таври сунъӣ ба вучуд овардани монеаҳо, аз онҳо талаб кардани ҳуҷҷатҳо ва маълумоте, ки қонунгузорӣ пешниҳоди онро аз ҷониби ин шахсон пешбинӣ намекунад ё ба онҳо надодани ҷунин санаду маълумот, ки тибқи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ пешбинӣ гардидааст, ба таъхир андохтани пешниҳоди маълумот, додани маълумоти нопурра ё таҳрифшуда, беасос ситонидан ё ба гарав гирифтани ҳуҷҷатҳои ба онҳо тааллуқдоштаи тасдиқкунандаи, ҳуқуқ ҳангоми набудани аломати ҷиноят, - ба шахсони мансабдор ба андозаи аз сӣ то панҷоҳ нишондиҳанда барои ҳисобҳо ҷарима таъйин карда мешавад.

рӯи далели мазкур пешниҳод шуда бошанд) ва дигар ҳуҷҷатҳое, ки барои тасдиқ/асосноксозии талабот зарур мебошанд.

« _____ » соли 20 _____

Ному насаб, имзо _____

АРИЗАҶО

Ҳангоми аз шахси чабрдида дар ҷараёни пурсиши аввал гирифтани иттилоот дар бораи додани баёноти иқроршавӣ (ки метавонанд ҳамчун ҳозиршавӣ бо иқрори гуноҳ ба расмият дароварда шаванд) таҳти шиканча, пешниҳод кардани **ариза дар бораи аз ин баёнот даст кашидани ҷарбдида** ба унвони прокурор ва шахси мансабдоре, ки парвандаи ҷиноятӣ дар пешбурди ӯ қарор дорад, муҳим мебошад (дар шакли озод, бо овардани маълумотҳои расмӣ дар бораи он, ки кӣ, кай, кадом баёнотро дод, таҳти чӣ гуна фишороварӣ ва аз ҷониби кӣ, инчунин ибораи мушаххаси «аз баёноте, ки ман « _____ » соли 20 _____ дода будам, даст мекашам», имзоҳои ин шахс ва адвокат, сана). Дар аксари ҳолатҳо фавран муайян кардани алгоритми амалҳои мақомоти таъқиби ҷиноятӣ ба манфиат хоҳад буд: коре анҷом додани он, ки барои тақвияти далелҳои аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ оид ба шиканча зарур мебошад.

ҲУҶҶАТИ 4

Ба прокурори⁷² (номи пурраро зикр намоед)

⁷² Қисмҳои 2-10 моддаи 111 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон:

2. Ҳангоми зарурати интиҳоби ҷораи пешгирӣ дар намуди ба ҳаёс гирифтани прокурор, муфаттиш ва таҳқиқбаранда бо ризои прокурор дархости дахлдорро дар шакли қарор ба суд пешниҳод менамоянд. Дар қарор дар бораи пешниҳод кардани дархост оид ба интиҳоби ҷораи пешгирӣ дар намуди ба ҳаёс гирифтани асос ва сабабҳое, ки аз рӯи он зарурати ба ҳаёс гирифтани гумонбаршуда, айбдоршаванда ба миён омадааст ва интиҳоби дигар ҷораи пешгирӣ ғайриимкон аст, дарҷ карда мешавад. Ба қарор маводе, ки асоснок будани дархостро тасдиқ менамояд, ҳамроҳ карда мешавад. Агар дархост нисбат ба гумонбаршуда, ки бо тартиби муқарраркардаи моддаҳои 92 ва 94 Кодекси мазкур дастгир шудааст, оғоз карда шавад, қарор ва маводи номбурда ба судья на дертар аз 8 соат то ба охир расидани муҳлати дастгиркунӣ бояд пешниҳод карда шавад.

3. Қарори оғоз кардани дархост дар бораи интиҳоб кардани ҷораи пешгирӣ дар намуди ба ҳаёс гирифтани аз ҷониби судьяи суди шаҳр ва ноҳия ё ин ки суди ҳарбии гарнизон бо иштироки гумонбаршуда, айбдоршаванда, прокурор, ҳимоятгар, ба шарте ки ҳимоятгар дар парвандаи ҷиноятӣ иштирок намояд, аз рӯи маҳалли пешбурди тафтиши пешакӣ ё ин ки аз рӯи маҳалли дастгиршавии гумонбаршуда дар муддати 8 соат аз лаҳзаи ба суд ворид шудани мавод баррасӣ карда мешавад. Гумонбаршудае, ки бо тартиби муқаррарнамудаи моддаҳои 92 ва 94 Кодекси мазкур дастгир шудааст, ба маҷлиси суд оварда мешавад. Дар маҷлиси суд инчунин намоёндаи қонунии гумонбаршуда ва айбдоршавандаи ноболиғ, муфаттиш, таҳқиқбаранда ҳуқуқи иштирок кардан дорад. Бе сабабҳои узрнок ҳозир нашудани тарафҳо, ки аз вақти гузаронидани маҷлиси суд сари вақт оғохонидани шудаанд, барои баррасии дархост монеъ шуда наметавонад, ба истиснои ҳолатҳои ҳозир нашудани гумонбаршуда ё айбдоршаванда.

аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома пешниҳод кардааст, суроға, телефон)

АРИЗА

Таркиби ҷинояти шиканчаро мутобиқи моддаи _____ КҶ Чумҳурии Тоҷикистон, тафсилоти хурдтарин, бо зикри инҳо тасвир намоед:

- сана/-ҳо (кай?)
- ҷой/-ҳои шиканча, бо тасвири муфассали макони ҷойгиршавӣ (дар кучо?)
- номунасаб ва вазифаи (мансаби) шахс/-оне, ки шиканчаро содир кардаанд (киҳо?)
- кӣ таҳти шиканча қарор дода шудааст? (ҷабрдидаи шиканча)
- номи муассисае, ки дар он ҷабрдидаи эҳтимолӣ нигоҳ дошта мешавад, дар кадом асос?
- мушаххасан чӣ гуна амалҳо (беамалӣ) ҷой доштанд?
- бо кадом усулҳо шиканча додаанд?

4. Дар оғози маҷлис судья эълон мекунад, ки кадом дархост мавриди баррасӣ қарор мегирад, ба шахсони ба маҷлиси суд ҳозиршуда ҳуқуқ ва ўҳдадорихояшонро мефаҳмонад. Пас аз он прокурор ё бо супориши ў шахси дархостро оғозкарда онро асоснок мекунад, сипас баёноти шахсони дигари дар **маҷлиси суд** ҳузурдошта шунда мешавад. (ҚҶТ аз 02.08.11г., №755)

5. Судья дархостро баррасӣ карда, яке аз қарорҳои зеринро мебарорад:

- дар бораи ба сифати ҷораи пешгири дар намути ба ҳабс, ҳабси хонагӣ гирифтани гумонбаршуда ё айбдоршаванда иҷозат медиҳад; (ҚҶТ аз 02.08.11г., №755)

- дар бораи рад кардани дархост;

- дар бораи ба таъхир гузоштани қабули қарори дархост ба мўҳлати на зиёда аз 72 соат барои пешниҳоди далелҳои асосноки дастгиркунӣ. Дар ин маврид судья дар қарор муқаррар менамояд, ки мўҳлати дастгиркуниро то чанд рӯзу соат дароз мекунад.

6. Қарори суд, судья ба шахси дархостро пешниҳодкарда, прокурор, гумонбаршуда ё айбдоршаванда равон карда мешавад ва бояд фавран иҷро гардад.

7. Дар хусуси ба ҳабс гирифтани ҳамон як шахс аз рӯи ҳамон як парвандаи ҷиноятӣ пас аз баровардани қарори суд дар бораи рад кардани интиҳоби ин ҷораи пешгири танҳо ҳангоми пайдо шудани ҳолатҳои нав, ки зарурати татбиқи ба ҳабс гирифтани шахсро ба миён меоваранд, тақроран ба суд бо дархост мурочиат кардан мумкин аст.

8. Агар масъалаи ба ҳабс гирифтани судшаванда дар мурофиаи судӣ пайдо шавад, дар ин маврид судья ё суд бо дархости тарафҳо ё ин ки бо ташаббуси худ ин масъаларо ҳал намуда, дар ин бора қарор ё таъинот мебарорад.

9. Аз қарори судья дар бораи ба сифати ҷораи пешгири ба ҳабс гирифтани ин ки рад кардани он ба суди болоӣ бо тартиби кассатсионӣ дар муддати 3 шабонарӯз аз рӯи баровардани қарор шикоят ва эътироз кардан мумкин аст. Суди марҳилаи кассатсионӣ аз рӯи шикоят ва ё эътироз дар муддати на дертар аз 3 шабонарӯз аз лаҳзаи воридшавии мавод қарор қабул мекунад.

10. Шахсе, ки дар пешбурди ў парвандаи ҷиноятӣ қарор дорад, вазифадор аст, ки барои татбиқи ҷораи пешгири дар намути ба ҳабс гирифтани ба шахсони дар моддаи 100 Кодекси мазкур нишондодашуда, дар хусуси хизматчиёни ҳарбӣ бошад, ба фармондеҳи қисми ҳарбӣ хабар диҳад.

- барои содир кардани шиканча кадом (чизҳо) предметҳо истифода шудаанд (олоти шиканч)?
- дар тӯли чанд мuddат шиканча додаанд? (дар давоми чанд вақт)?
- бо кадом фосилаи вақт (агар чандин маротиба шиканча дода бошанд)?

ТАЛАБ МЕНАМОЯМ:

- 1) Мутобиқи моддаи _____ КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбати _____ (ному насаби шахсони дар содир кардани шиканча гунаҳгор) парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шавад.
- 2) _____ (ному насаби шахсони дар содир кардани шиканча гунаҳгор) тибқи тартиби моддаҳои 113-114 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон⁷³ аз вазифа барканор карда шаванд.
- 3) _____ (ному насаби ҷабрдидаи эҳтимолӣ) ҷабрдида дониста шавад, қарор дар ин бораи ба ман, ҳамчун ҷимоятгар супурда шавад.
« _____ » _____ соли 20 _____

Ному насаб, имзо _____

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ташхиси тиббии судӣ⁷⁴ метавонад дар асоси аризаи шахси ҷабрдида таъин ва гузаронида шавад,

⁷³ **Моддаи 114. Муваққатан дур кардан аз вазифа**

1. Муваққатан дур кардан аз вазифа аз он иборат аст, ки ба айбдоршаванда иҷро намудани ваколат ё машғул шудан ба фаъолият, ки ӯ пештар анҷом меод, манъ карда мешавад.
2. Мақомоти пешбурди муурофияи ҷиноятӣ бо ризои прокурор барои муваққатан аз вазифа дур кардани айбдоршаванда ба суд дархост пешниҳод менамояд. Ин дархост аз ҷониби судя бо тартиби пешбининамудаи қисмҳои 2-10 моддаи 111 Кодекси мазкур баррасӣ карда мешавад.
3. Қарори муваққатан аз вазифа дур кардани айбдоршаванда ба роҳбари ҷои қораш равон карда мешавад ва ӯ вазифадор аст дар муҳлати се шабонарӯз баъди гирифтани қарор онро иҷро карда, дар ин бора ба шахси мансабдори мақомоти пешбурди таъкиби ҷиноятӣ ва суд, ки қарори дур карданро аз вазифа қабул кардааст, огоҳ кунад.
4. Айбдоршаванда аз вазифа дуркардашуда ҳуқуқ дорад бо кўмакпулии ҳармоҳаи давлатӣ дар ҳаҷми на камтар аз як ҳадди ақалли музди меҳнат таъмин карда шавад, ба шарте ки ӯ дар натиҷаи ҳолатҳои ба ӯ новобаста ба кори дигар гузашта натавонад.

⁷⁴ **Моддаи 175 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳатмӣ будани баррасии дархост**

1. Муфаттиш вазифадор аст, тамоми дархостҳои оид ба парванда арзшударо баррасӣ кунад. Дар айни замон ӯ ҳуқуқ надорад дархости гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷимоятгари онҳо, инчунин ҷабрдида, даъвогари граждани,

яъне ҷабрдидаи эҳтимолии шиканча бояд мақоми ҷабрдидадон дошта бошад (бояд дар бораи ҷабрдида дониста шудан қарор бароварда шавад).

ҲУҶҶАТИ 5

Ба муфаттиши/прокурори (номи пурраи муассиса)

аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома пешниҳод кардааст, суроға, телефон)

АРИЗА⁷⁵

дар бораи гузаронидани муоина

«___» _____ соли 20___ ҳамчун ҳимоятгар бо вакилқунанда _____ (ному насаб) дар _____ (ҷойи мулоқот бо ҷабрдидаи эҳтимолиро зикр намоед) мулоқот кардам.

Дар ҷараёни мулоқот ман дар тани _____ (ному насаби ҷабрдидаи эҳтимоли) ҷароҳатҳои ҷисмонии зеринро

ҷавобгари граждани ва намояндагони онҳоро дар хусуси пурсиши шохидон, пешбурди экспертиза ва дигар амали тафтишӣ рад намоям, агар ҳолатҳое, ки барои муқаррар намуданашон онҳо дархост додаанд, барои парванда аҳамиятнок бошанд.

2. Дар бораи натиҷаҳои баррасии дархост дар мўҳлати на бештар аз панҷ шабонарӯз ба аризадиҳанда хабар дода мешавад. Ҳангоми пурра ё қисман рад кардани қонеъгардонии дархост муфаттиш вазифадор аст бо зикри сабабҳои рад қарор барорад.

⁷⁵ **Моддаи 186 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Шаҳодаткунонӣ**

1. Барои дар бадани инсон ошкор кардани нишонаҳои махсус, осори ҷиноят, захмиҳои ҷисмонӣ, муайян кардани ҳолати мастӣ ё дигар хусусият ва аломатҳое, ки барои парванда муҳиманд, ба шарте ки он муоина кардан (экспертиза)-ро тақозо накунад, мумкин аст, шаҳодаткунони гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрдида ё шохид ба ҷо оварда шавад. Дар бораи гузаронидани шаҳодаткунонӣ муфаттиш қарор мебарорад.

2. Қарори гузаронидани шаҳодаткунонӣ барои гумонбаршуда ва айбдоршаванда ҳатмист.

3. Шаҳодаткунонӣ аз ҷониби муфаттиш бо иштироки шахсони ҳолис, дар мавридҳои зарурӣ бошад, бо иштироки духтур ба ҷо оварда мешавад. Дар ҳолатҳое, ки ин амали тафтишӣ бо бараҳна кардани шахси муоинашаванда алоқаманд бошад, муоина бо иштироки шахсони ҳолиси ҳамчунин анҷом дода мешавад.

4. Муфаттиш ҳангоми муоинаи шахси ҷинси дигар иштирок намекунад, ба шарте ки он бо бараҳна кардани шахс алоқаманд бошад. Дар ин сурат муоина аз ҷониби духтур бо иштироки шахсони ҳамҷинси ҳолис анҷом дода мешавад.

мушоҳида кардам: _____ (ба таври муфассал ҷой, ранг, андозаҳои ҷароҳатхоро тасвир намоед).

Дар асоси моддаи 186 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, талаб менамоям, ки:

1) Дар бораи гузаронидани муоинаи _____ (ному насаби ҷабрдидаи эҳтимолӣ) бо иштироки духтур ва ҷимоятгар _____ (ному насаби адвокат) қарор қабул карда шавад.

2) Бо риояи талаботи моддаҳои 172-173, 187 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон протокол тартиб дода шавад.

3) Маро бо протоколи муоина шинос намоед⁷⁶.

« ____ » _____ соли 20 ____

Ному насаб, имзо _____

ҲУҶҶАТИ 6

Ба муфаттиши/прокурори (номи пурраи муассиса)

аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома пешниҳод кардааст, суроға, телефон)

АРИЗА

дар бораи анҷомдиҳии ҷимояи давлатӣ/дар бораи истифодаи

⁷⁶ **Моддаи 187 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Протоколи азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ**

1. Муфаттиш дар бораи азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ бо риояи талаботи моддаҳои 172 ва 173 Кодекси мазкур протокол тартиб медиҳад.

2. Дар протокол ҳамаи амалҳои муфаттиш, дар баробари он тамоми объектҳои ҳангоми азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ ошкоргардида бо ҳамон пайдарҳамие, ки азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ сурат гирифта буд ва дар ҳамон шакле, ки объекти ошкоргардида дар лаҳзаи азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ мушоҳида шудааст, дарч мегардад. Дар протокол ҳамаи объектҳои ҳангоми азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ гирифташуда номбар ва дарч карда мешаванд.

3. Дар протокол ба ғайр аз он бояд чунин нуқтаҳо зикр карда шаванд:

- дар кадом вақт, дар чӣ хел ҳаво, дар чӣ хел рушноӣ азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ сурат гирифт;

- кадом воситаҳои техникӣ татбиқ шуд ва натиҷаҳои он чӣ гуна аст;

- киҳо ба азназаргузаронӣ ва ё шаҳодаткунонӣ ҷалб шуданд ва моҳияти иштироки онҳо аз чӣ иборат аст;

- кадом объектҳо мӯҳр зада шудаанд ва бо кадом мӯҳр;

- ҳасад ё ашёҳои, ки барои парванда аҳамиятноканд, пас аз шаҳодаткунонӣ ба кучо равона карда шудаанд.

**чораҳои ҳимоят чиҳати муҳофизати ҳаёт, саломатӣ, шаъну
шараф, обрӯ ва молу мулки шахс⁷⁷**

Бо қарори муфаттиш _____ (ному насаб) аз «___» _____ соли 20___ (ному насаби қабридидаи эҳтимолии шиканча) қабридида доништа шуд.

Баъд аз ин далелҳои таҳдиди воқеии куштор, истифодаи шиканча нисбати қабридида/хешовандони наздики ӯ, нобуд кардан/зарар насонидан ба молу мулки ӯ бинобар иштироки қабридида дар таҳқиқ, тафтишоти пешакӣ, муурофияи судиро зикр намоед.

Далелҳои дар боло зикргардидаро инҳо тасдиқ мекунанд (маълумотҳо/далелҳои барои асосноксозии таҳдидҳо кофибударо номбар кунед):

- _____
- _____
- _____

Баъд аз ин инҳоро зикр кардан зарур аст: қабридида маҳз ба кадом чораҳои муҳофизат зарурат дорад, бо ҳамзамон ба эътибор гирифтани категорияи вазнинии ҷинояте, ки дар натиҷаи он ба қабридида зарар расонида шудааст⁷⁸, инчунин интиҳоб намудани онҳо аз номгӯи дар моддаи 6 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни муурофияи судӣ» аз 29 декабри соли 2010, №644 зикргардида⁷⁹.

Дар сурати муҳим будани таъмини маҳрамият (махфият), дар ин бора зикр карда шавад (барои қабул кардани

⁷⁷ Ҳангоми мавҷуд будани маълумоти кофӣ дар бораи он ки ба қабридида, шохид ё дигар **иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ**, инчунин аъзои оила ё хешовандони наздики онҳо бо куштор, зӯрварӣ, несту нобуд кардан ё осеб расонидан ба молу мулк ё дигар амали ғайриқонунии хавфнок таҳдид мекунанд, мутобиқи қисми 3 моддаи 12 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон.

⁷⁸ Қ. 3 Моддаи 6 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ» аз 29 декабри соли 2010, № 644.

⁷⁹ - муҳофизони шахсӣ, муҳофизати манзил ва молу мулк; - додани воситаҳои махсуси мудофияи шахсӣ, алоқа ва огоҳонӣ аз хавфу хатар; - таъмини маҳфияти маълумот дар бораи шахси ҳимояшаванда; - кӯчонидан ба маҳалли дигари истиқомати муваққатӣ; - иваз намудани ҳуччатҳо; - тағйир додани симои зоҳирӣ; - дигар кардани ҷои қор (хизмат) ё таҳсил; - ҷойгиркунонии муваққатӣ дар маҳалли бехатар; - татбиқ намудани чораҳои амниятии иловагӣ нисбат ба шахси ҳимояшаванда, ки дар ҳабс нигоҳ дошта мешавад ё дар маҳалли адои ҷазо қарор дорад, аз ҷумла гузаронидани ӯ аз як маҳалли дар ҳабс нигоҳдорӣ ё адои ҷазо ба дигар маҳал.

қарори дахлдор).

Бинобар нуктаҳои дар боло зикргардида, хоҳиш менамоям:

- 1) Қарор дар бораи анҷом додани ҳимояи давлатии чабрдида _____ (*ному насаб*), ки дар _____ (*ҷойи нигоҳдори зикр карда шавад*) нигоҳ дошта мешавад, қабул карда шавад.
- 2) Нисбати шахси ҳимоятшаванда чораҳои ҳимояти истифода карда шаванд: _____ (*номбар кунед*).
- 3) Қарор дар бораи таъмини махфияти маълумотҳо оид ба шахси ҳимоятшаванда қабул карда шавад (нигаред ба моддаи 9 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи давлатии иштирокчиёни муурофияи судӣ» аз 29 декабри соли 2010, №644.

Замимаҳо: *ҳуҷҷатҳои, ки барои тасдиқ/асоснок кардани ариза зарур мебошанд.*

« ____ » _____ соли 20 ____

Ному насаб, имзо _____

Агар чабрдидаи эҳтимолии шиканча танҳо дар суд (ё дар марҳилаи оmodасозии муҳокимаи судӣ⁸⁰, ё ки ҳангоми баррасии

⁸⁰ **Моддаи 262 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Муайян намудани ҳолатҳои вобаста ба парвандаи ҷинояти ба суд воридшуда**

1. Ҳангоми ба суд ворид шудани парвандаи ҷинояти судья бояд ҳолатҳои зеринро муайян кунад:

- парванда таҳти тобеияти ҳамин суд қарор дорад ё не;

- ҳолатҳои, ки боиси қатъ ё боздоштани пешбурди ҳамин парванда мегарданд, вучуд доранд ё не;

- ҳангоми пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ ба вайрон кардани қонуни муурофияви ҷиноятӣ, ки барои таъин намудани маҷлиси суд монеа шуда метавонад, роҳ дода шудааст ё не;

- нусхаи фикри айбдоркунӣ ё қарори оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ оид ба пешбурди суръатнок супурда шудаанд ё не;

- чораи пешгирии интиҳобгардидаро тағйир додан ё бекор кардан зарур аст ё не;

- ҷиҳати таъмини рӯёнидани товони зарар, ки дар натиҷаи содир намудани ҷиноят расонида шудааст ва эҳтимоли мусодираи молу мулк чора андешида шудааст ё не;

- ариза ва дархостҳои қобили қонеъ гардониданианд ё не.

2. Ҳангоми баррасии ариза ва дархостҳои судья ҳуқуқ дорад барои додани тавзеҳот шахс ё намояндаи ташкилотро, ки дархостро пешниҳод кардааст, даъват кунад.

3. Аз натиҷаи баррасии дархост шахс ё муассисаи дархостро пешниҳоднамуда ҳабардор карда мешавад. Рад намудани дархост мавриди шикоят қарор дода намешавад, аммо онро аз нав дар маҷлиси суд пешниҳод намудан мумкин аст.

парвандаи ҷиноятӣ оид ба гунаҳгоркунии ӯ дар содир намудани ҷиноят) дар бораи шиканча изҳорот карда бошад, дархост изҳор намудан дар хусуси ба прокурор вогузор кардани ӯҳдадорӣ оид ба гузаронидани санҷиш ва андешидани тадбирҳо чиҳати таъмини амнияти (бехатарии) ҷабрдидаи шиканча, оғоз кардан ва тафтиш намудани парвандаи ҷиноятӣ оид ба шиканча.

Агар шахс баъди ба охир расидани тафтишоти пешакӣ дар бораи шиканча изҳорот кардани ҳоҳад, моддаи 243 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро⁸¹ дастури амал қарор додан мумкин аст, ва агар дар давраи муҳокимаи судӣ, он гоҳ моддаҳои 264, 287 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро⁸². Дар сурати рад намудани

⁸¹ **Моддаи 243 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Арзи дархост ва баррасии он**

1. Дархости айбдоршаванда ва ҷимоятгари ӯ, инчунин ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ва намояндагони онҳо, ки пас аз шиносӣ бо маводи парванда шифоҳӣ изҳор шудаанд, дар протоколи шиносӣ бо маводи парванда инъикос карда мешаванд.
2. Агар иштирокчии парванда дар бораи додани дархости хаттӣ арз кунад, барои таҳияи он вақти муайян ҷудо карда, дар ин бора дар протокол сабт карда, сипас он хаттӣ ба парванда замима карда мешавад.
3. Мутобиқи моддаи 175 Кодекси мазкур муфаттиш ҳуқуқ надорад қонеъ намудани дархостро дар бораи муайян кардани ҳолатҳое, ки барои парванда дорои аҳамият мебошанд, рад кунад. Дар чунин ҳолатҳо муфаттиш вазифадор аст тафтиши пешакиро пурра намояд, зимнан бо маводи парвандаи ҷиноятӣ шинос шудани иштирокчиёни дигари муурофия ба ҳалли дархост ва дар сурати ҳал гаштани он ба гузаронидани тафтиш монеъ намешавад.
4. Пас аз гузарондани амали иловагии тафтишӣ муфаттиш вазифадор аст иштирокчиёни муурофиаро аз хатми тафтиши пешакӣ аз нав оғоз созад ва ба онҳо шароит фароҳам оварад, ки бо маводи иловагии парванда шинос шаванд.
5. Дар сурати пурра ё қисман рад намудани қонеъгардонии дархост муфаттиш қарор бароварда, тартибу мӯҳлати шикоят оварданро фаҳмонида, нусхаи қарорро ба аризадиҳанда равон мекунад.

⁸² **Моддаи 264 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Баргардонидани парвандаи ҷиноятӣ барои тафтиши иловагӣ**

1. Дар ҳолати ҷиддан риоя накардани талаботи қонуни муурофиавии ҷиноятӣ дар муурофияи судӣ судя ҳуқуқ дорад парвандаро барои тафтиши иловагӣ баргардонад.
2. Парвандаи ҷиноятӣ барои тафтиши иловагӣ ба прокурор баргардонидани мешавад. Судя бояд дар қарори худ зикр кунад, ки парванда дар қадом асос баргардонидани шудааст ва ба таври мушаххас қадом амали тафтиширо ҳангоми тафтиши иловагӣ гузаронидан зарур аст.
3. Ҳангоми ба тафтиши иловагӣ баргардонидани парванда судя бояд масъалаи татбиқи чораи пешгириро нисбат ба айбдоршаванда ҳал кунад.

қонеъгардонии дархост такроран изҳор намудани дархост, бар асоси талаботи қисми 4 моддаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳим мебошад.

ҲУЧЧАТИ 7

Ба судя чаноби _____ (ному насаб)/Раисикунанда дар парвандаи ҷиноятӣ оид ба айбдоркурии _____ (ному насаб) дар содир кардани ҷиноятӣ пешбининамудаи моддаи _____ КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

аз (ному насаб, мақоми ҳуқуқии шахсе, ки шикоятнома пешниҳод кардааст, суроға, телефон)

ДАРХОСТ⁸³

Ба таври муфассал тасвир кардани ҳолатҳои ариза дар бораи шиканҷаҳо бо зикри сана, ҷой, ному насаби гунаҳгорони эҳтимолӣ, усулҳо, оломи шиканҷа, ҳодиаса/таркиби ҷиноят,

Моддаи 287 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Баргардонидани парванда барои тафтиши иловагӣ

1. Агар дар ҷараёни муҳокимаи суд ҳолатҳои нави қаблан номуайян ва барои парванда муҳим ошкор шуда бошанд, ки тафтиши онҳо дар маҷлиси суд бе тафтиши иловагӣ имконнопазир аст, суд, судя метавонад бо ташаббуси худ ё дархости тарафҳо парвандаро барои тафтиши иловагӣ баргардонад.
2. Суд, судя парвандаро барои тафтиши иловагӣ баргардонидани, дар айни замон вазифадор аст, масъалаи ҷораҳои пешгириро нисбат ба судшаванда ҳал кунад.
3. Ҳангоми пас аз тафтиши иловагӣ ба суд ворид гардидани парванда масъалаи таъини маҷлиси суд бо тартиби умумӣ ҳал карда мешавад.

⁸³ **Моддаи 306 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Изҳори дархост ва баррасии он**

1. Раисикунанда аз тарафҳо мепурсад, ки оё онҳо дар хусуси даъвати шоҳидону, қоршиносон, мутахассисони нав ва талаб карда гирифтани далелҳои шайъӣ ё ҳуҷҷатҳо дархост доранд ё не. Шахсе, ки ба суд дархост пешниҳод кардааст, бояд нишон диҳад, ки барои муайян кардани маҳз кадом ҳолатҳо далелҳои иловагӣ заруранд.
2. Суд, судя фикри дигар иштирокчиёни муҳокимаи судиро шунида, бояд ҳар як дархости баёншударо мавриди баррасӣ қарор дода, онҳоро қонеъ гардонад ё дар бораи рад кардани дархост таъиноти (қарори) асоснок барорад.
3. Суд, судя ҳуқуқ надорад, ки қонеъ кардани дархости пурсиши шоҳидонро дар маҷлиси суд, ки бо ташаббуси тарафҳо ҳозир шудаанд, рад намояд.
4. Шахсе, ки дархосташ аз тарафи суд, судя рад шудааст, ҳуқуқ дорад минбаъд низ ба суд дархост пешниҳод кунад.

мақсадҳо.

Барои тасдиқи дархост овардани далелҳо (то ин изҳор намудани дархост дар хусуси ба маводҳои парванда илова кардани ҳуҷҷатҳо/хулосаҳои коршиносон, ки барои тасдиқ намудани далелҳои овардаи шумо заруранд, муҳим мебошад), экспертизаҳо/ё ки аввал изҳор намудани дархост дар хусуси таъин намудан ва гузаронидани экспертизаи тиббии судии зарурӣ ва экспертизаи психологию психиатрӣ (агар нагузаронида шуда бошанд), ва баъдан, бар асоси хулосаҳои экспертҳо, асоснок кардани дархости мазкур.

Дар асоси моддаҳои 286, 306 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз суд хоҳиш менамоям:

Ба зиммаи айбдоркунандаи давлатӣ гузаронидани санҷиши ариза дар бораи шиканча вогузор карда шавад ва муҳокимаи судии парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи моддаи ____ КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба айбдоркунии _____ (ному насаб) боздошта шавад.

Замимаҳо: ҳуҷҷатҳое, ки барои тасдиқ/асоснок кардани дархост зарур мебошанд.

« ____ » _____ соли 20 ____

Ному насаб, имзо _____

ЗАМИМАИ 3. Принсипҳои дастурии гузаронидани экспертизаи (ташхиси) тиббӣ нисбати шиканчаҳо ва муносибати бераҳмона

Принсипҳои дастурии дар поён зикргардида ба *Дастурамал оид ба таҳқиқи самаранок ва ҳуҷҷаткунии ҳолатҳои шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф (Протоколи Истанбул)* асос ёфтаанд. Ин принсипҳо нишондодҳои қатъӣ намебошанд, ва онҳоро бо ДАРНАЗАРДОШТИ мақсадҳои экспертиза, баъди арзёбӣ намудани имкониятҳои мавҷуда истифода кардан лозим аст. Экспертизаи далелҳои ҷисмонӣ ва психологӣ ҳолатҳои шиканча ва муносибати бераҳмона метавонад аз ҷониби як ё якчанд духтурон, вобаста ба соҳаи тахассуси онҳо гузаронида шавад.

I. Иттилоот оид ба ҳодисаи муоинашаванда

Санаи муоина:

Бо дархости (ному насаб/вазифа) гузаронида шуд

Таърихи беморӣ/ҳисоботи №

Давомнокии муоина: соат дақиқа.

Номи шахси муоинашаванда:

Санаи таваллуд:

Ҷойи таваллуд:

Номи шахси муоинашаванда:

..... Ҷинс:

мрд/зан.

Сабаби гузаронидани муоина:

.....

Рақами мушаххаси (идентификатсия) (PM) шахси

муоинашаванда:

Ному насаби духтур: Бо иштироки тарҷумон (ҳа/не),
ному насаб:

Розигӣ дар асоси иттилооти пешниҳодшуда гирифта шудааст:
(ҳа/не)

Агар розигӣ гирифта нашуда бошад, он гоҳ бо кадом сабаб?

.....

Шахси муоинашавандаро (ному
насаб/вазифа) ҳамроҳӣ мекунад

Шхсоне, ки ҳангоми экспертиза ҳузур доштанд:

..... (ному насаб/вазифа)

Ҳангоми муоина шахси пурсишшаванда иммобилизатсия⁸⁴

(беҳаракат) карда шуд: ҳа/не; агар "ҳа", бо кадом тарз/бо кадом
сабаб?

.....

Хулосаи тиббӣ ба (ному насаб/вазифа/PM)
фиристода шуд

Санаи фиристодан:

Вақти фиристодан:

Экспертиза/муоинаи тиббӣ бе маҳдудият гузаронида шуд
(нисбати муоинашавандагоне, ки дар ҳабс нигоҳ дошта
мешаванд): ҳа/не

⁸⁴ ИММОБИЛИЗАЦИЯ (аз лотинӣ immobilis - беҳаракат), усули табобатии беҳаракат кардани узви бадан, дасту пойҳо ҳангоми шикастан, бемориҳои банду бугум, ҷароҳатҳои васеъ ва ғайра. Ба воситаи бастани бандина ва шиная шикастабандӣ, инчунин кашада рост кардан иҷро карда мешавад.

Ҳама гуна маҳдудиятҳоро муфассал тасвир намоед:

II. Таҳассуси духтур (барои баёнот дар суд)

Таҳсилоти тиббӣ ва омодагии (таҷрибаи) клиникӣ

Омодагии психологӣ/психиатрӣ

Таҷрибаи ҳуҷҷаткунии далелҳои шиканча ва муносибати бераҳмона

Донишҳои махсус ва таҷриба дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи инсон дар минтақа, ки ба таҳқиқоти мазкур алоқамандӣ доранд

Нашрияҳо, баромадҳо ва курсҳои омодагии касбӣ, ки ба муоина алоқамандӣ доранд

Шарҳи мухтасари ҳол

III. Изҳорот дар хусуси дурустии баёнот (барои баёнот дар суд)

Масалан: «Ба ман шахсан далелҳое, ки дар поён баён карда

шудаанд, маълуманд, ба истиснои онҳое, ки дар фарзияи

дурустии иттилооте, ки ман онро дуруст меҳисобам, баён карда

мешаванд. Ман ҳозирам гуфтаҳои болоро бо дарназардошти он

чизе, ки ба ман шахсан маълум аст ва ман онро дуруст

мешуморам».

IV. Иттилооти ибтидоӣ

Маълумоти умумӣ (синну сол, навъи машғулият, таҳсилот, ҳайати оила ва ғайра)

Анамнези тиббии пешин

Шарҳи мухтасари экспертизаҳои тиббии пештара нисбати шиканчаҳо ва муносибати бераҳмона

Анамнези психологию иҷтимоӣ то ба ҳабс гирифтани

V. Изҳорот дар хусуси шиканчаҳо ва муносибати бераҳмона

1. Шарҳи мухтасари дастгир кардан ва муносибати бераҳмона;
2. Ҳолатҳои дастгир кардан ва ба ҳабс гирифтани;
3. Чойҳои аввала ва минбаъдаи нигоҳдорӣ дар ҳабс (санаҳо, шароити интиқол ва нигоҳдорӣ);
4. Нақл дар шакли озод дар бораи муносибати бераҳмона ё шиканчаҳо (дар ҳар як чойи нигоҳдорӣ дар ҳабс);
5. Шарҳи мухтасари усулҳои шиканча.

VI. Аломату нишонаҳои ҷисмонӣ ва нуқсони коршоёмӣ

Хурӯчи аломатҳо ва нуқсонҳои шадиду музмини коршоямӣ ва равандҳои минбаъдаи сиҳатшавиро тасвир намояд.

1. Аломатҳо ва нуқсонҳои шадиди коршоямӣ.
2. Аломатҳо ва нуқсонҳои музмини коршоямӣ.

VII. Муоинаи ҳолати ҷисмонӣ

1. Намуди зоҳирӣ
2. Пўсти бадан
3. Сару рӯй
4. Чашу гўш, бинӣ _____ ва гулӯ
5. Даҳону дандон
6. Қафаси сина ва шикам (аз ҷумлаи нишондиҳандаҳои функсияҳои ҳаётан муҳим)
7. Системаи олости таносул ва роҳи шоша
8. Системаи мушаку устухонҳо
9. Системаи марказӣ ва ғайримарказии асабҳо

VIII. Анамнези/муоинаи психологӣ

1. Усулҳои арзёбӣ
2. Шикоятҳои психологӣ ҳангоми муоина
3. Анамнез баъди шиканча
4. Анамнез то шиканча
5. Анамнези психологӣ/психиатрии пештара
6. Анамнези истеъмоли маршруботу маводи нашъа ва суиистифода аз онҳо
7. Натиҷаҳои муоинаи вазъи психологӣ
8. Арзёбии фаъолнокии иҷтимоӣ
9. Санҷиши (тести) психологӣ (нишондодҳо ва маҳдудиятҳо нигаред ба боби VI, фасли С.1 Протоколи Истанбул)
10. Санҷиши нейрпсихологӣ (нишондодҳо ва маҳдудиятҳо нигаред ба боби VI, фасли С.4 Протоколи Истанбул).

IX. Аксҳо (суратҳо)

X. Натиҷаҳои таҳқиқоти ташхисӣ (нишондодҳо ва маҳдудиятҳо нигаред ба Замимаи II Протоколи Истанбул)

XI. Маслиҳатҳо

XII. Шарҳи маълумотҳои муоина

1. Маълумотҳои физикӣ

- A. Дараҷаи мутобиқати анамнези аломатҳо, нуқсонҳои шадид ва музмини физикии қобилияти меҳнатиро бо изҳороти оид ба муносибати бераҳмона муқаррар намоед.
- B. Дараҷаи мутобиқати маълумотҳои муоинаи физикиро (ҷисмониро) бо изҳороти оид ба муносибати бераҳмона муқаррар намоед. (Эзоҳ: Вучуд надоштани _____ маълумотҳои физикӣ имконияти онро, ки шиканҷа ё муносибати бераҳмона истифода шудааст, истисно намекунад.)
- C. Дараҷаи мутобиқати натиҷаҳои муоинаи шахсро бо маълумотҳои оид ба усулҳои шиканҷа, ки дар минтақаи мушаххас ба кор бурда мешаванд ва оқибатҳои муқаррари онҳо муайян намоед.

2. Маълумотҳои психологӣ

- A. Дараҷаи мутобиқати маълумотҳои муоинаи психологиро бо маълумотҳои оид ба шиканҷаҳо, ки гӯё ҷой дошта буданд, муқаррар намоед.
- B. Арзёбӣ намоед, ки оё маълумотҳои психологӣ ба дастамада ақсуламали чашмдошт ё муқаррарӣ ба стресси фавқулудда шадид дар заминаи муҳити фарҳангӣ ва иҷтимоии шахси муоинашаванда мебошанд.
- C. Ҳолати воқеии шахси муоинашавандаро нисбати тамоюли харобшавии рӯҳии вобаста ба садама зикр намоед, яъне, чӣ гуна лаҳзаи муоина аз рӯи вақт бо лаҳзаи шиканҷа мутобиқат мекунад ва шахси муоинашаванда дар қадом марҳилаи сиҳатшавӣ қарор дорад.
- D. Ҳамзамон омилҳои мавҷудаи стрессро, ки ба шахси муоинашаванда таъсир мерасонанд (масалан, таъқибкунии идомадошта, муҳҷирати зӯрақӣ, бадарға, маҳрум шудан аз оила ва гум кардани нақши иҷтимоӣ ва ғайра), инчунин таъсире, ки онҳо метавонанд ба ҳолати шахси муоинашаванда расонанд, муқаррар намоед.
- E. Ҷанбаҳои вазъи физикиро, ки метавонанд ба ҳолати клиникӣ таъсир расонанд, хусусан онҳое, ки бо маълумотҳои эҳтимолий оид ба садамаи сар дар натиҷаи шиканҷа ё садамаи ҳангоми нигоҳдорӣ дар ҳабс гирифташуда алоқаманд мебошанд, зикр намоед.

XIII. Хулосаҳо ва тавсияҳо

1. Холосаҳои худро нисбати мутобиқати байни ҳамаи манбаъҳои маълумотҳои, ки дар боло номбар шудаанд (маълумотҳои

физикӣ ва психологӣ, иттилооти ибтидоӣ, аксҳо (суратҳо), натиҷаҳои таҳқиқоти ташхисӣ, донишмандони усулҳои шиканҷаҳое, ки дар минтақаи мазкур ба қор бурда мешаванд, ҳисоботҳо оид ба маслиҳату машваратҳо ва ғайра) ва аризаҳо дар бораи шиканҷа ва муносибати бераҳмона пешниҳод намоед.

2. Аломатҳо ва нуқсонҳои қобилияти меҳнатиеро, ки дар шахси муоинашаванда дар натиҷаи муносибати бераҳмона боқӣ мондаанд, тасдиқ намоед.

3. Таъсиҳои ҳудро нисбати гузаронидани экспертиза ва таъбаоти минбаъдаи шахси муоинашаванда пешниҳод намоед.

XIV. Изҳорот дар хусуси дурусти баёнот (барои баёнот дар суд)

Масалан: «Бо огоҳӣ аз ҷавобгарӣ барои гувоҳии (шаҳодати) бардурӯғ мутобиқи қонунҳои (кишвар), изҳор менамоем, ки нуқтаҳои дар боло баёнгардида воқеӣ ва саҳеҳ мебошанд ва он, ки баёноти мазкур таҳти савганд (қасам) (сана) дар (шаҳр) (вилоят) дода шуда буданд».

XV. Изҳорот дар хусуси маҳдудиятҳои ҳангоми гузаронидани экспертиза/муоинаи тиббӣ (нисбати шахсоне, ки дар ҳабс нигоҳ дошта мешаванд)

Масалан: «Духтурони дар поён имзогузошта тасдиқ мекунанд, ки онҳо имкон доштанд озодона ва мустақилона амал кунанд, бо (шахси муоинашаванда) сӯҳбат намоянд ва ўро дар паси дарҳои пӯшида бе ягон маҳдудият ё шарт ва бе ягон маҷбуркунӣ дар ягон шакле аз ҷониби шахсони мансабдори муассисаи ҳабс муоина кунанд»; ё «Дудури (духтурони) дар поён имзогузошта маҷбур буд (буданд) экспертизаро таҳти маҳдудиятҳои зерин гузаронанд:.....».

XVI. Имзои духтур, сана, макон

XVII. Замимаҳои дахлдор

Нусхаи рӯйхати хизматҳои духтур, иллюстрацияҳои анатомӣ барои ҳуҷҷаткунии шиканҷаҳо ва муносибати бераҳмона, аксҳо (суратҳо), натиҷаҳои маслиҳату машваратҳо ва таҳқиқоти ташхисӣ ва ғайра.

ЗАМИМАИ 2

Қ а р о р и №1 Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон

аз 25 июни соли 2012

ш.Душанбе

Дар бораи татбиқ намудани меъёрҳои қонунгузорию ҷиноятӣ ва муурофиавии ҷиноятӣ оид ба мубориза бар зидди шиканҷа

Бо мақсади таъмини дуруст ва яхелаи татбиқи меъёрҳои Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳуқуқу озодиҳо ва дахлнопазирии шахс, шаъну шарафи инсон ва шахрвандро таъмин менамоянд, инчунин ба тариқи дахлдор иҷро намудани ўҳдадорӣҳое, ки аз Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқунандаи шаъну шараф (минбаъд Конвенсия) ва дигар санадҳои ҳуқуқии байналмиллалӣ, ки аз тарафи Тоҷикистон эътироф шудаанд, бармеоянд, дар асоси моддаи 27-и Қонуни конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон;-

Қ а р о р қ а р д:

1.Диққати мақомоти таъқиби ҷиноятӣ, суд, судяҳо ба он ҷалб карда шавад, ки мувофиқи қисми 3-и моддаи 18 Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳеҷ кас шиканҷа, ҷазо ва муносибати ғайриинсонӣ раво дида намешавад.

2. Бояд дар назар дошт, ки масъалаи мубориза бар зидди шиканҷа, дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқунандаи шаъну шараф ба ғайр аз меъёрҳои дахлдори Конститутсия (Сарқонун), Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КҶ), Кодекси муурофиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КМҶ), Кодекси Гражданинӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КГ) боз бо санадҳои зерини ҳуқуқии байналмилалӣ, ки аз тарафи Тоҷикистон эътироф шудаанд ба танзим дароварда шудаанд :

а) Эъломияи умумии ҳуқуқи башар (соли 1948);
б) Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ (соли 1966);

в) Конвенсияи СММ зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф (соли 1984).

3. Тибқи талаботи моддаи 143¹-и ҚҶ зери мафҳуми шиканча қасдан расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва (ё) рӯҳӣ, ки аз ҷониби шахсе, ки таҳқиқ ё тафтишоти пешақӣ мегузаронад ё шахси мансабдори дигар ё бо таҳрики онҳо ё розигии хомӯшонаи онҳо ё бо огоҳӣ доштани онҳо аз ҷониби шахси дигар, бо мақсади аз шахси таҳти шиканча қарордошта ё шахси сеюм гирифтани маълумот ё иқроршавӣ ё ҷазо додани ӯ барои ҳаракате, ки содир намудааст ё дар содир намудани он гумонбар шудааст, инчунин тарсонидан ё маҷбур кардани ӯ ё шахси сеюм ё бо сабаби дигаре, ки ба ҳар гуна таъъиз (дискриминатсия) асос ёфтааст, содир шудааст, фаҳмида мешавад.

Шиканча метавонад на танҳо дар ҳаракати мақсаднок, балки дар беҳаракатӣ низ зоҳир гардад, вақте ки шахси мансабдор вазифадор аст, дарк намояд, ки оқибати чунин беҳаракатӣ боиси расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ мегардад.

Чун шиканча бояд ҳаракатҳое, ки ба расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ овардаанд, инчунин дар натиҷаи онҳо маълумот ё худикрориро на танҳо шахси бевоситаи зери шиканча қарордошта, ҳамзамон шахси сеюм низ додааст, доништа мешаванд.

Дар ин ҳолат ба сифати ҷабрдидаи шиканча эътироф намудани ин шахси сеюм низ зарур аст, зеро ӯ аз шиканча азобу уқубати ҷисмонӣ ва (ё) рӯҳӣ дидааст.

Шиканча метавонад на танҳо ба мақсади ба даст овардани иттилоот (худикрорӣ, нишондод, маълумоти хусусияти дигар дошта), инчунин барои ҷазодиҳии шахс оид ба кирдори содирнамуда ё ҳаракате, ки бо он айбдор гардидааст, равона карда шавад.

Ҳамчун шиканча ҳаракате, ки ба расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ бо маҷбур намудани шахси зери шиканча қарордошта ё шахси сеюм ба содир кардан ё накардани ягон хел ҳаракатҳо алоқамандбуда равона гардидааст, бояд банду баст карда шавад.

Шиканча, инчунин метавонад дар расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ вобаста ба наҷод, миллат, муносибат ба дин, баромади иҷтимоӣ, забон, ҷинс, синну сол ё дигар мансубияти шахс, аз ҷумла марбут ба фаъолияти муайян ё мавқеи шахсӣ нисбати масъалаи муайян фаҳмида шавад.

4. Зери мафҳуми «азобу уқубати ҷисмонӣ» (азият, дард) чунин азобу уқубате (азият, дард) фаҳмида мешавад, ки шахсро аз имконияти бо ирода мувофиқи хоҳиш, ният ва манфиати худ амал намудан маҳрум мекунад ё ин ки ҷиддан аз чунин имкониятҳо маҳдуд месозанд.

Ба азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ нигоҳ доштани шахс дар ҷое, ки ҳаво ба сатҳи кифоя ворид намешавад, аз сабаби камрӯшноӣ нури ҷашми шахси дар он ҷо дурудароз нигоҳдошта таст мегардад, дар яқоягӣ нигоҳ доштани беморони вазнини сироятгузаранда бо солимон, шахсони баръало ғазаболуд бо дигарон, тибқи меъёрҳои муқарраргардида таъмин накардани гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда ё маҳкумшуда дар камера бе ҷои хоби алоҳида ё майдони зист дар он ва ғайра дохил мешаванд.

Таҳти мафҳуми «таҳрик» таъсири як шахс ба шахси дигар бо роҳи бағапдарорӣ, порадиҳӣ, таҳдид ё ба тарзи дигар, ки дар натиҷаи он шахси дуюм ихтиёран кирдореро содир менамояд, ки дар ҳолати дигар содир намекард, фаҳмида мешавад.

Мафҳуми шахси мансабдори дигар, ки дар моддаи 143¹-и ҚҶ дарҷ шудааст на танҳо шахси мансабдори мақомоти таъқиби ҷиноятӣ, балки шахсеро низ дар назар дорад, ки ба таври доимӣ, муваққатӣ ё бо ваколати махсус вазифаи намояндаи ҳокимиятро ба ҷо меоварад ё вазифаҳои ташкилию амрдиҳӣ, маъмурию хоҷагидориро дар мақомоти ҳокимияти давлатӣ, муассисаҳои давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, инчунин дар Қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, дигар қушунҳо ва ҷузъу томҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом медиҳад (банди 2-и эзоҳ ба моддаи 314 ҚҶ).

5. Шиканча бояд аз дигар ҳаракатҳои марбут ба сӯиистифода аз ваколатҳои мансабӣ, ё баромадан аз ҳадди ваколатҳои мансабӣ, ки бо моддаҳои 314 ва 316-и ҚҶ ҷавобгарии ҷиноятӣ пешбинӣ шудааст, фарқ карда шавад.

Кирдор, агар бо расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ ба ҷабрдида аз ҷониби шахси мансабдор барои ноил гардидан ба мақсадҳои дар моддаи 143¹-и ҚҶ нишондодашуда,

содир шуда бошанд дар асоси меъёри махсуси моддаи дар боло зикргардида бояд банду баст карда шавад. Дар ин ҳолат кирдори содиршуда банду баст иловагиро бо моддаҳои 314 ва 316-и КҶ талаб наменамояд.

6. Вайрон кардани қоидаҳои оинномавии муносибатҳои байниҳамдигарии хизматчиёни ҳарбӣ дар ҳолати набудани тобеияти хизматӣ дар байни онҳо, сӯиистеъмоли ҳокимият ё мақоми хизматӣ, аз ҳадди ваколатҳои мансабӣ ё хизматӣ баромадан, инчунин бефаъолиятии ҳокимият дар сурати набудани мақсад, ки дар моддаи 143¹ КҶ нишон дода шудааст, мутобиқан бо моддаҳои 373 ва 391 КҶ банду баст карда, бо моддаи 143¹ КҶ банду баст иловагиро талаб намекунад.

7. Ҳангоми чудо намудани шиканча аз қасдан расонидани зарари вазнин, миёна ва сабук ба саломатӣ (моддаҳои 110, 111, 112, 115-и КҶ) бояд дар назар дошт, ки расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ бо кирдори зикргардида, дар сурате ҳамчун шиканча банду баст карда мешавад, агар муайян гардад, ки онҳо аз ҷониби муфаттиш, таҳқиқбаранда ё дигар шахси мансабдор бо мақсади ноил гардидан ба мақсадҳои дар қисми 1-и моддаи 143¹ КҶ пешбинишуда содир шуда бошанд.

Агар дар натиҷаи шиканча шахс то ба худкушӣ расонида шуда бошад, ба саломатии ҷабрдида қасдан зарари вазнин ё миёна расонида шуда бошад, ё ин ки аз беэҳтиётӣ боиси марги ҷабрдида гардида бошад, чунин ҳаракат қисми дахлдори моддаи 143¹ КҶ-ро дар бар гирифта, банду баст иловагиро бо моддаҳои 109, 110, 111-и КҶ талаб наменамояд.

Қасдан расонидани зарари вазнин ё миёна ба саломатӣ дар ҳолати баромадан аз ҳадди чораҳои зарурӣ ҳангоми дастгир кардани шахси ҷиноят содирнамуда шиканча набуда, бо моддаи 115-и КҶ банду баст карда мешавад.

8. Дар сурате, агар куштори шахси гирифтори шиканча бо мақсади рӯйпӯш намудани расонидани азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳӣ содир шуда бошад, он гоҳ чунин ҳаракат бояд дар маҷмӯъ бо моддаи 143¹ ва банди «л» қисми 2-и моддаи 104 КҶ, яъне ҳамчун шиканча ва одамкушӣ бо мақсади рӯйпӯш намудани ҷинояти дигар банду баст карда шавад.

Агар дар натиҷаи шиканча ҷабрдида ба ҳолати оқизӣ оварда, сипас ба марг расонида шуда бошад, куштори чунин шахс бояд илова бо банди «в» қисми 2-и моддаи 104 КҶ ҳамчун куштани шахсе, ки дар ҳолати оқизӣ қарор доштани ӯ барои гунаҳгор баръало аён аст, банду баст карда шавад.

Агар дар ҷараёни шиканча нисбати шахс таҳдиди куштан ё расонидани зарари вазнин ба саломатӣ ифода гардида бошад ва ҷабрдида асоси воқеии чунин таҳдидро ҳис намояд, он гоҳ чунин ҳаракат дар маҷмӯъ бо моддаи 120 КҶ, яъне таҳдиди куштан ё расонидани зарари вазнин ба саломатӣ банду баст карда намешавад.

9. Ҳаракатҳои қонунии зерини шахсони мансабдор оид ба татбиқи чораҳои маҷбуркунии мурофиавӣ шиканча эътироф намешаванд: пешгирии ҳаракатҳои зиддиҳуқуқии гумонбаршуда (айбдоршаванда, судшаванда, маҳкумшуда); истифодаи қонунии яроқ ва воситаҳои махсус (кишанҳо, калтакҳо ва ғайра); дастгир кардан; дар ҳабс нигоҳ доштан бо қарори дахлдори таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор ва суд, дар асоси ҳукми суд аз озодӣ маҳрум сохтан ва дигар ҳаракатҳои мақомоти таъқиби ҷиноятӣ, ки баҳри иҷроиши вазифаҳои мурофиавии ҷиноятӣ равона карда шудааст.

Татбиқи зӯрвариҳои ҷисмонӣ ё рӯҳӣ барои ноил гардидан ба мақсадҳои дар қисми 1-и моддаи 143¹ КҶ қайдгардида бо баҳонаи ба амал баровардани чораҳои маҷбуркунии мурофиавӣ ҷавобгариҳои ҷиноятиро бо меъёри зикргардидаи қонуни ҷиноятӣ ба вуҷуд меорад.

10. Барои шарикӣ дар содир намудани ҷинояти шиканча на танҳо ҳамон шахсони мансабдоре, ки азобу уқубати ҷисмонӣ ва ё рӯҳиро расонидаанд, балки ташкилкунандагон, таҳриkkунандагон ва ёрдамчиёни шиканча, ки шахси мансабдор намебошанд, ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашида мешаванд. Шахси мансабдоре, ки бо огоҳӣ доштан ё розигии хомӯсонаи ӯ, инчунин бо саҳлангориҳои ӯ ё ин ки қаблан ваъдаи рӯйпӯш кардани шиканча аз ҷониби иҷрокунандае, ки зери тобеияти шахси мансабдор қарор дорад, содир шудааст, ёрдамчиҳои ҷиноят эътироф карда мешавад. Дар ҳамаи ин ҳолатҳо шахсони мазкур барои шарикӣ дар шиканча ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашида, ҳаракатҳои онҳо бо моддаҳои 36 ва 143¹-и КҶ банду баст карда мешаванд. Муқаррароти мазкур ба моддаи 1-и Конвенсия мувофиқат мекунад, ки тибқи он барои татбиқи шиканча ба ғайр аз иҷрокунанда бояд шахси таҳриkkунандаи шиканча ё шахсе, ки шиканча бо огоҳӣ доштан ё розигии хомӯсонаи ӯ татбиқ шудааст, ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашида мешаванд.

11. Мақомоти таъқиби ҷиноятӣ, суд ва судяҳоро зарур аст, ки ҳангоми банду баст намудани ҳаракатҳои айбдоршаванда, судшаванда бо банди «а» қисми 2-и моддаи

143¹ ҚЧ ҳамчун такроран содир намудани ҷинояти шиканча бояд ба инобат гиранд, ки барои ҷинояти шиканчаи қаблан содиркардааш гунаҳгор аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод карда нашуда, ё доғи судиаш барҳам нахӯрда ё бардошта нашуда бошад.

Ҳангоми банду баст намудани ҳаракатҳои айбдоршаванда, судшаванда бо банди «б» қисми 2-и моддаи 143¹ ҚЧ ҳамчун аз ҷониби гурӯҳи шахсон бо маслиҳати пешаки содир намудани ҷинояти шиканча бояд талаботи қисми 2-и моддаи 39 ҚЧ ба инобат гирифта шавад.

Барои банду бастии кирдор бо банди «в» қисми 2-и моддаи 143¹ ҚЧ қонун ҳамчун шарт зарурӣ талаб менамояд, ки гунаҳгор бояд донанд, ки ҷабрдида ҳомиладор аст, ё баръало ноболиғ аст ё дар ҳолати маъҷубӣ қарор дорад ва дидаву доништа ин ҷиноятро содир кардааст. Дар бораи аниқ донишани ин ҳолат масалан, нишонаҳои берунии ҳомила, маъҷуб, ноболиғ будан ва дигар маълумоти мавҷуда метавонанд шаҳодат диҳанд. Шахсе, ки барои ҳомиладорӣ ҷабрдида маълумоти аниқ надорад, бо банди «в» қисми 2-и моддаи 143¹ ҚЧ ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида намешавад. Давомнокии ҳомиладорӣ ба банду бастии кирдори содиргардида, дар чунин шакл аҳамият надорад. Зери мафҳуми шахси ноболиғ шахси ба синни ҳаҷдаҳсолагии нарасида фаҳмида мешавад. Зери мафҳуми маъҷуб шахсони маъҷуби гурӯҳҳои гуногун, беморон, шахсони гирифтори касалиҳои рӯҳӣ ва дигар шахсоне, ки дар ҳолати оқизӣ қарор доранд, ба ҳисоб мераванд.

Бо банди «г» қисми 2-и моддаи 143¹ ҚЧ бояд шиканчае банду баст карда шавад, ки бо расонидани зарари миёна ба саломатӣ содир шуда бошад. Дар ин маврид ҳаракатҳои гунаҳгор банду бастии иловагиро бо моддаҳои, ки ҷавобгарии ҷиноятиро барои қасдан расонидани зарари миёна ба саломатии шахс вобастаанд, талаб намекунад.

Барои банду бастии кирдор бо банди «а» қисми 3-и моддаи 143¹ ҚЧ истифодаи шиканчае банду баст карда мешавад, ки бо расонидани зарари вазнин ба саломатӣ содир шуда бошад. Дар чунин ҳолат ҳаракатҳои гунаҳгор банду бастии иловагиро бо моддаҳои, ки барои расонидани зарари вазнин ба саломатии шахс вобастаанд, талаб намекунад.

Дар ҳолате, ки агар дар рафти истифодаи шиканча аз беэҳтиётӣ ба марг расонидани ҷабрдида ё боиси дигар

оқибатҳои вазнин гардида бошанд, кирдори содиршуда бояд бо банди «б» қисми 3-и моддаи 143¹ КЧ банду баст карда шавад.

12. Мутобиқи талаботи қисми 3-и моддаи 22 КМЧ суд, судья, прокурор, муфаттиш, таҳқиқбаранда вазифадоранд ба гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда ва маҳкумшуда ҳуқуқҳояшонро фаҳмонанд, ба онҳо имконият фароҳам оваранд, ки бо усул ва воситаҳои муқаррарнамудаи қонун худро ҳимоя кунанд, инчунин ҳифзи ҳуқуқи шахсӣ ва молу мулкӣ онҳоро таъмин намоянд.

Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун шахсоне, ки пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ба зиммашон гузошта шудааст, вазифадоранд иштироки ҳимоятгари гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда ва маҳкумшударо таъмин намоянд (қисми 5 моддаи 22 КМЧ).

13. Шахси дар содир намудани ҷиноят гумонбаршуда, танҳо ҳангоми мавҷуд будани яке аз асосҳои дар моддаҳои 91, 92, 94-и КМЧ пешбинишуда, дастгир карда мешавад. Дар ин хусус феврал дар давоми 3 соат баъди гузаштани воқеан дастгиршавии шахс бояд протокол тартиб дода, ба муфаттиш ё таҳқиқбаранда барои ҳалли масъалаи дастгиршавии муурофиавии ӯ, супурда шавад.

Ба дастгиршуда тибқи талаботи қисми 2-и моддаи 94 КМЧ протокол эълон карда, ҳамзамон ҳуқуқҳои бо қисмҳои 3, 4-и моддаи 46 КМЧ пешбинишуда, аз ҷумла ҳуқуқи даъват кардани ҳимоятгар ва дар ҳузури ӯ додани нишондод фаҳмонида, ин маълумот дар протокол сабт карда мешавад. Мутобиқи талаботи қисми 2-и моддаи 199 КМЧ ба шахсе, ки ба пурсиш даъват шудааст, хабар дода мешавад, ки ӯ ба ҳайси кӣ, аз рӯи кадом парвандаи ҷиноятӣ пурсиш мешавад, ҳуқуқи ўҳдадорӣҳои ӯ, ки дар Кодекси мазкур пешбинӣ шудаанд, фаҳмонида, дар ин бора дар протокол қайд карда мешавад.

Зери мафҳуми воқеан дастгир кардани шахс, маҳрум кардани ӯ аз имконияти озод гаштан ва анҷом додани ҳаракатҳои дигар тибқи иродаи худ (дастгиршавӣ, ҷисман нигоҳ доштан, дар манзили зист маҳкам кардан, маҷбур кардан ба ягон ҷой рафтан ё ин ки дар ҷои худ мондан ва ғайра) фаҳмида мешавад.

14. Ҷараён ва натиҷаи пурсиш дар протоколи бо риояи талаботи моддаҳои 172 ва 173-и КМЧ тартибдода инъикос карда мешаванд. Инъикоси нишондодҳое, ки дар рафти пурсиш аз шахс пас аз воқеан дастгир кардани ӯ бинобар сабаби гумонбар

гардидан дар содир намудани ҷиноят бо роҳи шиканча дар шакли «баёнот», «ҳозиршавӣ бо иқрори гуноҳ», «пурсиш ба сифати шоҳид» ва амсоли онҳо ба даст оварда шудаанд, мутобиқи талаботи қисми 3-и моддаи 88 КМҶ безътибор дониста, барои айбдоркунӣ асос шуда наметавонанд.

15. Ба суд, судяҳо зарур аст, ки дар марҳилаи тосудии муурофияи ҷиноятӣ ва баррасии парванда ҳангоми санҷиши ариза дар бораи вайрон кардани ҳуқуқу манфиатҳои қонунии иштирокчиёни муурофияи ҷиноятӣ, инчунин дигар шаҳрвандон, ҳуқуқҳои аз шаъну шарафи ҳоси шахсияти инсон бармеоянд, дида баромадани дархост дар бораи иҷозат додан ба татбиқи ҷораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани бояд ҷиҳати кай шахс воқеан дастгир шудааст, ба кадом мӯҳлат, дар кучо нигоҳ дошта шудааст, оё протокол тартиб дода шудааст, экспертизаи тиббӣ нисбатан гузаронида шудааст ё не, инчунин дигар ҳолатҳои бо он алоқамандро муайян намояд.

Оғози мӯҳлати дастгиршавии шахс лаҳзаи воқеан дастгир кардани ӯ ҳисобида мешавад. Вақти мазкур бо қайди ҳатмии соату дақиқа дар протоколи дастгир кардан, ки аз тарафи муфаттиш ё таҳқиқбаранда дар давоми се соат пас аз воқеан дастгир кардани шахс тартиб дода шудааст, нишон дода мешавад.

Суд, судяҳо вазифадоранд дар ҳолатҳои ошкор кардани сохтакорӣ вақти дастгир кардани гумонбаршуда, яъне аломати ҷинояти бо моддаи 323-и КҶ (сохтакорӣ хизматӣ) тибқи талаботи қисми 2-и моддаи 35 КМҶ таъиноти (қарори) хусусӣ бароварда, ҳолати мазкурро ба маълумоти прокурор барои гузаронидани санҷиш ва қабули қарори асосноку қонунӣ расонанд.

16. Мутобиқи талаботи қисми 1-и моддаи 100 КМҶ мақомоти пешбурди муурофияи судии ҷиноятӣ, ки шахсро дастгир кардааст, вазифадор аст дар давоми 12 соат аз лаҳзаи дастгиркунии воқеӣ дар бораи дастгиркунӣ ва ҷои нигоҳ доштани дастгиршуда ягон аъзои болиғи оила ё хешовандони наздикро хабардор кунад ё ба ҳуди дастгиршуда имконияти чунин хабардор карданро диҳад, аз ҷумла бо роҳи иҷозат додани занги телефон.

Дар бораи дастгир намудан, ба ҳабс гирифтани ё дароз кардани мӯҳлати дар ҳабс нигоҳ доштани айбдоршавандаи ноболиғ тибқи талаботи қисми 4-и моддаи 427 КМҶ ба намояндагони қонунии ӯ хабар дода мешавад.

Ҳаракати муурофиавии мазкур дар протоколе, ки аз тарафи муфаттиш (таҳқиқбаранда) ва айбдоршаванда (гумонбаршаванда) имзо мегардад, қайд карда мешавад.

17. Бояд дарназар дошт, ки тибқи қисми 2-и моддаи 91 КМЧ дастгир кардани шахс танҳо татбиқ мегардад:

- нисбат ба гумонбаршуда дар содир намудани ҷинояте, ки барои он ҷазо дар намуди маҳрум сохтан аз озодӣ ё нигоҳ доштан дар қисмҳои ҳарбии интизомӣ пешбини шудааст;

- нисбат ба айбдоршаванда ва судшавандае, ки қоидаҳои чораи пешгирии нисбат ба ӯ татбиқшударо вайрон намуздааст;

- нисбат ба маҳкумшудае, ки дар ҳаққи ӯ пешниҳоди мақомоти ваколатдор дар бораи бекор кардани шартан татбиқ накардани ҷазо (моддаи 71 КЧ), шартан пеш аз мӯҳлат аз адои ҷазо озод кардан (моддаи 76 КЧ), мавқуф гузоштани адои ҷазо (моддаи 78 КЧ) мавҷуд аст.

Ҳамзамон тибқи талаботи қисми 3-и моддаи 91 КМЧ шахс танҳо дар ҳолатҳои зайл дастгир карда мешавад:

- дар асоси гумони бевосита дар содир намудани ҷиноят;

- дар асоси қарори мақомоти таъқиби ҷиноятӣ;

- дар асоси қарори (таъиноти) суд, судья дар бораи дастгир кардани маҳкумшуда то ҳалли масъалаи бекор кардани шартан татбиқ накардани ҷазо, мавқуф гузоштани адои ҷазо ё шартан пеш аз мӯҳлат аз адои ҷазо озод кардан.

Мутобиқи талаботи қисми 3-и моддаи 92 КМЧ шахсро аз лаҳзаи боздошт зиёда аз 72 соат боздоштан мумкин нест, баъди гузаштани ин мӯҳлат дастгиршуда бояд аз ҳабс озод карда ё дар ҳаққи ӯ чораи дигари пешгирӣ, ба истиснои дар ҳабс нигоҳ доштан татбиқ карда шавад.

18. Дар сурати боздошти гумонбаршуда ё нисбаташ татбиқ намудани чораи пешгирӣ ӯ тибқи қисми 2-и моддаи 46 КМЧ февран аз лаҳзаи воқеан дастгир карда шуданаш ё нисбаташ татбиқ намудани чораи пешгирӣ, вале на дертар аз 24 соат бояд пурсида шавад ва баҳри таъмини ҳуқуқ оид ба воҳӯрӣ дар танҳой, бе маҳдудияти шумора ва давомнокии он ҷимоятгар дошта бошад.

19. Дастгир кардани шахс ҳангоми мавҷуд набудани шарту асосҳои бо моддаҳои 91, 92, 94-и КМЧ пешбинишуда ё ин ки зиёда аз 3 соат бе тартиб додани протоколи дастгиркунӣ, инчунин дар ҳабс нигоҳ доштани шахс бе иҷозати суд зиёда аз ҳафтоду ду соат ва зиёда аз мӯҳлати ба ҳабс гирифтани, ки аз

тарафи суд иҷозат дода шудааст, ғайриқонунӣ буда, шахси мазкур бояд фавран аз ҳабс озод карда шавад. Ҳангоми мавҷуд будани қасди бевосита дар содир намудани ҳаракатҳои ғайриқонунии номбаршуда, шахси мансабдор дар асоси моддаи 358-и ҚҶ (ғайриқонунӣ дастгир кардан ё дар ҳабс нигоҳ доштан) ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешавад.

20. Суд, судья, прокурор, муфаттиш, таҳқиқбаранда вазифадоранд ҳуқуқу озодиҳои шахсро, ки дар муҳофизати судии ҷиноятӣ иштирок мекунанд ҳимоя намуда, ҷиҳати татбиқи онҳо шароит фароҳам оваранд, барои қонеъ намудани талаботи қонунии иштирокчиёни муҳофизати судӣ сари вақт чораҳо андешанд. Товони зараре, ки ба шахс ҳангоми пешбурди парвандаи ҷиноятӣ дар натиҷаи риоя накардани ҳуқуқу озодиҳои ӯ расонида шудааст, бояд тибқи муқаррароти қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯёнида шавад (моддаи 12 ҚМҶ).

Мақомоти таъкиби ҷиноятӣ вазифадор аст ба шахси дучори шиканча гардида ҳуқуқи ӯро оид ба пешниҳоди даъво дар бораи ситонидани зарари молумулкӣ, маънавӣ ва тартиби пешниҳоди чунин даъворо фаҳмонида диҳад.

Зараре, ки ба шахрванд дар натиҷаи шиканча, муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф расонида шудааст, бояд бо тартиби пешбиниамудаи ҚМҶ ва ҚГ ҷуброн карда шавад.

Мутобиқи талаботи қисмҳои 2 ва 3-и моддаи 466 ҚМҶ, агар маълумоти дастгир намудан, ба ҳабс гирифтани, муваққатан аз вазифа дур сохтан, дар муассисаи тиббӣ қойгир кардан, маҳкум намудан ва амалҳои дигари ғайриқонунии нисбат ба шахс татбиқшуда дар матбуот чоп карда, тавассути радио, телевизион ва воситаҳои дигари ахбори омма интишор шуда бошад, бо талаби шахси мазкур ва дар ҳолати фавти ӯ бо талаби хешовандони ӯ ё супориши суд, прокурор, муфаттиш ё мақомоти таҳқиқ воситаҳои дахлдори ахбори умум вазифадоранд, ки дар муддати як моҳ дар ин бобат хабари зарурӣ интишор намоянд.

Бо талаби шахс ва дар ҳолати фавти ӯ бо талаби хешовандони ӯ судья, прокурор, муфаттиш, мақоми таҳқиқ вазифадоранд, ки дар муддати то чордаҳ шабонарӯз доир ба бекор кардани қарорҳои ғайриқонунии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба ҷои қор, таҳсил ё зисти ӯ ба тариқи хаттӣ хабар диҳанд.

21. Шахсе, ки дар содир намудани ҷиноят гумонбар шудааст, дар изолятори (тавқиқгоҳи) муваққатӣ нигоҳ дошта мешавад, ба истиснои хизматчиёни ҳарбӣ, ки дар гауптвахта ё

шахсоне, ки ҷазои маҳруми аз озодиро дар муассисаҳои ислоҳӣ адо менамоянд, нигоҳ дошта мешаванд. Гумонбаршуда ва айбдоршаванда, ки нисбаташон ҷораи пешгири дар намуди ҳабс татбиқ шудааст, дар изолятори (тавқиғоғи) тафтиши пешаки нигоҳ дошта мешаванд.

22. Маъмурияти ҷойҳои дар ҳабс нигоҳ доштан вазираданд шикоятҳои шахси дастгиршуда ё ҳабсшударо дар бораи татбиқи шиканҷа фавран ба прокурор супорад. Аз рӯи натиҷаи тафтиши шикоят прокурор ба тариқи муқаррарнамудаи моддаи 123-и КМҶ вазираданд аст, ки шикоятро дар давоми се шабонарӯз аз лаҳзаи гирифтани он баррасӣ кунад, дар ҳолатҳои истисно, агар барои санҷиши шикоят зарурати талаб карда гирифтани маводи иловагӣ ё андешидани ҷораҳои дигар пеш ояд, мумкин аст, ки шикоят дар мӯҳлати то ҳафт шабонарӯз баррасӣ гардад ва дар ин бора бо нишон додани моҳияти шикоят, вазҷҳои шикоят оид ба асоснок будан ё набудани он қарори қонунӣ қабул карда мешавад.

Агар вазҷҳои шикоят дар бораи татбиқи шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайринсонӣ ё таҳқиқунандаи шаъну шараф тасдиқи худро ёфта бошад, он гоҳ прокурор қарори дар бораи оғоз намудани парвандаи ҷиноятиро қабул мекунад. Ҳамзамон, прокурор вазираданд аст қарори ғайриқонунии мавриди шикоят қарордоштаро бекор карда, ҷораҳои оид ба барқарор кардани ҳуқуқҳои вайронкардашудаи шахси арзқунандаро андешад. Қарори прокурор бо дигар маводи санҷишӣ ба парвандаи ҷиноятӣ ҳамроҳ карда, нусхаи он ба шахси арзқунанда ирсол карда мешавад.

23. Дар сурате, агар шахси дастгиршудаи дар содир намудани ҷиноят гумонбаршуда ё ин ки дар ҳабс нигоҳ дошташуда, ба суд бо шикоят дар бораи нисбаташ татбиқи шиканҷа муроҷиат намояд, он гоҳ маъмурияти ҷойҳои нигоҳдории ҳабсӣ фавран онро ба суди ноҳиявӣ (шаҳрӣ)-и маҳалли ҷойгиршавии муассиса ирсол менамояд.

24. Тавзеҳ дода мешавад, ки дар сурате, агар шикоят дар бораи татбиқи шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайринсонӣ ё таҳқиқунандаи шаъну шараф дар муроғиати судӣ пешниҳод гардида бошад, суд, судья вазираданд аст ҷораҳои бо қонун пешбинишударо барои фавран баррасӣ намудани он андешаи барояд. Агар барои пурра санҷидани шикоят анҷом додани ҷораҳои, ки ба салоҳдиди суд дохил намешавад (оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ,

гузаронидани таҳқиқ ё тафтиш ва ғайра) зарур бошад, суд таъинот, қарор қабул намуда, ба зиммаи прокурор барои ба амал баровардани санҷиши дахлдор бо қайди мўҳлати ба суд пешниҳод кардани маводи санҷишӣ вогузор мекунад. Маводи санҷиши шикоят ва қарорҳои муҳофизавии аз рӯи он қабулшуда дар маҷлиси судӣ эълон гардида, ба парванда ҳамроҳ карда мешаванд.

Санҷиши мавод ва ба ҷавобгарӣ кашидани шахсони ҳаракатҳои ғайриқонунӣ содирнамуда барои боздоштани пешбурди парванда асос шуда наметавонад.

25. Суд, судяҳо бояд дар назар дошта бошанд, ки ҳангоми баррасии дархостҳои тарафҳо дар бораи хориҷ кардани далел аз қатори далелҳои, ки эҳтимолан бо татбиқи шиканча ё дар натиҷаи ҳаракатҳои дигари ғайриқонунӣ ба даст оварда шудаанд, ўҳдадорӣ исботи қонунӣ будани маводи ба даст овардашуда ба зиммаи айбдоркунанда вогузор карда мешавад.

26. Мутобиқи талаботи қисми 2-и моддаи 478 КМҶ ва моддаи

8-и Конвенсия талабномаи супоридани шахрванди давлати хориҷӣ, ки дар содир намудани шиканча дар қаламрави давлати хориҷӣ айбдор карда мешавад, бояд на танҳо дар ҳолати мавҷуд будани шартномаи дахлдор байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлати хориҷие, ки чунин талабномаро ирсол намудааст, балки дар асоси Конвенсия, ки асоси ҳуқуқӣ барои супурдани шахс ба давлати иштирокчии Конвенсия мебошад, қонеъ гардонида шавад.

27. Ҳангоми баррасии талабномаи супоридани шахрванди давлати хориҷӣ, ки дар содир намудани ҷиноят айбдор ё дар қаламрави давлати хориҷӣ маҳкум шудааст, баҳри иҷроиши талаботи моддаи 3-и Конвенсия ҳолатҳое, ки мавҷуд будан ё набудани таҷрибаи вайронкунии мунтазами дағалона, дахшатовар ва оммавии ҳуқуқи инсон дар давлати хориҷие, ки чунин талабномаро ирсол намудааст, шаҳодат медиҳад, муайян карда мешаванд. Дар сурати мавҷудияти чунин воқеият ва асосҳои кофӣ, эҳтимолияти хавфи нисбати шахси супурдамешуда татбиқ гардидани шиканча, шахси мазкур ба давлати хориҷие, ки чунин талабномаро ирсол намудааст, супурда намешавад.

28. Бо мақсади пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф ба суд, судяҳо зарур аст, ки агар ҳангоми

баррасии судии парвандаи ҷиноятӣ риоя накардани ҳуқуқ ва озодиҳои шахрванд, инчунин риоя накардани муқаррароти қонун, ки зимни пешбурди таҳқиқ, тафтиши пешакӣ, баррасии судӣ ошкор намоянд нисбат ба онҳое, ки ба камбудӣ роҳ додаанд, ҳуқуқ доранд таъинотҳои (қарорҳои) хусусӣ бароранд.

Ҳангоми баровардани ҳукми сафедкунанда ё қарор дар бораи қатъ кардани парвандаи ҷиноятӣ бо асосҳои реабилитатсионӣ суд, судяҳо дар ҳама ҳолат бояд таъинот, қарорҳои хусусӣ қабул намуда, дар он масъалаи дар бораи ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашидани шахсони мансабдор (муфаттиш, таҳқиқбаранда, прокурор ва ғайра), ки дар ғайриқонунӣ дастгир кардан, ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашидани шахси бегуноҳ айбдор мебошанд, ба миён гузоранд.

**Раиси Пленум,
Раиси Суди Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон
Абдуллоев Н.**

**Котиби Пленум,
Судяи Суди Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон
Саидов М.**

Барои нашрияҳои худ Фонди ҷамъиятии "Нота Бене" коғази мутобиқ ба FSC (гурӯҳи маҳсулот аз ҷангалҳои масъулиятнок идорашаванда ва аз дигар манбаъҳои назоратшаванда)-ро истифода мекунад.

*Ба чоп 11.11.2012 имзо шуд. Андозаи 60×84. Ҳуруфи Arial.
Чопи оперативӣ. Супориши №03P54E. Адади нашр 250 нусха*